

DENG'den Sunu

Yeniden Merhaba...

Dergimiz, siz okurlarımızdan uzun sayılabilecek bir dönem ayrı kaldı. Biz bu ayrılığın gerekçelerini size uzun uzadıya anlatmayacağız. Ancak şunu bilmenizde yarar var. **DENG**'in şimdiye kadar normal yayın periyodunda yayınlanmamasında Türkiye'deki hukuk sisteminin, daha doğrusu sistemsizliğinin önemli etkisi var.

Künyemizdeki değişiklikten de farketmişsinizdir. **DENG**, bundan böyle "**Evin**" tarafından yayınlanacak. O'nun, şimdiye kadarki yayınını kararlıca sürdürenler, "henüz kapatma cezası almamış" **DENG**'in, yayınının, aynı kararlılıkla devam etmesinden yanaydılar. "Evin" bu inançla, **DENG**'in yayınlanmış tüm kitaplarıyla birlikte yayın hakkını "**Süreç**"ten devraldı.

DENG, Kürt halkının özgürlük ve eşitlik mücadelesi ve Türkiye'nin demokratikleşmesi kavgasında onurlu yerini almış bir geleneğin kararlı savucusudur. Türkiye'de 12 Eylül sonrası yayınlanan, Kürt cephesindeki ilklerdendir. O, ünlü "**SS Kararnameleri**" döneminde bile yayınını sansürsüz ve kararlıca sürdürdü. Bundan sonra da aynı kararlılığı göstereceğinden kimsenin şüphesi olmasın.

Ayrı kaldığımız dönem uzundu. Bu arada, Kürt cephesini de ilgilendiren önemli gelişmeler oldu. Anayasa'da yapılan değişiklikler(!), Güney Kürdistan'da Dublin süreci ile birlikte yaşanan gelişmeler, PKK-PDK arasında yeniden başgösteren çatışmalar, PKK cephesinden Türk devletine yapılması düşünülen yeni ateşkes önerileri, bozulan koalisyon-dan sonra sürdürülen çalışmalar, Türkiye'yi bir çığ gibi saran işçi grevleri; bunlar ve daha sayamadığımız onlarca gelişme, ayrı kaldığımız dönemin özellikle Kürtler tarafından değerlendirilmesi gereken konularının ana başlıklarını oluşturuyor. Ve biz, sayfa olanaklarımız elverdikçe, konularla ilgili değerlendirmelere yer verdik.

Ayrı kaldığımız sürede bir türlü kendilerini değiştiremeyen, hala da değişime inatla direnenlerin varlığı ne yazık ki devam ediyor. Özellikle Türk devletinin yönetiminde yer alan, legal-illegal kanatta çöreklenmiş şiddet ve gerilim yanlıları, hala aynı tüküyü söylüyorlar. Yaşanan onca gelişmeden sonra; yüzbinlerce işçinin savaşa harcanan paylarını geri isteme amaçlı grevlerine; zaten ilkesiz ve çöktü-çökecek denen koalisyonun çökmesine; hiçbir işe yaramayacağı daha baştan belli, iç tepkileri azaltmaya yönelik şaşaalı Güney Operasyonu'na ve benzeri onlarca gelişmeye rağmen, bu baylarımız çöreklandıkları sırça köşklere savaşa naraları atmaya devam ediyorlar. Diğer bir deyimle, ateşi söndürmeye benzinle gidiyorlar.

Akıllı her insan bilir ki, artık sorunlar şiddet ve gerilim politikalarıyla değil, diyalogla çözümlüyor. Türkiye'de devletin uyguladığı şiddet yöntemi 70 yıldan fazladır deneniyor ve sahiplerine zarar vermektен, ülkeyi bir batağa götürmekten başka bir işe yaramadı. Sorunun çözülmesi için, Kürt tarafının önemli bir kesimi, hala da ciddi mesajlar veriyorlar. Bu mesajlar dikkate alınmalıdır. Silahların konuştuğu ortamda, çözüm önerilerinin sağlıklı tartışılması mümkün değil ve sorunun çözümü için silahlar mutlaka karşılıklı olarak susmalıdır.

Bugün artık daha net görünüyor; Türkiye'de yaşanan tüm sorunların kaynağında Kürt sorunu vardır. İşçilerin istediği zam oranına yüzde 5 gibi gülünç bir rakamla karşılık veren Çiller, sadece birkaç savaş uçağı için işçilerin istediği zam oranını karşılayacak miktarda para veriyor. Barış ortamında Türkiye'nin savaş uçağına değil, üretken-verimli işçilere ihtiyacı olacaktır.

Sayfalarımız arasında Kürdistan Sosyalist Partisi-PSK Genel Sekreteri Sayın Kemal Burkay'ın "1995'te Politik Durum: Türkiye bir yol ayrımındadır" başlıklı değerlendirmesini ilgiyle okuyacağınızı umuyoruz. Bu değerlendirme yazısı, Dublin görüşmelerinden ve son PKK-PDK çatışmalarından önce elimize ulaşmıştı. Değerlendirme yazısının kaleme alındığı dönem de koalisyon da henüz iş başındaydı(!). Ancak hukuki engeller nedeniyle dergimizi arzuladığımız dönemde yayınlamadık. Buna rağmen, anılan yazının ciddi dersler ve mesajlarla dolu olduğuna inanıyoruz. Bu amaçla yazının yayınlanmasını gerektirdik.

Yazarımız Hasan Diyar'ın kaleme aldığı "Kürt ulusal mücadelesi legal zemine yayılmalıdır" başlıklı değerlendirme yazısı ise, Kürtlerin özgürleşme mücadelesinde önemli bir nokta olan legal mücadeleye ve onun çalışma prensip ve anlayışına ayrılmış. Bu arada Demokrasi ve Değişim Partisi-DDP üzerine de değerlendirmelerde bulunulmuş. DDP'ye gelen süreç ayrıntılı olarak irdeleniyor. "Kürt sorununda son durum tesbiti" başlıklı, yazarımız Celal Özgür'ün yazısında ise ağırlıklı Dublin görüşmeleri ve PDK-PKK çatışması irdeleniyor. Bu arada ABD'nin Dublin görüşmeleri ve Kürt sorunundaki tavrı değerlendirilerek, sonuçlar çıkarılıyor.

Sayfalarımız arasında bir polemik yazısına da yer verdik.

Sol kesimin bazı hastalıkları henüz aşmadığı görülüyor. Kürt ilerici-yurtsever-sosyalist hareketlerin ve onların liderlerinin kamuoyuna sundukları çözüm önerilerini, mücadele anlayışlarını, kendi anlayışlarından farklı gören bazı Türk sol-komünist çevreleri, onların yazıp-çizmesinden, çözüm önerileri sunmasından rahatsız. Hatta, PSK çizgisini, onun lideri Kemal Burkay'ın düşünce ve önerilerini, savunduğu siyasal görüşleri " ihanet ve icazet" ile özdeşleştirme yüzüzlüğünü gösterenler bile var.

PSK ve onun lideri Kemal Burkay'ın çizgisini yakından bilenler, pişkin tutumlar takınan bu acemi bayların asıl amaçlarının, bu tür polemiklerle kendi reklamlarını yaptırmak olduğunu iyi bilirler. Buna rağmen, konuyla ilgili bir değerlendirme yazısının yayınlanmasını olumlu gerekli gördük. Yazarımız İbrahim Metin, anılan sekte tutumları eleştirdiği yazısında, devlet cephesinden Milliyet gazetesi aracılığıyla yönelen Kürt yurtsever hareketlerini birbirine kırdırma amaçlı kampanya ile "Atılım" gazetesinin Kemal Burkay'a yönelik suçlama ve hakaretlerinin aynı döneme rastladığına dikkat çekiyor.

Yazarımız Munzur Çem'in yazısında ise, devletin Alevi politikası ve bu politikaya yönelik Alevilerin bir kesiminin tavrı değerlendirilirken, Alevi örgütlenmesi üzerine düşüncelere de yer veriliyor.

Her sayımızda sürdürdüğümüz araştırma-inceleme-belge sayfalarımızda bu kez Yazarımız Nuh Ateş'in İspanya ile Türkiye arasındaki benzerlik ve karşıtlıkları incelediği yazısına yer verdik. Nuh Ateş, usta kalemle İspanya'nın kendi "Kürdistan"ıyla nasıl uzlaştığını kaleme almış.

Yazıların tümünün ilgiyle okunacağına inanıyoruz.

Sayfa sayımızı, en azından bu sayımızda da olsa, 48'e düşürmek zorunda kaldık. Bunun en önemli gerekçelerinden biri, kağıt piyasasında yaşanan ciddi sıkıntılardır. Kağıt maliyetindeki artış, kuşkusuz promosyoncu-stokçu-karaborsacı basını etkilemiyor. Ancak biz ve bizim gibi yayın kurumlarının bu koşullardan etkilenmemesi beklenemez. Uzun lafın kısası, okurlarımızın önüne uzun bir aradan sonra 48 sayfa ile çıkmayı biz tercih etmedik.

Yeni sayılarda buluşmak dileğiyle...

1995'te Politik Durum: TÜRKİYE BİR YOL AYRIMINDADIR (*)

Kemal BURKAY

1995 yılının ilk yarısında da Türkiye bunalım ortamında çırpınıp durdu. Demokratikleşme üstüne yine yalnızca bol bol laf üretildi, demagoji yapıldı. Ne içerde ne de dış dünyada artık kimse rejimin olumlu yönde herhangi bir adım atacağına inanmıyor. Onun, Kürt hareketini zorla bastırmaya yönelik politikası ve terörü ise devam ediyor. Bu nedenle de sorunlar yerinde sayıyor, ülkedeki bunalım giderek ağırlaşıyor.

1995 yılının ilk yarısında da Türkiye bunalım ortamında çırpınıp durdu. Demokratikleşme üstüne yine yalnızca bol bol laf üretildi, demagoji yapıldı. Ne içerde ne de dış dünyada artık kimse rejimin olumlu yönde herhangi bir adım atacağına inanmıyor. Onun, Kürt hareketini zorla bastırmaya yönelik politikası ve terörü ise devam ediyor. Bu nedenle de sorunlar yerinde sayıyor, ülkedeki bunalım giderek ağırlaşıyor.

Yıllardır demokratikleşme üzerine bol bol konuşan, ama bu doğrultuda dişe dokunur bir adım atmayan koalisyon hükümeti, nihayet bir anayasa değişikliği önerisini Meclis'e getirdi. Ama öneri, mevcut anayasada yalnızca belli rötuşlar yapmaya yönelikti ve bu şekilde generallerin anayasasının demokratik hale gelmesi mümkün değildi.

Bu anayasanın en belirgin özelliklerinden biri, düşünce, söz, basın ve örgütlenme özgürlüklerinin önüne diktiği setlerdir. Yine bu anayasanın temel özelliklerinden biri, ırkçı

ve şoven bir anlayıştır. O, ülkenin bugün en ciddi sorunu olan Kürt sorununun tartışılmasını bile engelliyor. Ama bunların hiçbirine dokunulmadı. Oysa, Kürt halkının varlığı ve hakları güvence altına alınmadan ülkede barış ve demokrasi ortamı gerçekleşmez, bugünkü bunalım son bulamaz.

Anayasa değişikliği için meclise sunulan paket ülkenin ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamaktan çok uzaktı. Rejim düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önünü açmak istemiyor, Kürt halkının haklarını tanımaya yanaşmıyor. Sözde sivil parlamento, generallerin 12 Eylül Anayasası'yla koyduğu bu setleri titizlikle koruyor. Öyle olunca da, anayasa değişikliği ve demokratikleşme üzerine koparılan fırtına sadece iç ve dış kamuoyunu aldatmaya yöneliktir. Avrupa Birliği tarafından sıkıştırılan rejim, bir kez daha şark kurnazlığı yapıyor, göz boyamaya çalışıyor.

Sözkonusu sudan değişiklik taslağı bile Meclis'te uzun zaman takılıp kaldı. Çün-

kü Türkiye'nin sivilleri askerlerinden, mebusları paşalarından daha ilerde değil. Adamlar şovenlik ve bağınazlık yarışında. Parlatmentonun ezici çoğunluğunda bir demokrasi kültürü yok. Despot, hoşgörüsüz, ilkel bir kafa her yerde egemen. DYP ve ANAP gibi partilerin liderleri, en azından Batı'nın gönlünü hoş etmek için gerekli, kendileri açısından zararsız değişiklikler için bile gruplarına söz geçirmekte oldukça zorlandılar. Parti içi iktidar ve koltuk he-

maddesine ilişkin gelişmeler ise tam bir yılan masalına döndü. Bu madde, bilindiği üzere, düşünceyi cezalandırıyor. Gerçi, Türk hukuk sisteminde düşünceyi cezalandıran tek madde o değil. Türk Ceza Kanunu bu türden hükümlerle dolu. Siyasi partilere, basına, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine ilişkin yasalarda, örgütlenme, ifade ve protesto özgürlüklerini engelleyen tonlarca madde var. Bu nedenle, TMK'nın 8. maddesinin kaldırılmasıyla baylarımızın korktu-

kanadı bununla zevahiri kurtarmak istiyor. Bu durumda, bir uzlaşma formülü olarak, bu maddenin kaldırılması veya değiştirilmesi, "bir boşluk doğmaması için" de, TCK'nın 311 ve 312. maddelerine ek yapılması düşünüyor..

Bu da bir başka göz boyama numarası. Bilindiği üzere, birkaç yıl öncesi, yine "düşünce özgürlüğü için" TCK'nın tepkileri çeken ünlü 141 ve 142. maddeleri sözde kaldırılmıştı.. Gerçekte ise bu maddeler, bazı değişikliklerle Terörle Mücadele Kanunu'na taşınmış, ve kat kat ağırlaştırılmıştı. İşte o ünlü 8. madde böylece ortaya çıkmıştı. Ama ne ilginçtir ki, rejim ve onun maniple ettiği basın, bunu bir demokratikleşme olayı diye bol bol reklam etmişti.

Şimdi ise tersi yapılmak isteniyor. Yıldırımları çeken 8. maddenin TCK'ya geri gönderilmesi düşünülüyor. Belki bir kez daha ağırlaştırılarak.. Ufak tefek boşluklar, gedikler eğer kaldıysa onları da tıkayarak. TCK ile TMK arasında bu gidiş geliş de demokratikleşme oluyor.. Ne diyelim! Tam bir arsızlık ve pişkinlik.

Peki bunu yutacak enayi var mı?. Türkiye'nin aldatılmaya alışkın saf vatandaşları bile artık bu dolmayı yutmazlar.

Rejim, demokratikleşme şurda kalsın, giderek sertleşiyor. "Faili meçhul" denen, gerçekte ise devletin gizli ve açık örgütleri tarafından pervasızca işlenen cinayetler artıyor. Bunu yapanlardan kimse hesap soramıyor. Tersine olayın üstüne gidenler suçlanıyor, tehdit ediliyor, yaka paça işkenceye alınıyor. Polis müdürleri seslerini yükselttiler. Generaller olağanüstü hali az buluyor ve yeniden sıkıyönetim

Rejim, demokratikleşme şurda kalsın, giderek sertleşiyor. "Faili meçhul" denen, gerçekte ise devletin gizli ve açık örgütleri tarafından pervasızca işlenen cinayetler artıyor. Bunu yapanlardan kimse hesap soramıyor. Tersine olayın üstüne gidenler suçlanıyor, tehdit ediliyor, yaka paça işkenceye alınıyor. Polis müdürleri seslerini yükselttiler.

saplarıyla amansız bir kavga içindeler. Bu nedenle sözkonusu göstermelik anayasa değişikliği bile, nice hır-gürden ve gel-gitten sonra, ancak bir bölümüyle gerçekleşebildi.

Rejim ve kapıkulu basını, bu değişikliğe dayanarak sanki demokrasi yolunda büyük adımlar atılmış, anayasa sorununu çözülmüş havasını yaymaktadır. Uluslararası planda, bu zorba ve çağdışı rejimle iyi ilişkiler içinde olan kesimler de bu göstermelik adımı aynı biçimde yorumlamaya teşnedirler. Ancak kimse kendisini aldatmasın. Gerçekte birşey değişmedi ve orta yerde duran sorunlar bu tutumla daha da ağırlaşacaktır.

Çoktandır tartışılan Terörle Mücadele Kanunu'nun 8.

ğı gibi "bir boşluk" doğmayacak, ülkeye özgürlük gelmeyecek! Ama 8. madde hoş gitmeyen, özellikle de Kürt sorununa ilişkin görüş ve düşünceleri terör suçu sayıyor ve daha da ağır biçimde cezalandırıyor. İşte baylarımızın bu maddeden el edememelerinin sebebi budur.

Meclisin ezici çoğunluğu bu maddenin kaldırılmasına karşı. Türk parlamentosu açıkça, düşüncenin özgürce açıklanmasına, Kürt sorununun tartışılmasına ve devlet politikalarına aykırı görüşlerin kitlelere sunulmasına karşı. Koalisyonun DYP kanadı da bu konuda ötekilerden aşağı kalmıyor. Ama ele güne karşı da birşeyler yapmak lazım. Özellikle de koalisyonun CHP

istiyorlar. Kürdistan'da durum zaten sıkıyönetimden farksız, orada zaten her şey polis ve askerin keyfine kalmış; demek ki Türkiye'nin tamamı için de aynı şeyi arzuluyorlar.

Bu geriye gidişe, baskı çarkının ağırlaşmasına şaşmamak gerekir. İleri gidemiyen geri gider. Önü alınamıyan zulüm makinesi kendini büyütüyor; onun yaptıkları karşısında susanların, hatta ondan yana olanların bile özgürlüklerini ve yaşamını tehdit ediyor.

* * *

Sömürgeci rejim 20 Mart'ta, 35 bin kişilik orduyla Güney Kürdistan'a girdi. Operasyonun amacı PKK'nin burdaki üslerini ve kuvvetlerini yok etmek olarak gösterildi. Ancak amaç çok daha geniş kapsamlıydı. Bunlardan biri, İsrail'in Golan Tepeleri'nde ve Güney Lübnan'da yaptığı gibi, tampon bir bölgeyi elde tutmak ve orada gerekli olduğu sürece kalmaktı. Hatta, sınır değişikliği bile düşünülüyordu ve bu bizzat Demirel'in ağzından dile getirildi. Aynı dönemde yoğun bir operasyon da iç kesimlerde, özellikle de Dersim yöresinde yapılmaktaydı. Bu iki yönlü operasyonla rejim, Kuzey Kürdistan'da PKK'nin güçlerini yok etmeyi ve onu sınırdan uzak tutarak eylem yapamaz duruma düşürmeyi amaçlamıştı. Bölge halkının göç ettirilmesi de bu planın bir parçasıydı. Bu amaçla, köylerin, ormanların yakılıp yıkılmasına, baskı ve kıyım devam edildi.

Diğer bir amaç, Güney Kürtlerini Bağdat rejimiyle uzlaşmaya zorlayarak bölgedeki özerk Kürt yönetimini ortadan kaldırmaktı ve operasyonla birlikte bu yönde de yoğun ça-

ba gösterildi, Kürdistan Demokrat Partisi (KDP-İrak) ve Kürdistan Yurtsever Birliği (Yekiti) ikna edilmek istendi.

Ancak, uluslararası tepki beklenenden de fazla oldu ve bu rejimin hesaplarını altüst etti, onu, bir ay içerisinde çekilmek zorunda bıraktı. Böylece, büyük masraflara mal olan ve iç kamuoyuna yönelik olarak

Bu geriye gidişe, baskı çarkının ağırlaşmasına şaşmamak gerekir. İleri gidemiyen geri gider. Önü alınamıyan zulüm makinesi kendini büyütüyor; onun yaptıkları karşısında susanların, hatta ondan yana olanların bile özgürlüklerini ve yaşamını tehdit ediyor.

büyük propagandası yapılan bu operasyon, gerçekte beklenen amaçlara ulaşamadı.

Bu operasyonun üzerinden çok geçmeden PKK'nin hem Dersim yöresinde, hem İran ve Irak sınırına yakın yörelerde peşpeşe önemli eylemler koyması, rejimin, söz konusu operasyonun başarısına ilişkin propagandasını da geçersiz kıldı.

Ne var ki, iç kamuoyunda buna aldırın ve hükümetten hesap soran yok. Muhalefet ve basın da, ulusal çıkarları savunma ve "terörle savaş"ta orduya destek verme adına,

bu kirli savaşa tümüyle angaje olmuş. Öyle olunca da eski politika sürüyor ve sorunun barışçı, siyasal çözümü yönünde yeni bir yönelim ortada görünmüyor.

Üstelik, Kürt halkına karşı izlediği baskı politikasında kamuoyunun suskunluğundan, basının desteğinden yararlanan rejim, bu alanda da günden güne daha gericileşiyor. HEP'in ve DEP'in kapanmasına, milletvekillerinin yaka paça Meclis'ten alınıp zindana götürülmesine karşı dünya kamuoyunda doğan ve Türkiye'nin dış ilişkilerini sarsan güçlü tepkiden bile ders almış değiller. Demokrasi ve Değişim Partisi'ne karşı açılan dava bunun somut örneği.

DDP yeni kurulan legal bir parti. Programının ana eksenini Türkiye'nin demokratikleşmesi, barış ve ekonomik sorunların çözümü. DDP Kürt sorunun çözümünü de bu çerçevede ele alıyor, barışçı ve siyasal yöntemler öneriyor. Peki rejimin, kurulur kurulmaz böyle bir partiyi kapamaya yönelmesi ne anlama geliyor?

Son derece açık: 70 yıl süreye Kürt halkını, Kürt dilini, tarihini yok sayan, ama sonunda Kürtlerin varlığını kabul eden rejim, nerdeyse bundan bile pişman. O, ne siyasal, ne yönetsel, ne de kültürel alanda Kürtlere hiçbir hak tanımayana yanaşmıyor. O yine, baskıyla, şiddetle, hile ve demagoji ile Kürtleri ezmek, sindirmek, susturmak, yok etmek istiyor. Kürt adını bile duymak istemiyor. Hiçbir partinin, derneğin, yayının, hatta kişinin Kürtler için hak ve özgürlük istemesine, baskı politikasını eleştirmesine de razı değil.

Ne var ki bu tutum, onun, sözde "teröre" karşı savaştığı

demagojisini de yerle bir ediyor. Kürt sorununa siyasal çözüm, barış ve demokrasi isteyen legal partileri kapamak, Halkın seçtiği mebusların eline ve diline kilit vurmak, Kürt sorununda devletin terör politikasını eleştirenleri, yani düşünen, barışsever, aydın insanları zindanlara doldurmak ne biçim bir terörle savaştır?

DDP'yi kapamaya yeltenen yönetim, kendi kendisini bir kez daha yalanlıyor. Yüzündeki maskeyi çıkarıp atıyor. Barışa ve demokrasiye düşman olduğunu, ülkenin sorunlarını çözmeye ise ehil olmadığını bir kez daha kanıtıyor.

DDP'ye gelince, o da belki, HEP, DEP ve daha önce kapatılan birçok parti gibi kapatılacaktır. Ama bununla Kürt halkının ve Türkiye demokrasi güçlerinin mücadelesi sona ermez, aksamaz. Zararlı çıkan bir kez daha rejim olacaktır. Onun zaten bozuk olan siciline bir kara leke daha eklenecektir. Ulusal ve uluslararası planda kamuoyunun tepkileri artacak, rejimin tecriti hızlanacaktır. O, baltayı kendi ayağına vuruyor.

Son iki yılda, rejimin yoğunlaşan terörüne, dökülen bunca kana, kırsal kesimin yer yer boşalmasına ve kitlesel sürgüne rağmen, rejim umduğunu bulamamış, askeri planda yapabilecekleri de bir bakıma sınırına ulaşmıştır. Yeni bir Güney operasyonunu artık kimse ciddiye almaz. Gerçi rejim daha sonra da Irak sınırında yeniden, aynı çapta olmasa da, birkaç kez sınır ötesi operasyonlar yaptı. Ancak bu, yürüttüğü kirli savaşın alanını genişletmekten başka bir anlam gelmiyor ve yaraya merhem değildir.

Şu anda dikkatler İran sınırını üzerinde yoğunlaştı. Türkiye'nin PKK'ye karşı İran sınırları içinde ortak operasyon önerisini İran benimsemedi. İran sözde, paralel bir operasyonu kendi güçleriyle yapacakmış. İran, şu aşamada, çeşitli ülkelerdeki radikal islami örgütlere destek sağladığı ve İsrail'le Filistinliler arasındaki barış sürecini güçleştirdiği için, ABD tarafından "teröre destek" suçlamasıyla sıkıştırılıyor ve kendisine ambargo uygulanıyor. Türkiye ambargo

na kadar böyle devam edecek?

İşçi ve memur kesiminde son zamanlarda önemli bir canlanış var. Savaş yaygarası ve şovenizmin boğucu havası, son yıllarda bu kesimlerin de sessizleştirilmesinde önemli rol oynamıştı. Ama, durmadan artan hayat pahalılığı ve dayanılmaz hale gelen geçim sıkıntısı yüzünden, bu kesimler, en azından ücretlerini yükseltmek için, yeniden sokağa döktüler. Bunun yanı sıra demokrasiye ve barışa yönelik

DDP'yi kapamaya yeltenen yönetim, kendi kendisini bir kez daha yalanlıyor. Yüzündeki maskeyi çıkarıp atıyor. Barışa ve demokrasiye düşman olduğunu, ülkenin sorunlarını çözmeye ise ehil olmadığını bir kez daha kanıtıyor.

konusunda ABD'ye destek vermedi. Bu, İran için önemli. O, Türkiye ile ilişkilerini daha da iyileştirmek isteyebilir. Ancak İran'ın Türkiye ile sorunları pek çoktur. İki ülkenin rejimlerinin özelliğinden kaynaklanan çekişmelerin yanı sıra (Türkiye'de Batı yanlısı, İran'da ise Batı karşıtı İslami bir rejim), bu ikisi bölgede kıyasıya bir nüfuz çekişmesi içindeler ve birbirlerine güvenmemekteler. Bu nedenle, İran'la Türkiye'nin ilişkilerinde fazla bir iyileşme beklenemez. Türkiye'nin buna rağmen İran sınırları içerisinde bir operasyona girilmesi ise güç bir ihtimaldir ve tam bir macera olur. Öyle olunca, PKK'nin şu aşamada fazla sıkışması beklenemez. O, hem güneyde, hem de İran tarafında üs bölgelerini koruyup içeriye yönelik eylemlerini sürdürebilir.

Bugünkü durum ne zama-

istemleri de dile getiriyorlar ve bu önemlidir.

Kirli savaşın getirdiği ekonomik yük ise rejimi günden güne daha çok zorluyor. Ülkenin önemli kaynaklarını üretici değil, yıkıcı bir alanda tüketen bu savaş ekonomik gelişmeyi önüyor ve yalnız çalışanların değil, işverenlerin çıkarlarına da zarar veriyor. Bu nedenle, sermaye kesiminin de izlenen politikaya karşı sesini giderek yükseltmesi ve hükümeti, bir uzlaşma politikası yönünde zorlaması beklenmelidir. Bu, Türkiye'nin, Batı ile bütünleşmesi için de gereklidir.

Kanımcı hem halk kesiminde, hem de sermaye kesiminde, "terörle savaş" adına hükümete açılan kredi sınırlarına yaklaşmıştır. Rejim bu krediyi, kısa sürede sonuç alacağı vadiyle sağladı. Oysa verilen süreler çoktan doldu.

Barışçı ve siyasal bir ço-

züme kapıları tümüyle kapatmış olan Türkiye, uluslararası planda da giderek sıkışıyor ve soyutlanıyor. Güney operasyonu sorunu daha da uluslararasılaştırdı. Son dönemde Avrupa ve Amerika, bu konuda daha açık bir tutum aldılar. Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi demokratikleşme yönünde adımlar atması için Türkiye'yi sıkıştırıyorlar. ABD siyasal çözüm öneriyor. Batı Avrupa Birliği (BAB) ise, kısa süre önce, Kürtler için "siyasal, yönetsel ve kültürel özerklik" istedi, Katalan ve BASK türü bir çözüm önerdi.

Batı, "teröre karşı savaştığını" ileri sürerek Türkiye'ye hala politik, ekonomik ve askeri desteğini sürdürüyor. Gerçekte ise, Batılılar, Kürt sorununun boyutlarının farkındalar ve onun bir terör olayı olmadığını biliyorlar. Sorunun bu şekilde çözülemediğinin, bunalımın giderek derinleştiğinin ve bunun bizzat kendi çıkarlarına da zarar vereceğinin farkındalar. Bu nedenle soruna Türkiye gibi bakmıyor ve her konuda onun gönlüne göre davranmıyorlar. HEP ve DEP'in kapatılmasına karşı gösterdikleri tepki, DEP milletvekilerine sağladıkları destek bunun bir örneği. Türk yönetiminin tüm çığırtkanlığına rağmen, Kürtlerin Avrupa ülkelindeki demokratik eylem ve çalışmalarına da engel çıkarmıyorlar. MED TV bunun bir örneği.

Bunlar Kürt sorunu bakımından yeni gelişmelerdir ve son derece önemlidir.

* * *

Kuşkusuz Batı, Türkiye'yi tümünden itmek istemiyor. Halkının ezici çoğunluğu Müslüman olan bir ülke olarak Batı'dan

kopmasını, yararlı bulmuyor. Fazlaca sert ve itici bir tutumun, radikal islamcı akımları güçlendireceğini, ve Türkiye'yi daha olumsuz noktalara sürükleyeceğini düşünüyor. Ayrıca Batı'nın Türkiye üzerine başka hesapları da var. Sovyetler birliği çöktü ama, yine de Türkiye, Ortadoğu'da Batı'nın çıkarlarına hizmet edecek bir müttefik, Orta Asya'ya açılmak için bir köprübaşı olarak

İçerde ve dışarda giderek daha çok sıkışan rejimin daha uzun süre bu politikayı sürdürmesi olanaksızdır. Bunalım politik planda da büyüktür. Peş peşe krizlerle sarsılan koalisyon hükümeti tam bir şaşkınlık içinde.

görülmüyor. Ama bugünkü ağır sorunlarını, özellikle de Kürt sorununu barışçı biçimde çözmedikçe de Türkiye demokratikleşemez ve istikrar kazanamaz. Türkiye'nin öfkeyle gözü dönmüş, sağduyusu kararmış yöneticilerine karşılık, Batı bunu da görüyor. Böylesine bunalımlar içinde çalkalanan, ekonomik kaynakları büyük ölçüde kirli savaşa giden, halkı yoksulluktan bitkin düşen bir Türkiye'de de radikal İslamın güçlenmesi ve altüst oluşlar kaçınılmazdır. Batı Türkiye'yi bu haliyle içine alamaz. O, gümrük birliğine girse bile Avrupa Birliği'ne giremez. Avrupa Birliği'ne girecek bir ülkenin, ekonominin yanısıra, hukuk sistemini de buna uyarla-

ması zorunludur. Diğer bir deyişle, Türkiye hem Avrupa Birliği'ne girecek, hem de ülkede 12 Eylül faşizminin kurumlaştırdığı bir hukuk sistemi geçerli olacak, düşünce suç sayılacak, siyasi partiler yasaklanacak, Kürtler, dil kültür hakları dahil, her türlü siyasal, yönetsel ve kültürel haklardan yoksun olacak; işkence ve kıyım alabildiğine geçerli olacak; köyler, kasabalar, ormanlar yakılıp yıkılacak, milyonlar sürülecek.. İşte bu olmaz.

Bunu bildiği içindir ki, bir kesim, yalnız Türkiye ekonomisi bu işe tam hazır olmadığı için değil, aynı zamanda bu nedenle Avrupa Birliği'ne girme konusunda kaygılıdır. Demirel ve ekibi, bu işi yokuşa sürmek, engellemek için, "yeni Sevr" uydurmacaları dahil, elinden geleni yapmakta.

Ancak, radikal islamcı bir kesimin dışında, Batı'yla bütünleşmeye karşı eğilimin güçlü olduğu kanısında değilim. Türkiye Batı'yla entegrasyon sürecine ekonomik ilişkileri ve toplum psikolojisiyle yönelmiştir ve bundan geri dönüş hem daha zor, hem de bedeli çok daha yüksektir. Demirel ve benzeri en şoven kesimler bile, Batı'dan kopma yanlısı değiller. Ama bu işi, hiç bir "taviz" vermeden, gerekli demokratik adımları atmadan yapma çabasındalar. Yani despot ve çağdışı bir rejimle demokratik ülkeler topluluğunun üyesi olmak istiyorlar. Bu olanaksızdır. En azından bu işi, Kürt sorunda şiddet yoluyla bir sessizlik sağladıktan, mesafe aldıktan sonra yapmayı düşünüyorlar. Bu ise bir hayaldir.

* * *

İçerde ve dışarda giderek daha çok sıkışan rejimin daha uzun süre bu politikayı sürdür-

mesi olanaksızdır. Bunalım politik planda da büyüktür. Peş peşe krizlerle sarsılan koalisyona hükümeti tam bir şaşkınlık içinde. Kirli savaşa angaje olmuş, içinden çıkamıyor. Demokratikleşme yönünde ciddi adımlar atamıyor. Anayasa değişikliği denen şey tümüyle göstermelik oldu. TMK'nin 8. maddesi bile kaldırılmıyor. Çünkü bizzat Demirel ve DYP içinde ona bağlı güçlü bir grup demokrasiye düşmandır ve en küçük bir adım atılmasını bile engelliyor. Emniyet müdürleri hükümete, en azından Koalisyona CHP kanadına posta atıyor ve kimse onların kılına dokunamıyor.

Önümüzdeki yıl genel seçimler var. Bu koalisyona dağılması halinde -CHP'nin tüm pişkinliğine rağmen dağılmanın eşğine gelmiştir- bu yılın sonbaharında da seçimlere gidilmesi mümkündür. Siyasi partilerin bugünkü kitle desteğine bakılırsa, önümüzdeki seçimler sonrasında herhangi bir partinin tek başına iktidar olması güç görünüyor. Muhtemelen mevcut düzen partilerinden yeni koalisyona kurulacaktır. DYP, CHP, ANAP, DSP, MHP ve RP'den, bunların ikisi ya da üçünden oluşacak bir hükümet mevcut politikada hiçbir köklü değişiklik yapamaz. Böyle bir durumda bugünkü bunalım artarak devam

lefiyle bugünkü tutucu-gerici güçler koalisyona ülkenin başından süpürüp atacak, ya da, gitgide dış dünyadan da soyutlanmakta olan bu güçler, büyüyen toplumsal muhalefeti denetlemek, iktidarlarını sürdürmek için daha da geri, daha da azgın bir diktatörlüğe yönelecekler.

Evet, bugün iktidarda olanlar ve bugünkü durumdan sorumlu güçler kozlarını tükettiler. Rejim zordadır. Böyle giderse bunalım daha da derinleşecektir. Değişim ihtiyacı nesnel olarak kapıya dayanmıştır. Ancak ülkede değişimi, yenilenmeyi yapacak, özgürlük ve demokrasiyi sağlayacak güçler de ne yazık ki dağınıklar, kendi rollerini oynamaya hazır değiller. Onlar dünden bugüne iyi bir sınav vermediler. Yine de ufukta başka çözüm görünmüyor. Eğer, Kürdü ve Türküyle, değişim ve demokrasi yanlısı toplumsal güçler aralarındaki dayanışmayı büyütür ve rejime karşı tutarlı, kararlı bir muhalefet yürütürlerse, bugünkü denge ve her iki halkın kaderi değişebilir. Biz mücadelemizi, barış ve demokrasi cephesini güçlendirmek için yoğunlaştıralım.

* * *

1995 yılının önemli gelişmelerinden biri geçtiğimiz aylarda İstanbul'un Gaziosmanpaşa, Ümraniye ve diğer bazı semtlerinde yer alan rejime karşı kitlesel protesto gösterileri idi. Bu semtlerin halkı büyük çoğunlukla Kürdistan'dan göç etmiş Alevi Kürtlerden oluşuyor.

Geçmişte Alevi halka sürekli baskı yapmış ve onları horlamış olan rejim, düzene karşı tepkilerin Alevi kesim içinde yaygın ve güçlü olduğu-

Sivas ve Gaziosmanpaşa olayları, rejimin Alevi kitlesine dost değil, düşman olduğunu daha açık gösterdi. Rejim, ise Alevileri kendi kirli amaçları doğrultusunda kullanmaya çalışırken onların canlı direnişiyle karşılaştı. Bir bakıma, kazdığı kuyuya kendi düştü.

Böyle bir koalisyona çoktan dağılması, böyle bir hükümetin çoktan değişmesi gerekirdi. DYP ve CHP'nin, Çiller ve Çetin'in çaresizliği, aynı zamanda koalisyona bitkisel yaşamının da bir nedenidir. Bu insanların eli iktidardan olmuyor. Muhalefet ise hiçbir umut vermiyor; birçok konuda şimdiki iktidardan bile daha geri ve daha tutucu.

Sonuç olarak, Türkiye'nin kaderini şu anda ellerinde tutan güçler, iktidarı ve muhalefetiyle, ülke gerçeklerini kavramaktan, toplumu bunalımdan çıkarmak için gerekli, çağdaş politika değişikliklerini yapmaya elverecek ileri görüşlülükten ve cesarettten yoksunlar.

edecek demektir. RP'nin tek başına iktidar olması ise, yeni sorunlara ve sürtüşmelere yol açarak Türkiye'yi daha da istikrarsızlaştırabilir. Ama egemen çevreler RP'nin yükselişini tümünden önleyemeseler bile, ona iktidarı tek başına teslim etmek niyetinde değiller. Bu nedenle, büyük bir ihtimalle seçime gitmeden önce seçim yasasını değiştirecekler. Daha şimdiden bunun hazırlıkları vardır.

Bugünkü durumsa böyle sürüp gidemez. Hayatın, sağduyunun gerektirdiği açılımlar olmazsa, durum daha da kötüleşecektir. Sonuçta ise, toplumda, ya yeni seçenekler güçlenecek ve iktidarı-muha-

nu görünce, son yıllarda Alevilere karşı politikasında belli değişiklikler yaptı. Sünni kesime yaptığı gibi, Aleviler arasında da dini duygu ve gelenekleri kışkırtmayı çıkarlarına uygun buldu. Alevi derneklerini serbest bıraktı, cem evlerinin açılmasını teşvik etti. Bir yandan da, Alevileri Türk milliyetçiliğinin, Kemalizmin bir dayanağı kılmaya yönelik, geçmişten beri süregelen çaba ve propagandalarına hız verdi. Böylece Alevi kitlesini soldan ve Kürt ulusal hareketinden koparmaya, rejime koltuk değneği yapmaya çalıştı.

Ne var ki, işler rejimin dileği gibi yürümedi. Sivas olayları onun ikiyüzlülüğünü ortaya döktü. Özellikle Alevi Kürt kesimindeki bilinçli aydınlar, gençler, emekçiler bu tür oyunlara gelmediler. Son yıllarda Kürt toplumundaki yurtsever bilinç, Alevi Kürt kesimi içinde daha da yaygınlaştı. Sivas ve Gaziosmanpaşa olayları, rejimin Alevi kitlesine dost değil, düşman olduğunu daha açık gösterdi. Rejim, ise Alevileri kendi kirli amaçları doğrultusunda kullanmaya çalışırken onların canlı direnişiyle karşılaştı. Bir bakıma, kazdığı kuyuya kendi düştü.

Böylece, rejimin bir oyunu daha boşa çıkmış ve toplumsal muhalefet, Alevi Kürt kitlesinin son direnişleriyle yeni bir mevzi kazanmıştır. Alevi kitlesi demokratik ve özgür bir toplumun kurulmasında, Kürt halkının ulusal haklarına kavuşmasında olumlu rol oynayabilecek önemli bir güçtür.

Kürt ulusal hareketi, ilerici Alevi hareketi -ki zaten bir bölümüyle Kürt ulusal hareketinin bir parçasıdır- ve Türkiye emekçi ve aydın hareketi, bunların üçünün sıkı ittifakını

oluşturmalıyız. Bundan rejimi yıkacak, ülkenin ve toplumun kaderini değiştirecek büyük bir güç çıkacaktır.

* * *

Sömürgeci rejim, Kürtleri kitle halinde sürgüne yöneldiğinde, bunun başına yeni işler açacağını, böylece onun yanğını Batı'ya taşıdığını, ülkenin giderek Lübnanlaşacağını belirtmiştik. İstanbul'daki sözkonusu direnişler bunun bir kanıtıdır. Ve bu daha bir başlangıç-

yerini alıyor. Kör bir şiddet salgını toplumsal yaşamın her alanını sarıyor. Bu da Kürt halkını zorla dize getirme çabasının bir acı bedelidir.

Bugünkü yanlış, ilkel politikada ısrar edilir, barış ve demokrasinin yolu açılmazsa, Türkiye'nin çok daha geniş boyutlu toplumsal patlamalarla karşılaşması kaçınılmazdır. Ülke bir bakıma bir yol ayrımındadır. Ya barışa ve demokrasiye açılacak, ya da zul-

11 yıldır süregelen çatışma ortamı, kirli savaş ve Kürt hareketini polis ve ordu gücüyle bastırma, şiddeti her kapıyı açan anahtar olarak görme, yalnız Kürdistan'ı terörize etmekle kalmadı, tüm Türkiye'yi terörize etti. Devlet de, toplum da mafyalaşıyor. Hukuk giderek işlemez hale geliyor ve orman yasaları onun yerini alıyor. Kör bir şiddet salgını toplumsal yaşamın her alanını sarıyor.

tır. Kitlesele göç nedeniyle, bu insanların çektikleri büyük acı ve sıkıntıların, bunun yarattığı öfke ve tepkinin yanısıra, büyük kentler, başa çıkamıyacakları hızlı bir nüfus artışının yarattığı başka türden dev sorunlarla da karşı karşıya geliyorlar, ya da önceden var olan sorunlar daha da büyüyor. Konut su, trafik sorunları, işsizlik sorunu, çevre kirlenmesi, yaygınlaşan şiddet vb..

11 yıldır süregelen çatışma ortamı, kirli savaş ve Kürt hareketini polis ve ordu gücüyle bastırma, şiddeti her kapıyı açan anahtar olarak görme, yalnız Kürdistan'ı terörize etmekle kalmadı, tüm Türkiye'yi terörize etti. Devlet de, toplum da mafyalaşıyor. Hukuk giderek işlemez hale geliyor ve orman yasaları onun

me va karanlığa daha da gömülecek. Herkes yerini buna göre seçmeli.

Biz, her iki halkın zulme, haksızlığa, sömürüye karşı olan tüm güçlerini; emekçileri, aydınları, yurtseverleri, demokratları, barışseverleri; ekme, özgürlük ve eşitlik için, barış ve demokrasi için ele ele, omuz omuza vermeye çağırıyoruz. Türkiye'nin bataktan çıkması, yeni ve çağdaş bir politikaya yönelmesi ve halklarımızın karşı karşıya olduğu dev sorunların çözümü böyle bir birliğe ve mücadeleye bağlıdır.

(*): Bu değerlendirme yazısı, Dublin Toplantısı ve PKK'nın KDP üslerine yönelik saldırılarından önce kaleme alındığından, son gelişmelere değinilmemiştir. **DENG**

Kürt ulusal mücadelesi legal zemine yayılmalıdır

Hasan Diyar

Kürtler, Ortadoğu'nun en eski halklarından. Kürt coğrafyası bugün dört ayrı parçaya bölünmüştür. Nüfusu 30 milyonu aşan Kürtler kendi rızaları dışında bölündüler ve hiç bir parçada da merkezi hükümetlerle barışık değiller. Bu çok doğaldır. Çünkü Kürtler ulusal demokratik haklarını kullanamıyorlar. Bu yüzden tarihte sayısız kez ayaklanan Kürtler, ancak Güney Kürdistan'da bugün ulusal bir yönetime sahiptirler. Kuzey ve Doğu parçalarında ise hala Kürtlerin silahlı direnişleri, partizan savaşları devam ediyor.

Bugün geline noktada Kürtlerin özgürlük için yeter ölçüde bedel ödemediği iddia edilemez. Kürtlerin silahlı mücadele alanındaki yiğitliğine ise Ortadoğu tanıktır. Hiç kimse Kürtler iyi savaşçı değil, korkaktır vs. gibi bir savda bulunamaz. Ancak Kürt ulusal hareketlerinin günümüzde hak ettikleri noktalarda olamamalarının; başka bir deyişle bu hareketlerin hala özgür bir ülke oluşturamamış olmasının değişik nedenleri var. En önemli nedenlerin başında ise, Kürt ayaklanmalarına erken doğum

yaptırılmış olması ve birbirleri ile çıkar çatışması yaşayan dört devletin her parçadaki Kürt ulusal hareketleri üzerinde planlar ve tuzaklar kurması gelmektedir. Elbette global bir politik programın yokluğu, Kürt ulusal çıkarlarını ön planda tutan bir ulusal anlayışın egemen olmayışı, bir ulusal irade (cephe, konsey, kongre) yaratılamamış olması, dahası Kürt coğrafyasının karşı karşıya bulunduğu jeopolitik engeller, dünyaya açılacak kapının olmayışı vb. bir çok realite Kürt hareketlerinin seyrini ve konumunu önemli ölçüde etkilemiştir. Ayrıca Kürtler arası geniş bir uzlaşma ve birlik zemininin henüz yaratılamamış olması da önemli bir engel olarak görülebilir. Kürt politik örgütleri arasında zaman zaman cereyen eden silahlı çatışmalar ise kanayan bir yara haline gelerek bugün türkülere, destanlara konu olmuştur.

İllegalizm Kürtlere dayatıldı

Kürt politik partilerine ilgili ülkelerde legal zeminde özgürce faaliyet şansı tanınmadı. Bu yüzden bu ulusal kurtuluş örgütleri "yer altını", yani

illegal koşulları benimsemek ve tüm mücadelelerini de bu zemine uyarlamak durumunda kaldılar. Bu durum, kuşkusuz Kürtlerin keyif aldığı bir durum değildir. Ancak yaşamın her alanındaki baskılar örgütlenme üzerinde de yaşandığından legal zeminde Kürt kimliği temelinde mücadele edecek bir Kürt kurumuna rastlamak güçtür. En azından Anayasal ve yasal bakımdan böylesi bir güvence bugün yoktur.

Hal böyle iken Kürt ulusal hareketi ve Kürt aydınları legal zeminlerde korkusuzca ulusal hak arayışlarına yönelemediler. Kürt sorunu baskılardan ötürü tartışlamadı, kamuoyunun bilgisini ve dikkatini üstüne çekemedi. Doğal olarak bu sorunun özgürce tanısı yapılmadığı ve de tartışılmadığı içindir ki çözüm yolları da toplumda seslice düşünülemedi, bulunamadı.

Bir diğer sorun da şudur ki, ilgili devletler Kürt hareketlerinin altında hep yabancı parmağı arayarak kendi halklarının doğru bilgilenmelerini de engelleyerek koyu bir şovenizm ve ırkçılık pompaladılar. Asimilasyon ise öteden beri

var olan bir eritme politikasıdır. Bizzat kendileri terörle ayakta duran bu dört devlet, ne yazık ki Kürt hareketlerini de kimi zamanlarda terörize etmeyi kısmen de olsa başardılar. Kürt ulusal sorununu içerdiğinden saptırıp terör sorunu olarak lanse ettiler. Egemen devletlerin bu tutumu karşısında Kürtler ise ulusal sorunları-

Özellikle şiddetin yaygınlaşmasıyla birlikte, devletin dayatmalarını benimsemeyen Kürt halkının önemli bir bölümü, soluğu coğrafyalarının dışında aldı. Kürtler kendi topraklarından zorla göçertildi, köyü yakıldı, yıkıldı; her gün onlarca insan öldürüldü. Şüphesiz, yaşanan bu olgular Kürt halkının ezici çoğunluğunun

mokratik muhalefeti legal zeminde ete-kemiğe bürünemedi. Ancak bu dönemlerden elde edilen bir sonuç vardı ki, bu sonuç uzun süre gözardı edildi. Kürtler meşruiyet temelinde legal demokratik mücadeleye sıcak bakıyor, şiddete dayalı ve illegalitede sürüp gidecek olan bir ulusal hak mücadelesinin dezavantajlar içerdiğini biliyordu. Bu yüzden insani ve demokratik taleplerle yürütülen Kürt kimlik mücadelesi legal zeminde kitleselleşme şansı bulabiliyordu.

Legal mücadelede devlet Kürtlerin zaafından yararlandı

12 Eylül 1980 sonrası Türk Parlamento Heyeti'nin ilk defa katıldığı Strazburg'daki Avrupa Karma Parlamento Komisyonu toplantısında İbrahim Aksoy'un SHP Milletvekili olarak yaptığı konuşma, 12 Eylül rejiminin hala geçerli olduğunu dünya aleme gösterdi. SHP İbrahim Aksoy'u bu konuşmasından ötürü partiden ihraç etti.

Ardından, Paris Kürt Konferansı'na katıldıkları için 7 Kürt milletvekilinin ihracı, legal demokratik zemin için elverişli bir ortam oluşturdu. Kitlelerde önemli bir tepki doğdu. Bu tepkiyi meşruiyet temelinde ve kitle çizgisinde, demokratik bir partiye dönüştürmek isteyen yüzlerce aydın ve demokrat kısa sürede yan yana gelerek Yeni Demokratik Oluşum'u, ardından da HEP'i kurdular. HEP iyi bir espiroi ile doğmuş, anlayış ve hedefleri programatik bazda doğru temellendirilmişti.

Kürt politik partilerine ilgili ülkelerde legal zeminde özgürce faaliyet şansı tanınmadı. Bu yüzden bu ulusal kurtuluş örgütleri "yer altını", yani illegal koşulları benimsemek ve tüm mücadelelerini de bu zemine uyarlamak durumunda kaldılar. Bu durum, kuşkusuz Kürtlerin keyif aldığı bir durum değildir.

nı demokratize, hatta enternasyonalize edemediler. İlgili devletlerin sistemli ideolojik ve politik bombardımanları karşısında zaten özgür olamayan Kürt ulusal hareketinin unsurları yeterince seslerini duyuramadılar.

Kuşkusuz Kürt halkının istediği bu değildi. Şiddet ve terör ortamı sömürgeci politikaların güçlenmesine yol açıyordu. Sömürgeciler bu yüzden legal demokratik kanalları kapatarak saldırıya geçince, Kürt ulusal hareketinin bir kesiminde silaha sarıldı. Şüphesiz bu meşru savunma refleksi idi. Ancak devlet, Kürt ulusal hareketinin bu meşru savunma refleksini kendi şiddet ve terör politikalarının gerekçesi yaptı. Yaratılan toz duman içinde geniş halk kesimlerinin ve silaha başvurmayan ulusal demokratik güçlerin sesleri duyulamaz oldu. Devletin istediği de buydu.

özgürce tercihi olmaksızın gerçekleşti. Sonuçta, yoksulluk, zulüm, açlık ve sefalet günlük uygulanagelen politikalara dönüştü. Özgür ve onurluca bir yaşam Kürtlerin payına düşmedi. Bu acılı manzaranın daha ne kadar süreceği de bugünden bilinemez.

1960'lı yıllardan sonra Türkiye'de kimi Kürt kimlikli demokrat aydınlar TİP'te, daha sonraları ise DDKO ve benzeri örgütlerde Kürt kimlik mücadelesinin legal olanaklarını zorladılar. TİP, 4. Olağan Kongresi'nde "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesi"ni programına aldı. Bu Türkiye'de Kürtlerin özgürleşmesini savunmak anlamına geldiği için, TİP kapatıldı. DDKO'lar ise daha hırçın ve acımasız bas-kılarla karşılaştılar. Sonraki dönemler ise toprağa ekilmiş olan tohumun filizlenmesini beklemekle geçti. Anılan dönemlerde, ne yazık ki Kürt de-

Kürtler HEP'le birlikte ilk kez ulusal kimlikleri ile birlikte içinde yer alabilecekleri legal bir parti buldular. Bu Kürtlere nisbetten güven ve rahatlık veriyordu. Bu yüzden binlerce Kürt kimlikli insan öteki partilerden hızla koparak HEP'e koştu, üye ve taraftar oldu. Bu süreç bölgede Kürt halkının devlet politikalarından kopuş yolunu da açtı. Kürtlerin ciddi anlamda devlet politikalarından kopuşu ve giderek ulusal taleplere yönelimi ilk kez bu denli kitleselleşti.

Devlet ise daha kuruluş kurulmaz HEP'e "Kürt Partisi" dedi. Oysa ki ne HEP ne de onu var eden hiç kimse partiyi Kürt partisi olarak görmüyordu ve öyle de değildi. Defalarca bu dile getirildi, programın Türkiye partisi programı olduğu yinelenildi. Ancak devlet partiyi köşeye sıkıştırıp Kürtlerin Türk emekçileri ile buluşmasını, kamuoyunun barışçıl ve demokratik anlayışlarla tanışmasını önlemeye çalıştı. Kürtler ise ilk kez Kürt kimliğini benimseyen ve sorunu irdeleyen, düzen dışı, ama legal yöntem ve anlayışla mücadele etmeyi önüne hedef koyan HEP'e destek verdiler. Parti kısa sürede güçlendi, kitlelerle yakın ve sıcak ilişkiler kuruldu. Türkiye Kürdistanı'nda ise düzen partilerinin tabelaları hızla indi, tüm yönetimler istifa etti. Bunların çoğu HEP'i sahiplendi.

HEP, daha sonraki gelişmeler gözönüne alındığında, ne yazık ki bilinçli ve uyanık olamadı. O güne dek legal-demokratik mücadele içinde yer almamış kimi kadrolar bu ze-

minin önemine uygun davranmadılar. Kimi zaman sergiledikleri tutum ve davranışlarıyla bilmeyerek de olsa devlete adeta kolaylık sağladılar. HEP, bu süreçten sonra çıkış espirisine ve programına uygun olarak Türkiyevi politikalar üretmedi. HEP'in mücadele merkezinde hep Kürtler oldu. Bu bir yanıyla doğaldı. Çünkü HEP demokrasi için çalışıyor-

Kürtler HEP'le birlikte ilk kez ulusal kimlikleri ile birlikte içinde yer alabilecekleri legal bir parti buldular. Bu Kürtlere nisbetten güven ve rahatlık veriyordu. Bu yüzden binlerce Kürt kimlikli insan öteki partilerden hızla koparak HEP'e koştu, üye ve taraftar oldu. Bu süreç bölgede Kürt halkının devlet politikalarından kopuş yolunu da açtı.

du ve demokrasiye en fazla ihtiyacı olanlar öncelikle Kürtler ve kısmen de Aleviler'di. Sonuçta gövdesi ve fiziki yapısı ezici çoğunlukla Kürt, ama programı Türkiyeli olan bir parti olmayı aşamayan HEP, fiilen bir Kürt partisine dönüştü. Birinci etabı devlet kazanmıştı. HEP'i Kürt köşesine hapsedmişti. Daha sonra yönetimdeki yanlış tutumlar sonucu, HEP devlete ikinci kez hedef oldu. Tam da meyve çağında olan HEP, bu kez de

PKK'nin partisi olarak empoze edildi. Kuşkusuz, devletin bu yönelimi boşuna değildi. Devlet tümü ile bir komplonun peşindeydi. Bir çok serüven ve macera tezgahlanıyordu. Ancak tüm bunlar bile HEP'te kan kaybı doğurmadı. Ancak ne zaman ki HEP'in yöneticileri dar grupçu tutuma yöneldiler ve bütünüyle kendi anlayışlarına uygun politikalar ortaya koydular ve eleştirilere kulak tıkadılar, işte o zaman HEP'te kan kaybı başladı. Önce Aleviler'in önemli bir kesimi, sonra ilerici-demokrat Kürt aydınlarının çoğu HEP'ten istifa etti. HEP'te çalışma niyeti olan önemli bir kesim ise bu niyetini belirsiz bir tarihe erteledi.

Yöneticiler bu gelişmeleri umursamadı. Hatta bir kısmının parti kendilerine kaldı diye sevindikleri bile söylenebilir. Yanlışlar birbirini izledi. **SHP ile 1991 yılında girilen "seçim ittifakı" sonucunda ise, parti hukuken olmasa bile fiilen bitirildi. Devlet ve düzen partilerinden kopuşu yaşayan Kürt halkı, böylece yeniden düzenin içine çekildi. Bu, HEP'e yönelik bir devlet operasyonuydu ve bu operasyon aynı zamanda uluslararası sözleşmeler ve BM kararları'nda yer alan halkların self determinasyon hakkının ayaklar altına alınmasında beraberinde getirdi. Kürtlerin bir kesiminin SHP ile yaptığı "seçim ittifakı" böylece Kürt halkında yararlanılabileceği uluslararası sözleşmelerde yer alan bir hakkın ellerinden alınmasına neden oldu. Bu tehlikeli oyunun farkına varan İbrahim Aksoy**

ve arkadaşları ise 91 seçimlerinde bağımsız adaylarla kitlelerin karşısına çıktılar. Kürdistan'ın Diyarbakır, Siirt, Ağrı, Bitlis illerinde ve Manisa, Ankara, Mersin'de bağımsız adaylar aracılığıyla kitlelerin karşısına çıkan Aksoy ve arkadaşları parlamentoya seçilemediler. Ancak bu onların yanlış politika izlediği anlamına gelmiyordu. Seçilememelerinin temel nedenleri kuşkusuz izledikleri politika değildi. Onlar anılan dönemde birçok noktadan gelen saldırıyla da karşı karşıya kaldılar. Devlet, kendi operasyonuna çomak sokan Aksoy ve arkadaşlarını hedef almıştı. Parlamentoya seçilme arzusu içinde olan bazı SHP adayları da devletin bu politikasına katıksız destek sunuyordu. Bazı yurtsever kesimlerde ne yazık ki devletin bu oyununu göremediler.

Anılan dönemde HEP'in SHP listesinden gösterdiği birçok milletvekili adayından seçilen 25'e yakın kişi vardı. Ancak bunların yarısına yakını seçilmelerinden çok sonra bile HEP'e dönmediler. CHP saflarında kimisi bakan bile oldu. Kimisi CHP Parti Meclisi'nde şimdi.

DEP yeni bir süreçti, ancak başarmadı

Kürtlerin çok renkli, çok sesli, geniş tabanlı legal demokratik parti arayışları 1991 seçimleri sonrasında da sürdü. 1993 Mart'ındaki ateşkes ve ardından PSK-PKK Protokolü ile, özellikle Kürtlerin kendi aralarında bir yumuşama süreci başladı. Protokol, bu yumuşamada önemli bir adımdı. Devlet ateş kesmedi ama dev-

letin Kürdistan'a yönelik saldırılarının "gereçekleri" nisbeten azaldı; bu durum Kürtler açısından da önemli bir gelişmeydi. TC Devletin yalan ve demegojiye dayalı şovenist yanı teşhir oldu. TC bu gelişme karşısında adeta şoke oldu.

Kürtlerin legal zemindeki örgütlenme çalışmaları, bu yumuşama havasında da, öncesinde de sürüyordu. İbrahim Aksoy ve arkadaşları uzun bir dönemden beridir ikinci bir le-

miş oldu. DEP hemen tüm Kürt orjinli kesimleri ve bir çok bağımsız Kürt aydınını kapsıyordu. HEP kadar yoğun değilse bile DEP'e de insanlar yönelmeye başladı. Ancak zaman gösterdi ki söylevler değişmiş olsa bile, anlayışlarda önemli bir değişme yoktu. DEP'te de HEP'teki yanlışların önemli bir kısmı sürdürüldü. '91 seçimlerindeki tutum ve sonrası HEP'e kapanma yollarını açmıştı. '94 seçimleri gündeme geldiği sı-

SHP ile 1991 yılında girilen "seçim ittifakı" sonucunda ise, parti hukuken olmasa bile fiilen bitirildi. Devlet ve düzen partilerinden kopuşu yaşayan Kürt halkı, böylece yeniden düzenin içine çekildi. Bu, HEP'e yönelik bir devlet operasyonuydu ve bu operasyon aynı zamanda uluslararası sözleşmeler ve BM kararları'nda yer alan halkların self determinasyon hakkının ayaklar altına alınmasında beraberinde getirdi.

gal parti kurma hazırlığını sürdürüyordu. SHP'den kopan bir kısım Kürt milletvekilinin yeniden geri döndüğü HEP'e yönelik saldırılar yoğunlaşmıştı. Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılan HEP yürüttüğü isabetsiz politikalar nedeniyle zaten önemli bir güç kaybına da uğramıştı. Yeni kurulan ÖZDEP ise kitlelerin ilgisizliği ve şiddet ortamının yarattığı engellerden ötürü varlık gösterememişti. İşte tam da bu yumuşama ve ilişkilerin iyileşmesi döneminde, eski HEP'iler tarafından gelen, legal alanda yeni bir demokratik kitle partisinin birlikte kurulması teklifleri Aksoy ve arkadaşları tarafından olumlu karşılanınca, kısa sürede Demokrasi Partisi'nin kurulması da gerçekleş-

rada ise tüm karşı ısrarlara rağmen DEP'in seçimden çekilmesi gerçekleşti. DEP'in seçimleri boykot etmesinin gerekçeleri gerçekçi değildi. DEP seçime girmemekle kendi eliyle adeta kapısını kapattı. Oysakki seçimler siyasi partilerin sıranması bakımından iyi bir fırsattır. DEP'in seçime girme olanağı, bizzat DEP yöneticileri tarafından ortadan kaldırınca bölgede büyük ölçüde RP yerel yönetimleri kazandı. Bazı yerlerde ise MHP belediye başkanlıklarını kazandı. Örneğin yıllardır Kürdistan'da tabelası dahi olmayan MHP, Kürdistan'ın birçok iline tabelasını asarak binlerce oyun kendi partisine akmasını sağladı. Elbette bu gelişmelerde devletin katliamcı ve zorba politikaları-

nın önemli payı var. Ancak Kürtlerin bir kesiminin sürdürdüğü yanlış politikarda devletin kendi politikalarını sürdürmesini kolaylaştırdı.

Seçime iştirak etmemeye riayet eden seçmenlerin oy vermeme oranı, bölgede seçimi kazanan partilerin aldıkları oy oranından fazlaydı. Bir kez daha bağdan üzüm yemek varken bağcı dövülmüştü ve kaybeden Kürtler olmuştu. Sonraki gelişmeler artık kesin bir yol ayrımını zorunlu hale getirmişti. **Demokrasi mücadelesine içtenlikle ve aynı ciddiyetle bakmayan kesimlerin aynı partide daha uzun müddet birlikte kalmaları Kürt halkına ve legal demokratik zeminden kazanımlar bekleyen kesimlerin beklentilerine yanıt olamayacaktı.** Legal alandaki yönetim anlayışları farklılığı, önemli tahribatlar yaratmıştı. Bu tahribatları gidermek mümkün değildi ve ne yazık ki birlikte yer alınabilecek bir örgütün olanaklarını da ortadan kaldırmıştı. Ancak legal zemine uygun disiplin ve yönetim anlayışı ile yönetilen kitlesel ve geniş tabanlı bir partiye ihtiyaç hala yakıcı olarak ortada duruyordu. Tıkanan kanalların yeniden zorlanması, farklı bir cepheden mücadeleye başlanması, herkesin anlayışının net olarak kitlelere taşınması zamanı gelmişti. "Özgürlük mücadelesinin yarattığı değerlerde kimin imzası varsa söz ve karar sahibi de onlar olmalıydı" anlayışı, özgürlük mücadelesini daraltıyordu. Bunun karşısında gelişen düşünsel proje ise, **"yaratılan değerlerde herkesin payı**

vardır ve herkes yarattığı değerler üzerinde politika yapılmalıdır" temelinde biçimleniyordu. DEP'in kapanmasından sonra bir üçüncü kez HADEP'te bir arada olmanın artık bir yararı yoktu. Birlikte iş yapmak, güç birliği ve yurtsever birlik, legal bir partide herşeye rağmen tek bir çatı altında olmakla ifade edilemezdi. Farklı

Demokrasi mücadelesine içtenlikle ve aynı ciddiyetle bakmayan kesimlerin aynı partide daha uzun müddet birlikte kalmaları Kürt halkına ve legal demokratik zeminden kazanımlar bekleyen kesimlerin beklentilerine yanıt olamayacaktı.

partiler de bile olursa ortak tavırlar geliştirme olanağı vardı. En azından farklı kurumlarda bile olursa, ortak tavırlar geliştirmenin önü tıkanmamalıydı. Kardeşlerin sonuna dek aynı evde kalıp sürekli kavga halinde bir kardeşin ayrılıp ayrı bir evde oturmasında hiçbir sakınca yoktu. Bu durum kardeşlerin daha yakınlaşmasını sağlayabilirdi. Aynı tavırlarda bulunan kişiler pekala bir partide olabilirler. Birden fazla legal partinin olması ise hiçbir zaman güç kaybı değil, tersine zenginliğimizin önemli bir ifadesidir. Sonuçta kitlelerin legal demokratik mücadeleye

kazanılması Kürt ulusal hareketi bakımından önemli bir hizmet sayılacaktır. Çağdaş, özgür ve demokratik bir toplum yaratma çabasını ciddi ciddi hedefleyen herkesin ya da grubun, farklı yurtsever çevrelerin oluşturacağı demokratik kuruluşlardan haz duyması gerekir. Yurtseverlik bunu gerektirir. İşte DDP böyle bir anlayışta olan kişilerin biraraya gelerek oluşturdukları ayakları yere basan ciddi bir kurumdur. DDP kitle mücadelesine açılan yeni bir kapıdır. DDP tüketilmiş bir süreçte, bilince çıkmış bir ihtiyacın ürünüdür.

DDP kitle mücadelesine açılan yeni bir kapıdır

DDP (Demokrasi ve Değişim Partisi) Nisan '95'te kuruldu. İbrahim Aksoy başkanlığındaki parti "Türkiye'ye demokrasi, Kürtlere özgürlük" belgisini seslendirdi. DDP, Türkiye'nin Kürt sorunu, demokrasi sorunu ve ekonomi sorunu gibi üç ana sorunu olduğuna işaret ediyordu. DDP Haziran ayına dek 13 ilde altyapı oluşturarak örgütlenmeyi gerçekleştirdi. Birçok toplumsal kesimin yakın gözlemi altında DDP'nin büyüyen ciddi bir seçenek durumuna geliyor olması kitlelere haz veriyorken, ne yazık ki kimilerini de rahatsız ediyordu. DDP'nin devlet eliyle kurdurulduğu söylemleri bile yaygınlaştırmaya çalışıldı. Devlet eliyle DDP'nin kurulmuş olduğu savını ise hiçbir akıllı insan ciddiye almıyordu. DDP'nin kendisi de bu tür söylemlere yanıt verme gereğini

bile görmüyordu. Çünkü ker-
van yürüyordu. Kürt sorunu-
nun barışçıl ve demokratik yol-
lardan, şiddet ve gerilimden
arınmış bir ortamda hak eşitliği
temelinde ve siyasal diyalogla
çözülmesi gerektiği düşüncesi,
kitlelerin manevi yaşamında
derin izler bırakmıştı. DDP'nin
dillendirdiği bu söylemden
özellikle devlet içinde küme-

yordu. Bu gelişmelerin yaşan-
dığı günlerde ise Başbakan
Tansu Çiller Batı Avrupa Birli-
ği toplantısında Türkiye'de 10
milyon Kürt olduğunu,
TBMM'de 180 Kürt kökenli
parlamentlerin bulunduğunu
söylüyordu. İlginçtir; DDP'nin
dışında örneğin YDH, RP,
CHP ve birçok sol veya sağ
partinin programında Kürtlere

mak istenmiyor. O, Kürt soru-
nun barışçıl demokratik bir ze-
minde çözülmesi gereğine işa-
ret ediyor ve kitlelerin
DDP'nin söylemlerini ciddiye
alarak güven duydukları, bu
güvenin giderek güçlü bir dal-
gaya dönüşebileceği kaygısı
devleti korkutuyordu.

Devletin inkar politikası iflas etmiştir

Devlet Kürt sorunu karşı-
sında ciddi bir daralma yaşıyor
ve önemli sıkıntılar çekiyor.
Devletin red ve inkar politikası
ile Kürt sorununun "çözümü"
konusunda ısrar ettiği milita-
rist anlayışı iflas etmiştir. Dev-
let gerçekçi çözüm önerilerinin
kitlelere ulaşmasını engelle-
mektedir. DDP Kürt sorunu-
nun demokratik ve barışçıl yol-
larla çözümünü savunduğu
için kapatılıyor. Ama DDP'nin
savunduğu bu anlayış, bu dü-
şünce tarzı kitleler arasında
canlı olarak yaşıyor. Milyon-
larca insan bu sorunun daha
fazla kan dökülmeden çözül-
mesinden yanadır. Bunun en
son örneği Bayan Tomris Öz-
den'dir. Bayan Özden samimi
açıklamalarından ötürü taltif
gördü ve bir haftalık politik ya-
şamına karşın CHP kurultayın-
da en yüksek oyu alarak PM'ne
girmeyi başardı. Görüldü ki,
CHP kurmayları başta olmak
üzere genel başkanlığa seçilen
Deniz Baykal bile sosyal de-
mokrat geçinmesine rağmen
savaş kışkırtıcısı ve askeri çö-
züm yanlılarının etkisindeydi
ve Bayan Özden'i partiden isti-
faya zorlayarak bunu gösteri-
yordu. Bayan Özden, hakkında
DGM'nin dava açmadığına
şükretsin.

Çağdaş, özgür ve demokratik bir toplum
yaratma çabasını ciddi ciddi hedefleyen herkesin
ya da grubun, farklı yurtsever çevrelerin
oluşturacağı demokratik kuruluşlardan haz
duyması gerekir. Yurtseverlik bunu gerektirir.
işte DDP böyle bir anlayışta olan kişilerin
biraraya gelerek oluşturdukları ayakları yere
basan ciddi bir kurumdur. DDP kitle mücade-
sine açılan yeni bir kapıdır. DDP tüketilmiş bir
süreçte, bilince çıkmış bir ihtiyacın ürünüdür.

lenmiş şiddet ve gerilim yanlı-
ları da tedirgin oluyorlardı.
Derken Yargıtay Cumhuriyet
Başsavcısı programında Kürt-
lerden söz ettiği gerekçesi ile
DDP hakkında kuruluşundan
iki ay sonra, Haziran 1995'te
Anayasa Mahkemesi'nde ka-
patılma istemi ile dava açtı. Bu
dönemde, Kürtlerin bazı ke-
simlerinde seslendirilen
DDP'ye yönelik haksız söylen-
tiler de bıçak gibi kesildi.

Başsavcı sayfalar tutan bir
iddianame ile onca zahmete
katlanarak DDP'nin savundu-
ğunun tersine Türkiye'de Kürt
olmadığını "bilimsel" olarak
savunuyor, DDP'nin böyle bir
istemde bulunmasını Anayasa
ve Siyasal Partiler Yasası'na ay-
kırı buluyordu. Aynı günlerde
ise İbrahim Aksoy'un Yargı-
tay'daki dosyaları onaylanı-

ilişkin belirlemeler olduğu hal-
de ne hikmetse bunlara yönelik
kapatılma istemi ile dava açma
gereği görülmüyorken, DDP
idama mahkum edilerek infazı
için geriye sayma takvimi işle-
tilmişti bile. Bu düşündürücü-
dür.

DDP ise tamda savcının
dava açtığı noktada onurlu bir
tutum takınarak siyasi savun-
ma kararı aldı. "Kürtler tarih-
sel bir varlık ve dinamik bir re-
alitedirler" gerçeğinden hare-
ketle savunma yapan DDP yö-
neticileri devletin bu yönelimi-
nin hukuksal değil siyasal ol-
duğunu, DDP'yi kapatmakla
barışçıl demokratik çözüme
inanın demokrasi güçlerine
gözdağı verilmek istendiğine
işaret ediyorlardı. Kuşkusuz
DDP, programında salt Kürt-
lerden sözettiği için kapatıl-

Bugün ne gariptir ki, Türkiye'de DGM, barış isteyenlere karşı acımasız davranarak onlara cezalar yağdırırken savaş çığırtkanlıkları ile ülkeyi tehlike sınırına getirmek isteyenlerin arkası sıvazlanıyor. DDP barışçıl yollar savunuyor diye kapatılmak isteniyor. Ama DDP kapatılsa bile bu anlayıştaki kesimler yeni bir oluşumla

gözden geçirilmelidir. Kürtler bakımından güçlü olunabilecek zeminlerden bir diğeri de legal demokratik zemindir. Çünkü bu zeminde Kürtlerin ulusal demokratik mücadelesini verenler gönüllülük temelinde uğraş vermektedirler. Devlet ise bu alanda bir kaç tane maaşlı memur bürokratla varlığını sürdürüyor ve güçsüz durumda. Bu zemin ciddiye alı-

yaklaşım illegalizm için de geçerlidir. Bunlar Kürtlerin kendi istek ve tercihlerine göre değil, mücadelenin olanak ve koşullarına göre Kürtlerin başvurdıkları yöntemlerdir. Biz Kürtler, artık legal ve demokratik alandaki mücadeleyi de zorlamalıyız; çağımızın bilimsel ve teknolojik bilgi birikimini, zenginliğini görmeli ve ondan ulusal çıkarlarımızı doğrultusunda yararlanmasını bilmeliyiz. Ulusal kurumlaşmalara ağırlık vermeli, yaşamın her alanında adım adım özgürlük üreten atölyeler kurmalıyız.

Özgürlük gülü nazlı bir fidedir. Sabır ve inançla büyür. Kürtler bakımından özgürlük ağacı yeter oranda kanla beslenmiştir. Şimdi ise o ağacın etrafını genişletmeli, dal budak salmasına, kökleşmesine çalışmalıyız. Silah kullanan yiğit, kullanmayan korkak ikilemi Kürtlerin tercihi olmamalı. Devrimleri yalnız başına silahlar yapmıyor. Onlara yön veren, toplumsal davranışları şekillendiren insanlardır; onların düşünceleridir.

yollarına devam etme kararındalar. Çünkü bugün halklarımız herşeyden çok barışa ve demokrasiye ihtiyaç duyuyorlar. Barış ve özgürlük ekmek gibi, su gibi yakıcı bir özlem olarak ortada duruyor. DDP, barış, özgürlük, eşitlik ve demokrasinin güvencesi ve savunucusudur. DDP kapatılmamalıdır. Açıktır ki, DDP gibi örgütlerin kapatılması büyük bir ve-baldır.

Kürt ulusal hareketi legal zemini ciddiye almalıdır

Geçen günlerde gösterdi ki, Kürt ulusal hareketi kendisini gözden geçirmeli, Kürt kitlesinin nabzını tutan politik manevra yeteneğini kazanmalıdır. Kitlelerin psikolojik durumu gözönüne alınarak, mücadele yöntemleri yeniden

nır, zenginleştirilebilir, lokal politikalar aşarak genel çıkarlar hedeflenirse, kuşku yok ki büyük kazanımlar elde edilecektir. Bu bakımdan Kürt ulusal hareketi legal zemine yayılarak buralardan kazanımlar elde etmeyi denemek zorundadır. Deneyimlerle sabittir ki, Kürtler legal demokratik zeminde politika yapmaya sıcak bakıyor. Bu nedenle ulusal demokratik talepler ve kimlik mücadelesi meşruiyet temelinde, legal demokratik tarzda yeniden yapılanmalıdır. Kürtlerin yararına olan budur. Kürt ulusal hareketi bakımından da doğru olan budur.

Kuşkusuz Kürtler silaha kendi istekleriyle sarılmamışlardır. Açıktır ki, silah Kürtlere dayatılmış ve onlar mecbur oldukları için bu meşru savunma aracına yönelmişlerdir. Aynı

Özgürlük gülü nazlı bir fidedir. Sabır ve inançla büyür. Kürtler bakımından özgürlük ağacı yeter oranda kanla beslenmiştir. Şimdi ise o ağacın etrafını genişletmeli, dal budak salmasına, kökleşmesine çalışmalıyız. Silah kullanan yiğit, kullanmayan korkak ikilemi Kürtlerin tercihi olmamalı. Devrimleri yalnız başına silahlar yapmıyor. Onlara yön veren, toplumsal davranışları şekillendiren insanlardır; onların düşünceleridir. Düşünen insan her girdabı ustalıkla aşabilir. Kürt ulusal hareketi legal demokratik zeminlere yeter oranda aşına olmasa bile, deneyimsiz de değildir. Eğer bu zeminin önemi kavranırsa, bu alanda geliştirilecek mücadeleler ve politikalar rahatlıkla bulunabilir.

Kürt hareketi legalize olmayı, demokrasi mücadelesini bu zeminde sürdürmeyi temel hedefleri arasına koymalı ve bu doğrultuda yakın program hedeflerini belirlemelidir. Çünkü süreç bu yönde hızla geliyor.

Kürt sorununda son durum tesbiti

Celal Özgür

Dublin görüşmeleri salt ABD'nin iki Kürt grubunu barıştırma ihtiyacından kaynaklı bir gelişme sayılamaz. Burada, ABD'nin Ortadoğu politikalarında bundan böyle Kürtlere biçtiği rolün önemi ortaya çıkmaktadır. Eğer bu ilgi ve politikalar gereği olmasaydı, ABD'nin Kürtleri uzlaştırmayı kendisine bu denli sorun yapmayacağı açıktı ve bu tür boğazlaşmalar ABD gibi bir süper gücü o kadar ilgilendirmeyecekti. Kendi içlerindeki bütün sorumsuzca boğazlaşmalara rağmen ABD'nin Kürt kozundan el çekmeyeceği ve ne yapıp yapıp onları bir araya getireceği mevcut politikaların kaçınılmaz bir sonucudur.

Sömürgeci Politikalar Kısaca

İçinde yaşadığımız günlerde Kürtlerin kaderi ile bağlantılı olarak peşpeşe önemli gelişmeler yaşanıyor. Bu gelişmelerin tümü bir arada değerlendirildiğinde Kürtlerin gerçekten de tarihi bir dönemecin eşiğinde oldukları görülür. Kürt halkının bu tarihi dönemeci başarıyla aşıp özgürlüğe adım atması, en başta Kürt halkının siyasi temsilcilerinin ve sorumlu bütün insanların, bu sürecin yarattığı olanaklardan azami faydalanması, ulusal sorumluluk ve bilinçle hareket etmesine bağlıdır.

Bu gelişmelerden sadece bir kaçına değinmek sözkonusu sürecin önemini ortaya koymaya yeter.

En başta Türkiye'deki iç gelişmeler bu konuda ilgiye değerdir. Sermaye çevrelerinin uzun yıllar dünyadaki soğuk savaşın da etkisiyle tam destek verdiği militarist ve sömürgeci politikalarından çark ederek yeni bir anlayış oluşturma çabası içinde olduğu görülüyor. Türkiye İktisadi Kalkınma Vakfı'nın bir süre önce geliştirdiği önerilerin peşinden Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin hazırlattığı rapor yıllar süren resmi politikalarından bir kopuş arayışından başka birşey değildir. Militarist kafalı emir kullarının, gerçek sahiplerinin-efendilerinin bu arayışlarına ne kadar direnecekleri merak konusudur. Yıllar süren savaş, dökülen bunca kan, harcanan bunca değerler... Bu politikaya açılan kredinin sonuna gelinmiştir. Hiç kuşkusuz militarist kafalılar Kürt sorununu zorla yokedebilselerdi sermaye çevreleri

buna üzülmezlerdi. Ancak yok edilemeyecek bir halkın özgürlük tutkusu bütün diğer arzu ve beklentilerden daha ağır basmıştır ve şimdiki arayışlar bu gerçeğe boyun eğıştır.

Avrupa Birliği'nin Türkiye'nin Gümrük Birliği'ne alınışı karşısında herşeye rağmen kendi normlarını tümünden bir yana atamıyacağı ve uzun süre Türkiye kamburunu taşıyamayacağı açığa çıkan başka bir gelişme. Uluslararası ilişkilerde, özelde de Batılı devletlerin Türkiye ile olan ilişkilerinde ekonomik çıkarların son derece önemli olduğu biliniyor. Ancak mevcut yeni dünya şekil-

Kimi zaman dillendirilen üçüncü dünya ve özelde de Arap ülkeleriyle ilişkiler temelinde ağırlıklı bir politika ise, Türkiye'nin yıllardır tutturduğu kalkınma modeline yanıt vermekten uzak ve biraz da blöf niteliğindedir.

Bugünün dünyasının şekillenmesinde nerdeyse belirleyici bir rol oynayan ve bunun gereklerini yerine getirmekten çekinmeyen ABD'nin Ortadoğu politikası Kürtlerinkiyle büyük ölçüde çakışmaktadır. Bu gerçeğin reel politikalar açısından bilince çıkartılması hayati önem taşımaktadır.

lenmesinde sadece ekonomik çıkarlar üzerine uzun süreli ilişkilerin inşa edilemeyeceği birçok ipuçlarıyla somutlanmaktadır. Ekonomik, politik ve hukuki alandaki bütünleşme yönünde önemli mesafeler alan ve kıtanın geleceğini önemli ölçüde buna kilitleyen Avrupa Birliği'nin, bu bütünlüğe tamamen aykırı bir sisteme sahip Türkiye'yi sadece ekonomik çıkarlarını esas alarak uzun süre onu içinde barındırması mümkün değil. Kaldı ki Türkiye ile olan ekonomik ilişkilerin, mevcut yeni dünya yapılanmasıyla uyum içinde olmanın sağladığı çıkarlar yanında o kadar da büyük olduğu söylenemez. İç istikrarsızlıkla belirsizliğe yuvarlanan, bir çok alanda uluslararası

demokratik kamuoyunun karşısına düşen bir ülke ile olan çok kalıcı ve bağlayıcı ekonomik ilişkilerin mantığı olabilir mi?

Diğer yandan Türkiye ekonomisi büyük ölçüde Batı'yla olan ilişkilerce ipotek altına alınmış durumdadır. Sanıldığı gibi, Türkiye'nin ABD'yi, uzun vadeli ekonomik bağlaşıklık anlamında Avrupa'ya alternatif olarak çıkartması mümkün değildir. Aralarındaki ekonomik ve teknolojik kimi rekabete rağmen ABD, dünyadaki mevcut ağırlıklı rolünü AB üye ülkelerinin desteği olmadan veya onlara rağmen sürdüremez. ABD'nin Avrupa'ya rağmen bir Türkiye angajmanı gerçekçi değildir. Avrupa ile olan stratejik işbirliği, ABD için Türkiye ile olan ilişkilerden daha önemlidir ve bu nedenle Türkiye'nin Avrupa dışında bir ABD seçeneği ulusal stratejiyi oluşturma şansı görülmemektedir.

Kimi zaman dillendirilen üçüncü dünya ve özelde de Arap ülkeleriyle ilişkiler temelinde ağırlıklı bir politika ise, Türkiye'nin yıllardır tutturduğu kalkınma modeline yanıt vermekten uzak ve biraz da blöf niteliğindedir.

Bugünün dünyasının şekillenmesinde nerdeyse belirleyici bir rol oynayan ve bunun gereklerini yerine getirmekten çekinmeyen ABD'nin Ortadoğu politikası Kürtlerinkiyle büyük ölçüde çakışmaktadır. Bu gerçeğin reel politikalar açısından bilince çıkartılması hayati önem taşımaktadır.

Fundamentalist İran yönetimi hem Ortadoğu'daki mevcut siyasi duruma hem de dünyadaki genel yapılanmaya başkaldıran ve bunu yıkmaya çalışan bir sistem olarak bölge ve dünyadaki statükonun kollayıcısı ABD ile karşı karşıya gelmektedir. En başta da zengin Arap ülkeleriyle kurduğu hayati ilişkiler bakımından İran'ın islam ülkelerine yönelik radikal politikaları ABD'nin şimşeklerini çekmektedir. Irak yönetiminin Kuveyt işgalindeki başına buyruk ve yayılmacı ihtirasları mevcut statükonun sürdürülmesinde çıkarı olan ABD'nin çıkarlarını zedeleyen diğer bir güçtür.

ABD'nin bu her iki ülkeyle olan çelişkileri, bu iki despot ülkeye birer parçasını kaptırmış Kürtler açısından bir hayli önem taşımaktadır.

Defalarca ifade edildiği gibi ABD'nin Çekiş Güç'te somutlanan Irak'taki Kürtleri kollayıcı tutumu ve son günlerde gelişen Dublin inisiyatifi bizzat Kürtlere yönelik bir ilginin ötesinde, Saddam'ın yayılmacılığına karşı geliştirilmek istenen politikanın bir parçası olarak geliyor. Ancak nedenlerin şöyle veya böyle olması ABD'nin

Kürtlere dönük politikalarının somut etkisini azaltmıyor, veya Saddam karşıtı politikalara endeksli olsa bile bu aşamada Kürtlere, ABD ile çıkar çatışmalarını küçümseme ya da yok sayma hakkını tanımaz. Dünyada kalıcı dostluklar diye bir olayın olmadığı, asıl olanın kalıcı çıkarlar olduğu ise başka bir uluslararası kuraldır.

Tartışmalı Dublin görüşmeleri

Bu gelişmeler ışığında gündeme giren Dublin görüşmeleri, üzerinde önemle durulması gereken bir başka konudur. Dublin görüşmeleri salt ABD'nin iki Kürt grubunu barıştırma ihtiyacından kaynaklı bir gelişme sayılamaz. Burada, ABD'nin Ortadoğu politikalarında bundan böyle Kürtlere biçtiği rolün önemi ortaya çıkmaktadır. Eğer bu ilgi ve politikalar gereği olmasaydı, ABD'nin Kürtleri uzlaştırmayı kendisine bu denli sorun yapmayacağı açıktı ve bu tür boğazlaşmalar ABD gibi bir süper gücü o kadar ilgilendirmeyecekti. Kendi içlerindeki bütün sorumsuzca boğazlaşmalara rağmen ABD'nin Kürt kozundan el çekmeyeceği ve ne yapıp yapıp onları bir araya getireceği mevcut politikaların kaçınılmaz bir sonucudur. Bu politika sahipleri açısından bir bıkkınlık ve tepkisel tavrın olmayacağı görülmektedir.

Dublin görüşmelerinin Kürtler açısından değerlendirilmesi gereken birkaç yönü daha var: Kürt sorunu bu görüşmeler dizisiyle ABD'nin yanısıra İngiltere ve giderek Fransa'nın da direkt ilgi alanına girmiştir ve bundan böyle Kürtler açısından ortak uluslararası bir inisiyatif oluşma koşullarının geliştiği görülmektedir. Türkiye'yi son günlerde önemli ölçüde tedirgin eden de olayın bu yönüdür.

Böylesi bir gelişme Kürt sorununa Filistin, Kıbrıs, geçmişte Güney Afrika, İrlanda ve günümüzde Bosna gibi sorunlara benzer uluslararası bir nitelik kazandıracak ve çözüm de bu denli gündemlenecektir.

Bu süreç Güney Kürtleri bakımından bir çok olası gelişmeyi eş zamanda gündeme getirebilir. Güney'deki iç çatışmaları durdurmak ve güvenliği sağlamak amacıyla buraya Çekiç Güç'ün kapsamını aşan bir uluslararası güç intikal ettirilebilir. Bir Kürt Federel devleti resmen tanınabilir. Nihayet son Dublin görüşmelerinde bir Kürt hükümeti ve parlamentosunun kurulma ihtiyacı bizzat açıklanmış bulunmaktadır. Koşullara uygun olarak, bir bağımsız Kürt-devletinin kuruluşuna, başta göz yumulması ve giderek tanınması gündeme gelebilir.

Bütün bunlar yaşanırken Türkiye'deki Kürtlerin bu gelişmelerden etkilenmemesi düşünülemez. Zaten Irak'ta Kürtlerle ilgili her gelişme ilgiyi diğer parçalardaki Kürtlere de yöneltecektir. Kuzeyli 20 milyonluk bir Kürt kitlesini yok sayarak, Kürtlerin küçük bir parçası olan Güney'dekiler için çözüm arayışları sözkonusu olamaz. Dolayısıyla mevcut gelişmeler bütün Kürtler açısından yeni bir dönem başlatacaktır. Bu arada şu-

Dublin görüşmelerinin Kürtler açısından değerlendirilmesi gereken birkaç yönü daha var: Kürt sorunu bu görüşmeler dizisiyle ABD'nin yanısıra İngiltere ve giderek Fransa'nın da direkt ilgi alanına girmiştir ve bundan böyle Kürtler açısından ortak uluslararası bir inisiyatif oluşma koşullarının geliştiği görülmektedir. Türkiye'yi son günlerde önemli ölçüde tedirgin eden de olayın bu yönüdür.

nu belirtmek gerekir ki, bu gün eğer Güney Kürtleri için uluslararası çözüm arayışında bu denli ağır davranılıyorsa bunda diğer parçaların, en başta da Türkiye Kürtlerinin varlığı ve bir parçadaki sorunu çözerken diğer parçayı olduğu gibi bırakamamanın yaratacağı handikaptır. Bölünmüşlük işte böylesine, çözüm önünde de bir engel oluşturuyor.

Bu arada Türkiye'nin de sanıldığı kadar rahat olmadığı, AB'nin yanısıra ABD ile de sorunlarının başladığı görülmüştür. Türkiye-ABD arasında geçmişte sıkıntılı sorun niteliği taşıyan Kıbrıs ve benzerlerine şimdi Kürt sorunu kaynaklı insan hakları ihlalleri eklenmiştir. Bu nedenle Türkiye'ye yapılan yardımlarda kısıntılar yapıldı ve bu yardımların tümünden kesilmesi olasıdır.

Öz dinamiklerin durumu

Son günlerde bir kez daha ilgi odağına düşen ulusal kongre tartışmaları ve ilk Dublin görüşmelerinin peşinden gelen PKK-PDK çatışmaları Kürt sorununda iç inisiyatif açısından ciddi zaafıların henüz aşılmadığını göstermiştir.

Güneyli bunca tecrübeli iki güç, tecrübelerini

halkın özgürlük mücadelesine sunmaları gerekliken, onlar bu birikimlerini kahredici onursuz bir boğazlamaya adanmışlardır. Taktik diye diye, Ortadoğu politikalarının cambazlıklarına olan cazibeleriyle bir halkın ulusal davasını yıkıma götürmüşlerdir. O uyarlanmakta çok usta oldukları Ortadoğu politikaları değil midir ki kendilerini dünyada alay konusu haline getirmiştir. Rağbet ettikleri politikalar bir değer taşıyıcıydı, en başta bu politikaların sahibi Saddam bir paçavra paçavra dönüşmezdi. Bu politikalar para etseydi, Suriye Arap halkı bir diktatörün bu denli kölesi ve oyuncağı haline gelmezdi. Bu politikaların tilsimli bir yanı olsaydı köle İran halkları bu denli maceradan maceraya sürüklenmezdi. Diğer

Arap ülkelerinin yaşadıklarını anlatmaya gerek var mı? Evet, asıl sahiplerine bir ışık olamamış, tam tersine onları dünyanın maskaralarına dönüştürmüş Ortadoğu politikalarının Kürtleri kurtuluşa götürmesi mümkün mü?

Ortadoğu politikaları dediğin bir taktikler hokkabazlığı, bir vitrin aldatmacılığı, hile ve ihanetle bezenmiş kokuşmuş bir pişkinlik ve makyavelizmden başka nedir ki? İlkesellik, tutarlılık, demokratlık, Ortadoğu politikaları savunucularınca safılık ve solculuk işidir. Orada işini yürüten, gününü kurtaran usta-

dır. Bunun için ulusal, insani kardeşlik duygu ve düşünceleri söz konusu olamaz.

İşte Güneyli dostlarımız hep bu Ortadoğu politikalarındaki maharetleriyle övünürler.

Sormazlar mı, siz bu politikalarla İranla olan ilişkilerde ne kazandınız? Siz bu politikalarla İran'dan faydalanmaya çalışırken her keresinde İran, kendi Kürtlerini size vurdurttu ve siz bunu taktik olarak benimsediniz, sizi birbirine vurdurttu siz bunu taktik diye sineye çektiniz. İran defalarca meşru sınırlarınızı aşmış yurttaşlarınızı katletti ve siz hala İran'la diplomatik ilişkiler geliştirmedi birbirinizle yarış ediyorsunuz. Evet, bu

ilişkilerin size yarar yerine zarar getirdiği gün gibi ortadadır. Geçmişte ve Körfez Savaşı ertesinde bütün dünya Saddam'ı tecrit ederken, siz gidip şapır şupur Saddam'a can verdiniz ve bunu müthiş diplomatik becerinizin gereği saydınız.

Türkiye ile olan ilişkileriniz bundan farklı mı? Habur kapısını gerekçe sayarak Türkiye ile kurulmuş olan ilişkilerinizin düzeyi kabul edilebilir mi? Türkiye'yle olan ilişkilerin Güney Kürtlerine ne kazandırdığı merak konusu doğrusu. Habur kapısı ve buradan akıtılan yardım, bilinmelidir ki bu düzeysiz ilişkiler olmadan da sürecekti. Zira Çekiç Güç ve uluslararası yardım kuruluşları istedikleri sürece Türkiye bu akışı engelleyemezdi. Dolayısıyla bunca taviz ve taktik hokkabazlıkların Irak Kürtlerine bir şey kazandırdığı söylenemez.

Güneyli bunca tecrübeli iki güç, tecrübelerini halkın özgürlük mücadelesine sunmaları gerekliken, onlar bu birikimlerini kahredici onursuz bir boğazlamaya adanmışlardır. Taktik diye diye, Ortadoğu politikalarının cambazlıklarına olan cazibeleriyle bir halkın ulusal davasını yıkıma götürmüşlerdir.

Rağbet ettikleri politikalar bir değer taşıyıcıydı, en başta bu politikaların sahibi Saddam bir paçavra paçavra dönüşmezdi. Bu politikalar para etseydi, Suriye Arap halkı bir diktatörün bu denli kölesi ve oyuncağı haline gelmezdi.

Tersine bu küçük politikalar sonucu Türkiye elini, ayağını, burununu bu paçavra sokmayı becerdi. Nerdeyse ordaki memurları da o atayacak. Bugün Türkiye isteyerek Dublin görüşmelerine katılmıyor; işleyen bir süreç var, Türkiye bu sürecin dışında kalarak inisiyatifi tümünden kaybedeceğinden korkuyor. Türkiye insani yardımların geçişine izin veriyorsa, bunu zorunlu olduğu için yapıyor. Demektir ki Türkiye'nin Güney Kürtlerine yöne-

lik tolerans gibi değerlendirilen yaklaşımları Güneyli Kürtlerin başarılı diplomatik yeteneklerinin sonucu olmamıştır, bunlar bilinen uluslararası gelişmelerin bir sonucudur. Güneyli Kürtlerin başardığı, kendilerini daha da küçültmek ve Türkiye'nin kendi işlerine daha çok müdahale etmelerine olanak sağlamak olmuştur.

Ya son günlerde geliştirilen asıl düşman terörlerine ne demeli?

Bu durumda asıl olan ve asıl olmayan düşman kategorileri adı altında bir tartışmayı başlatma gereği ortaya çıkmış oluyor! Bu durumda asıl düşmana ve asıl olmayan (yedek) düşmana

saldırı aşamaları ve Kürt sorununun ne kadarının asıl düşmanlarla ne kadarının da yedek düşmanlarla çözüleceği, gücümüzün ne kadarını asıl düşmanlara ve ne kadarını yedek düşmanlara yöneltmek gerekeceği gibi, sil baştan bir program oluşturmak gereği ortaya çıkıyor.

Yine zaman zaman dile getirilen Siyonizmin Kürt düşmanlığı ve Siyonizme karşı mücadele gerekliliği Kürtlerin hedefini kararmaya yönelik tuzaklar olarak görülmelidir.

Zira bu iki tez de Suriye'nin başındaki yönetimin politikalarına uygun düşüyor.

Suriye büyük su kaynaklarını, önemli coğra-

Ulusal birlik ve onun değişik versiyonlarıyla ilgili olarak 1993 PSK-PKK ortak protokolü ciddi bir program niteliğindeydi. Ama böylesi bir programın hakettiği yere ulaşamaması, onun altına imza atanların samimi olmayışlarından kaynaklanıyor. Daha protokol mührü kurumadan "onlar yazdılar ben imza attım ne olacak" diyen bir anlayışın hiç bunlar yaşanmamış gibi tekrar "siz yazın ben imzayı atayım" demesi, aynı zamanda "geçmişte yaptığım gibi iki gün sonra attığım imzayı unuturum" demektir.

fik potansiyel zenginlikleri elinde bulunduran Türkiye'yi, tarihten de gelen ulusal kinle yoğurarak asıl düşman olarak algılanmış durumdadır. Ve bu tezini bütün Ortadoğu'daki halklara da empoze etmenin peşindedir. Kürtlerin Siyonizme karşı olmaları ayrı, onu kendilerine birinci derecede hedef olarak seçmeleri ayrı bir konudur. Siyonizm nerede Kürtleri ezmiş ona baskı yapmıştır ve Kürtlerin bugünkü talihsiz konumlarında Siyonistlerin rolü nedir? Bu tez, önemli bir toprak parçasını İsrail'e kaptırmış olan Suriye'nin ülke politikalarına bir parça denk düşebilir. Suriye yönetimi Kürtleri bu konuda beşinci kol olarak kullanmak çabasındadır.

Bu iki tezi son günlerde PKK çizgisi savunarak Kürt politikasına sokmak istiyor. Burada Kürt politikasının başkalarınca ipotek altına alınma tehlikesi var. Yine bu politikalar tarafından etkilendiği sürece gerçek anlamda ulusal çıkarlar temelinde bir politika oluşturmanın zorlukları anlaşılmış oluyor.

PKK'nin birinci Dublin toplantısından sonra KDP'ye saldırmasında Kürt malı olmayan bu tezlerin büyük etkisi var. Nihayet Dublin görüşmelerinden en çok rahatsızlık duyanlardan birinin Suriye olması senaryoyu tamamlar niteliktedir.

Bu son olaydan hareketle, PKK'nin de en azından Güneyli güçler kadar Ortadoğu politikalarına angaje olduğu, güneybirlik taktikler yumağına dönüşen bir politikayı şiar edindiği ve bu nedenle uzun vadeli ulusal bir kulvardan hızla uzaklaştığı görülmektedir. Bu politika hem düşmanla ilişkilerde hem de ulusal güçlerle diyalogda kendisini çok net olarak göstermektedir. İstikrar ve ilkeselliğin olmadığı bir yerde de güven olayından söz edilemez.

Bu tablo çerçevesinde ulusal kongre tartışmalarını daha anlaşılır kılmak gerekir

Ulusal birlik ve onun değişik versiyonlarıyla ilgili olarak 1993 PSK-PKK ortak protokolü ciddi bir program niteliğindeydi. Ama böylesi bir programın hakettiği yere ulaşamaması, onun altına imza atanların samimi olmayışlarından kaynaklanıyor. Daha protokol mührü kurumadan "onlar yazdılar ben imza attım ne olacak" diyen bir anlayışın hiç bunlar yaşanmamış gibi tekrar "siz yazın ben imzayı atayım" demesi, aynı zamanda "geçmişte yaptığım gibi iki gün sonra attığım imzayı unuturum" demektir. Safdiller ancak bütün bu söylenmiş olanlara inanabilir. Sadece bununla kalırsa yeter.

Güney'deki kardeş kavgası benzeri sorunların yaşanmaması için ulusal kongre formülasyonunu tartışacak, iki gün sonra ise o çatışmaları aratmayacak bir çatışmayı siz kendiniz başlatacaksınız! Peki '93'tekine benzer on tane protokol imzalarsa neye yarar? Mantık bu olunca, politik bakışta köklü bir değişim yaşanmadıkça birlik gibi görünen kombinezonların ne kıymeti olacak?

Türkiye'nin Dublin görüşmelerine katılımı ve Türkiye'nin sınırlarının güvenliğinin garanti altına alınması böyle bir çatışma için yeterli gerekçe sayılıyor.

Bir kere Dublin görüşmeleri başlangıç değil, Güneyli Kürtlerin başlattıkları sorumsuz savaşın sonucudur. Eğer Güneyli güçlerin bir suçu varsa bu, Türkiye'nin de bulunduğu Dublin görüşmelerine katılmak değil, olayları bu noktaya getiren çatışmaları başlatıp bunu sona erdirememeleridir.

İkincisi, Güneyli güçlerin bu toplantılarda inisiyatifi ne olmuştur ve onlar hangi politik üstünlükle Türkiye'nin katılımını engelleyebilirlerdi?

Üçüncüsü, Türkiye'nin bu tür platformlara katılması bir yerde onun baltayı kendi ayağına vurma demektir ki, bu da Kürtler açısından yararlanması gereken bir gelişmedir. Çünkü bu yolla, o kendi Kürt sorununu da masaya yatırmanın zeminini hazırlamaktadır.

Ve en önemlisi şudur; düşünelim ki Güneyli güçlerin kusuru var ve bu bizler arasında bir sorun oluşturuyor. Peki biz ulusal kongreyi ne diye öneriyoruz? Onunla amaçlananlardan bir tanesi de Kürtler arasındaki sorunları diyalogla çözmek değil midir? Eğer sorunlarımızı savaşarak çözecek isek ulusal kongreye ne gerek var? Yok eğer sorunlarımızı diyalogla çözmeyi düşünüyor ve bu ihtiyaçtan ulusal kongreyi öneriyorsak bu savaş neyin nesi?

Çözüm tektir. Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesi ve bu mücadelenin gerekleri bütün sorunların merkezine konulduğu zaman ve diğer bütün ilişkiler ve hesaplar buna tabi kıldığı zaman Kürtler kendi ulusal ve tarihsel görevlerini yapmış olmanın huzurunu yaşayabilirler.

Usta ve güven verici bir oluşuma ihtiyaç var

Diğer sorunların yanısıra ulusal ve etnik kökenli önemli sorunların çözümünde başvurulacak egemen yol diyalog ve görüşmeler yolu olmuştur. Tek kutuplu dünyamızda geçerli olan da budur. Geçmişin iki kutuplu dünyasında bir tarafı arkasına ötekini de karşısına alarak birinin ötekini bertaraf etmesiyle sonuçlanan ve kıyasıya bir çatışma ve altüst oluşu getiren devrimler dönemi geride kaldı sayılır. Proletarya ve burjuvazinin uzlaşmaz çelişkileri etrafında şekillenen

ulusal sorunların çözümündeki devrimsel köklü dönüşümler olası görünmemektedir artık. Tersine ulusal sorunların çözümü daha çok tarafların -kendi içinde kıyasıya bir mücadeleyi barındırsa bile- diyalog ve belirli bir uzlaşma içinde çözümleri görülür. Dünyaca dışlanmış kimi diktatörlerce yönetilen ve uzlaşma kapılarının olmadığı ülkelerde bugün içinde altüst oluşla sonuçlanacak devrimler söz konusu olabilir. Ancak Türkiye gibi uluslararası önemli etkinliği olan ve bu etkinliğini arttırmaya çalışan bir ülkede bu pek gerçekçi gözükmemektedir.

Buradan hareketle çıkartılacak iki sonuç var:

Birincisi; Türkiye'de demokrasi yönünde ciddi adımların atılması ve Kürt sorununun çözülmesi egemen sermaye çevrelerine rağmen mümkün değildir. Kürt sorununun çözümü için, egemeni ve ezileniyle bir bütün olarak Türk toplumunun ezici ve ağırlıklı kesimlerinin ikna edilmesi, onlarla ortak bir konsensüsün sağlanması gerekir. Elbette bunun için dışa bir mücadelenin gerekliliği ortadan kalkmaz.

İkincisi; birinci koşulun türevi olarak Kürt sorununun çözümü, diyalog ve görüşmeler dizisiyle süren uzun bir süreci gerektirecektir. Kürt halkının lehine önemli değişimlerle sonuçlansa da bütün bunlar bir anda değil bir sürece yayılacaktır.

Bu tespitlerden çıkartılacak bir sonuç var. Böylesine uzun vadeli bir sürece yayılan, iç ve uluslararası toplum önünde cereyan eden bir diyalog ve görüşmeler maratonunda Kürt tarafı bakımından çok ciddi, usta ve güven veren bir misyon bu tarihi görevin üstesinden gelebilir. Coğrafik olarak bölgesel sayılan bütün savaşlarda tarafların en çok üzerinde oynadığı iç ve dış demokratik ve hümaniter kamuoyudur. Bu geniş kesime yönelik savaşın kazananın, kendi muhabatını yenmemesi düşünülemez. Kürt halkının zengin mücadele deneyimini, insanlığın özgürleşme serüveninin kazandığı bütün demokratik ve devrimci değerlerini özümseyen, gözünü uzun vadeli hedeflerden ayırmayan, iç ve dış bütün olanakları ustaca kullanabilen bir parti Kürt halkının özgürlüğünü daha da yakınlaştırabilir.

Bir düzeysizliğe yanıt:

Dostluğun gerekleri üzerine bir kaç söz

İbrahim Metin

Kendilerini Kürt ulusal hareketlerinin hamisi gören çevreler, Kürt yurtsever hareketlerinin iç işlerine karışmayı marifet sayıyor, hatta ilişkilerimizi tanzim etmeye kalkışıyorlar.

Kimin kiminle dost ya da düşman; kimin "reformist", kimin "işbirlikçi" olduğuna karar veriyor; hangi hareketin kime "uzak", ya da "yakın" olması gerektiğini buyuruyorlar.

Gezegelimizin değişik bölgelerinde yıllardır süregelen boğazlaşmalar, işgaller, soykırımlar, acımasız ulusal baskıların ortaya çıkardığı sonuçlar, hem egemen çevrelere hem de baskı gören, ezilen, sömürülen halk kitlelerine önemli bir şey öğretti: İnsanın kişilikli, mutlu, onurlu bir toplumun bireyi olma istenci, özgürleşme bilinciyle aydınlanınca ve halk kitleleri özgürlükleri için ayağa kalkınca, onları zulüm ve baskı yöntemleriyle durdurmak, kan dökerek susturmak olanaklı değildir.

Bunu, geliştirdikleri mücadele biçimleri, gösterdikleri özveri ve ödedikleri bedelle en iyi gösteren örneklerden birisi de hiç kuşkusuz Kürt ulusu oldu. Buna rağmen Kürt halkı bugün özgür ve mutlu değil. Bunun, Kürt yurtsever hareketlerinin kendi aralarında bir birlik yaratamamış olmasından kaynaklanan nedenleri olduğu gibi,

Kürdistan'ın dörde bölünmüş olmasının ve bu parçalar-dan her birini elinde tutan devletlerin anti demokratik, faşist rejimlerle yönetiliyor olmasının da önemli bir payı var. Sözko-nusu rejimler, halkları birbirine düşman göstererek, ırkçı-şo-ven politikalar geliştirerek, de-mokratikleşme yönündeki eği-limleri boğuyor, değişik top-lumsal kesimler arasında dü-zen karşıtı mücadele birlikleri-nin oluşmasını engelliyorlar.

Bu nedenle, Kürtlerin, Kür-distanı bölüşen sömürgeci devletlere karşı geliştirdiği mü-cadeleye, egemen ulus sosya-listleri, ilerici ve devrimci dina-mikleri anlamlı dayanışma ve destek örnekleri sunamıyor, faşist ve sömürgeci düzeni ge-riletmede Kürt yurtsever hare-ketine omuz veremiyorlar.

Bu durum, Kürt halkının ya-şadığı acıyı derinleştiriyor. Ödediği bedeli artırıyor ve öz-gürlük mücadelesinin sonuca ulaşmasını geciktiriyor. Ve Kürtler her bir parçada yalnız-ca o parçayı elinde tutan güce karşı değil, dört sömürgeci gü-ce karşı savaşmak, uluslarara-sı büyük güçlerin Ortadoğu'ya dönük çıkar hesaplarında yol-larını şaşırmadan ayakta kal-mak ve özgürleşmek için ver-dikleri kavgada tek başlarına kalıyorlar.

Önemle kaydetmek gerekir ki, Kürt halkıyla çıkar ortaklı-ğında birleşen, rejimin kan dö-kücü karakterinden ve baskıla-rından nasibini alan Türk halkı-nın bu gelişmelerde payı yok-tur. Esas payı olan "öncü" rö-lüyle halkın önüne çıkan, ken-dine "komünist-radikal devrim-ci" diyen çevrelerin halk kitleri-

nin özlem ve beklentilerine uygun yöntemler geliştireme-meleri ve Türk halk yığınlarını örgütleyememeleridir.

Onlar, hala tek başlarına hem Kürtlerin hem Türklerin "kurtarıcısı" ve yarınları kura-cak tek "komünist" örgüttürler. Yayınladıkları görüşlere bakar-sanız, kendinizi "komün" gün-lerinde sanırsınız. Onlar için dünyada değişen bir şey yok-tur. Dolayısıyla kendilerini ve

mizi tanzim etmeye kalkışıyor-lar. Kimin kiminle dost ya da düşman; kimin "reformist", ki-min "işbirlikçi" olduğuna karar veriyor; hangi hareketin kime "uzak", ya da "yakın" olması gerektiğini buyuruyorlar.

Bu tavrın dostane olmadığı açık. Somut gerçekliklerle ve devrimci ahlak ölçüleriyle bağ-daşır yanı yok. Ayrıca devletin yarattığı propagandatıf ve fiziki engeller yüzünden bir çok sı-

Onlar, hala tek başlarına hem Kürtlerin hem Türklerin "kurtarıcısı" ve yarınları kuracak tek "komünist" örgüttürler. Yayınladıkları görüşlere bakarsanız, kendinizi "komün" günlerin-de sanırsınız. Onlar için dünyada değişen bir şey yoktur. Dolayısıyla kendilerini ve mücadele anlayış ve yöntemlerini değiştirmeleri için de bir neden yoktur.

mücadele anlayış ve yöntem-lerini değiştirmeleri için de bir neden yoktur. Savaş naraları atmayı, halkı "silahlanmaya çağırmayı", "radikal ve devrim-ci" olmak için tek ölçü kabul edi-yor, bunu yapmayanları ise "iş-birlikçi", "reformist" ve "hain" sayıyorlar.

İrkçı-şoven politikalarla çı-karlarına yabancılaştırılmış, yoğun baskı ve sindirme yön-temleriyle şaşırtılıp sindirilmiş kitleye sokaklarda barikat kur-mayı öneriyorlar. O barikatlar tank ve panzer paletleri altında ezildiğinde ise, insan çılgınlıkla-rını dindirmek için bir şey yapmı-yorlar.

Kendilerini Kürt ulusal ha-reketlerinin de hamisi gören bu çevreler, Kürt yurtsever hare-ketlerinin iç işlerine karışmayı marifet sayıyor, hatta ilişkileri-

kintıyla yüzyüze kalan ulusal kurtuluş hareketleri, bir de şu "sivri" dostların yarattığı sıkın-tıları yaşıyor.

İlginçtir, Kürt ulusal hareke-ti kendi içinde "birlikte mücade-le" yollarını aradığı, ortak "tem-sil" kurumları yaratmaya çalış-tığı her dönemde, kendilerine "radikal", "komünist" diyen sol çevrelerin yoğun suçlama, ka-ralama ve çamur atma furya-sıyla karşılaştı. İlerici-yurtse-ver kamuoyu bunun en çarpıcı örneğini, PKK'nın 1993 New-roz'unda ilan ettiği tek yanlı ateşkes ve sonrasında imzala-nan PSK-PKK protokolü dö-ne-minde yaşadı.

İki yurtsever partinin(PSK-PKK) ulusal çıkarlar temelinde aralarındaki soğukluğa son vermeleri, provakasyona açık çatışma ve düşmanca ilişkiler

yerine karşılıklı anlayış, diyalog ve görüşmeler yoluyla sorunlarını aşma girişimi bu dostlarımızı rahatsız etti.

Bu arkadaşlar, yurtsever hareketler arasında başlatılan yumuşama ve dostluk sürecine katkı sunmak, ateşkes ve protokolün ortaya çıkardığı olanakları değerlendirmek yerine, yapıları çökmek sokmak, ilişkileri bozmak yolunu seçtiler. PSK ile protokol imzaladığı için PKK'yı suçladılar. "Emperyalistlerle işbirliği" ve "reformizm" listelerine bütünü bildiklerini yazdılar, sövüp saydılar.

Şüphesiz, bu tavırdan en çok yararlanan sömürgeci devlet oldu. O başından beri Kürtleri kendi içlerinde çatıştırmak, güçlü "birliklerin" oluşmasını engellemek istiyordu. Bu nedenle protokol süreci devleti adeta şoke etti. Sürecin provake edilmesi için kışkırtmalar yapıldı. PKK liderinin Burkay'ın "reformist" çizgisine geldiği söylendi. Kürtler arası çatışmalı, bölük-pörçük bir ortamın yeniden oluşması için ellerinden ne geliyorsa yapıldı.

Tabii devletin bu tutumu bizi pek şaşırtmadı. Ancak "dost" ve "komünist" geçinenlerin devletle aynı paralele düşmesi, halklarımızın ortak geleceği adına bizi endişelendirdi.

O günden bu güne Aydınlık çevresi ve benzeri devlet güdümlü anlayışların tavırlarını ayırık tutarsak, endişelerimizi giderici bin yığın gelişme yaşandı. İşçi ve emekçi cephesinde düzenin ördüğü duvarlarda gedikler açan bir eylem çizgisi gözlemlendi. Memurların başlattığı sendikalaşma hareketi, düzeni bunalttı. Kürt halkı-

nın dost ve müttefikleri çoğaldı. Aydınlık Kürdistan'da yürütülen kirliliğe karşı çıktılar ve sonuçlarını dünya aleme yüksek sesle haykırdılar. Rejimin kanlı yüzünü teşhir etmenin bedelini, hapis yatarak, mahkeme kapılarında sürdürülerek, "hain" ilan edilerek ödediler, ödüyorlar. Bir çok sol hareket derlenip-toparlanarak, devrimci mücadeleye yeniden katılma başarısı gösterdiler.

Sömürgeci-faşist rejimi geriletmek ve bertaraf etme noktasında, Kürt halkının yükselttiği özgürlük mücadelesi ile kesişen bu eylemlilikler, geleceği-

Kürt hareketinin bir kesimine "övgü", diğerine "sövgü" kurnazlığıyla yol alma dönemi geride kaldı. Birine "yağ" çekerek, diğerine "söverek" Kürt halkından ilgi göremezsiniz. Belki bizi zorladığınız gibi, birilerini kendinizden sözettirmeye zorlarsınız o kadar.

umut ve güvenle bakmamızı sağladı. Geçmişte yaşanan edilgen, grupçu, fırsatçı, suçlayıcı geleneğin aşıldığını düşünüyorduk.

Meğer yanılmışız. Yayın hayatına bir yıl gibi bir süre önce başlayan "radikal" ve "komünist" olduğunu söyleyen bir gazete, özellikle bir türlü giremediği Kürdistan'a girmek, reklamını yapmak için hedef olarak Kemal Burkay'ı ve onun temsil ettiği ideolojik, politik ve örgütsel birliği seçti.

Evet, haftalık "Atılım" gazetesinin, son günlerde geliştirdiği müthiş "atılım"dan söze-

diyoruz. Onlar gelinen noktadaki tavırlarıyla, daha ilk adımlarında devletin Kürt hareketine yönelttiği suçlamaları haklı çıkarmaya dönük bir "atılım" içinde olduklarını da gösterdiler. Söz konusu gazete, programında Kürt sorunundan sözettiği, bu soruna siyasal diyalog yoluyla ve barışçı demokratik çözüm önerdiği için hakkında Anayasa Mahkemesi'nde kapatma davası açılan Demokrasi ve Değişim Partisi'nin İstanbul İl Kongresi'ni, sözde haber yaparak devlete jurnallıyor. "Kemal Burkay Çizgisi"ne çatma uğruna, devletin değirmenine su taşıyor. Bunu yaparken, hiç söylenmeyi söylemiş gibi kabul ederek, kongrede PKK'nın "terörist" ve "bölücü" ilan edildiğine dair inciler döküyor. (Atılım gazetesi 23-30 Eylül. 50 sayı)

Bereket bütün yurtsever ve demokratik sol güçler bu baylarımız gibi ön yargılı değiller. Kemal Burkay Çizgisi'nin ne olup ne olmadığını yaşadığımız son 20 yıllık deneylerden iyi biliyorlar. Matematikçinin yalnızca "bölme" ve "toplama" işleminden ibaret olduğunu sananlar, halklarımızın yaşadığı bu zorlu süreçten elbette olumlu sonuçlar çıkarmazlar. Onlar geçmişini iyi bilmedikleri gibi, bugünü de iyi değerlendiremezler.

Ne varki, sınırlı sayfalarla Kemal Burkay "çizgisinin politik hattını" baylarımıza anlatma olanağı yok. Bunun için Kemal Burkay'ın sayısız eserlerini, lideri olduğu örgütün mücadele dolu 20 yılını, yayınlarını, eylemlerini incelemeleri gerekir. Yayın hayatları ve mücadele solukları yeterse önce onu denesinler, sonra yargılarını sunsunlar.

Kürt hareketinin bir kesimi-ne "övgü", diğerine "sövgü" kurnazlığıyla yol alma dönemi geride kaldı. Birine "yağ" çekerek, diğerine "söverek" Kürt halkından ilgi göremezsiniz. Belki bizi zorladığınız gibi, birilerini kendinizden sözettirme-

yargılarla hareket etmeniz, "eleştiri" adına yurtsever hareket ve önderlerine çamur atmanızdır. Kendinizden sözettirmek, sizin bir türlü ulaşamadığınız Kürdistan'da tanınmak için yurtseverlere hakaret etmeniz gerekmez. Bunun daha

malarının paraleline düşmektir.

Bu çerçevede düzenin savunucusu, "sahibinin sesi" konumundaki Milliyet gazetesinin "İşte Kemal Burkey'in gerçek yüzü" diyerek, manşet attığı, onu "bölücü" ve "hain" ilan ettiği günlerde, "Atılım"cı dostların da aynı üslupla Kemal Burkey'i "bölücü", "reformist", "işbirlikçi", ilan etmelerinin kesiştiği mantığı iyi düşünmeleri gerekir. (Atılım 2-9 Eylül-47. sayı)

Belli ki, zıt kutuplarda gibi gözükken bu iki kesim, Kürt halkının umudu ve geleceği söz-konusu olunca, bunu en iyi temsil eden Kürt halkının yiğit evlatlarına saldırıda aynı "dil ve üslup" ta birleşebiliyorlar.

Eh, ne söylenebilir. Çocukları bu yolda çok şeyler söylediler. Ama yaşamın kendi pratiği, ya halka onları, ya da onlara söylediklerini unutturdu. Mücadele ise serpilip gelişti. Bunca çelmeye rağmen bugünlere geldi.

Bugün için yapılması gereken şey, düzenin değişmesinde çıkarı olan en geniş halk kesimlerini, politik örgüt ve kişileri, işçi ve aydınları, mücadele zemininde bir araya getirmenin yol ve yöntemini bulmaktır. Çakıp sönen kıvılcıklar yerine, coşkulu ateşler yakmanın zamanıdır. Bunu başarmanın yolu ilerici, demokrat, yurtsever, sosyalist ve devrimci örgütler arasında dostluk ve dayanışma köprüsü kurmaktan geçiyor.

Aksi tavır, uğrunda mücadele edildiği söylenen özgür ve mutlu günlere ulaşmamızı geciktirecek, ödediğimiz bedeli ağırlaştıracak, Türk ve Kürt halkının acılarını derinleştirecektir. Bunun önüne geçmek elimizdedir. Biraz sağduyu, biraz hoşgörü, biraz tahammül bunun için yeterlidir.

Biz, kendi adımıza, Türk halkının, devrimci parti ve örgütlerinin güven ve desteğini kazanmayı önemsiyor, bunu, özgürlüğümüzü kazanmada önemli bir etken sayıyoruz. Bu nedenle çeşitli parti ve gruplarla "barış ve demokrasi cephesinde" bir araya gelmek ve dostane ilişkiler geliştirmek istiyoruz.

ye zorlarsınız o kadar.

Yalnız bir noktayı iyi bildiğimizi "radikal" ve de "komünist" arkadaşlara söylemekte yarar var. Kürt sorununun giderek uluslararasılaşması, Kürt ulusal hareketinin büyük çoğunlukla "siyasi dialog yoluyla, eşitlik temelinde gerçekleşebilecek bir birliktelik" isteme noktasına gelmesi, sizleri rahatsız ediyor. Çünkü bunu "Kemal Burkey Çizgisi" diye çamur attığınız siyasi hareket 20 yıldır, ısrarla savunuyor. Kürt halkının geleceğini bu "çizgi" de görmesini hazmedemiyorsunuz. Bu nedenle de Kürt halkına "akıl verme", "yol gösterme", giderek iç işlerine karışma bu dalalığına düşüyorsunuz.

Buna rağmen sizleri anlamaya çalışıyoruz. Geçmişten devraldığınız "sekte", "dar grupçu", "dünyayı ben yarattım"ci tavrılardan bir anda vazgeçmenizi beklemiyoruz. Ayrıca sokaklarda "barikat savaşı" vermenize, Türk halkını "silahlandırarak" istediğiniz "devrim"i gerçekleştirmenize de karşı değiliz. Karşı olduğumuz ön-

olumlu yol ve yöntemleri var; Türk halkını örgütleyin ve düzenin karşısına dikerek Kürt halkının özgürlük savaşımına da katkı sunun.

Biz, kendi adımıza, Türk halkının, devrimci parti ve örgütlerinin güven ve desteğini kazanmayı önemsiyor, bunu, özgürlüğümüzü kazanmada önemli bir etken sayıyoruz. Bu nedenle çeşitli parti ve gruplarla "barış ve demokrasi cephesinde" bir araya gelmek ve dostane ilişkiler geliştirmek istiyoruz. Ancak, bunu başarmak salt bizim tutumumuza bağlı değil.

Kendilerine "Türklerin ve Kürtlerin Komünisti" diyenlerin de yurtsever güçlerin işini güçleştirici tavrılardan uzak kalmaları, suçlama ve karalamalardan vazgeçmeleri gerekir. Bunu istemekle; elbetteki birbirimizi eleştirmeyelim, yanlışları teşhir etmeyelim demiyoruz. Mücadele edenlerin eksikleri olur ve bunları dostane bir tutumla eleştirmemiz gerekir. Dikkat edilmesi gereken şey, bunu yaparken devletin karala-

Alevi istismarcılığı üzerine

Munzur Çem

Bugüne kadar, çeşitli yazılarımda Alevilik sorunu üzerinde durdum ve olanaklarım ölçüsünde, farklı yönleriyle onu okuyucuya sunmaya çalıştım. Ne var ki güncelliği yüzünden, konuya ilişkin tartışmalar, ideolojik, politik ya da öteki nedenlere dayalı istismarcı çabalar da kesilmek nedir bilmiyor. Dolayısıyla da yeri geldikçe, bu konuda yeniden yazmak bir zorunluluk halini alıyor.

Alevi istismarcılığının başlıca kaynak ve nedenleri:

Kuşkusuz, bu konuyu istismar etmek, ondan yararlanmak isteyenlerin başında devlet geliyor. Ne var ki, Alevileri, ilerici ve demokrat kesimlerden uzaklaştırarak kendi kuyruğuna takmak ve asıl olarak da Kürt yurtsever hareketini bölmek amacıyla, onun sarıldığı Türk-Alevi sentezi, 3-4 yıl öncesine oranla hayli gerileme kaydetmiş bulunuyor. İlerici ve yurtsever çevrelerin harca-

Alevileri, ilerici ve demokrat kesimlerden uzaklaştırarak kendi kuyruğuna takmak ve asıl olarak da Kürt yurtsever hareketini bölmek amacıyla, onun sarıldığı Türk-Alevi sentezi, 3-4 yıl öncesine oranla hayli gerileme kaydetmiş bulunuyor. İlerici ve yurtsever çevrelerin harcadıkları çabalarla birlikte, Sivas ve Gazi katliamları sırasında ve sonrasında takınılan tutumun, bu noktaya gelmesinde önemli rol oynadığını belirtmek gerekir. Aleviler, Türk devletinin kendilerine dost olamayacağını, bu olaylarla bir kez daha görmüş oldular.

dıkları çabalarla birlikte, Sivas ve Gazi katliamları sırasında ve sonrasında takınılan tutumun, bu noktaya gelmesinde önemli rol oynadığını belirtmek gerekir. Aleviler, Türk devletinin kendilerine dost olamayacağını, bu olaylarla bir kez daha görmüş oldular.

Devletin yanı sıra, bir de Aleviliği politik, ekonomik ve öteki nedenlerle itismar edenler var. Bunların çabaları kimi zaman bireysel, kimi zaman

ise grup şeklinde ortaya çıkıyor.

Kanımca, bu durumda olanları üç ana gruba ayırmak gerekir:

Birinci grup, topluma geleneksel bağlarla bağlı olan, ya da o bağların devamını isteyen ve bu ilişkileri, ayrıcalıklı statüye sahip olma, çıkar sağlama aracı olarak görenlerdir ki, özellikle dede ailelerinden gelenler arasında böylelerinin sayısı hayli kabardır.

İkinci grubu oluşturanlar, geçmişte, sol ve yurtsever çizgide aktif bir çabası olmayan, çoğunlukla kenarda kalmış olanlardır. Alevilik, onlar için kimi zaman ekonomik çıkar sağlama, kimi zaman tepki yansıtma, kimi zaman da toplumda yer edinme ve kendini gösterme aracıdır.

tarihi ve Kürt halkının öteki ulusal-demokratik talepleri ise onları hemen hemen hiç ilgilendirmedir. Bu yöndeki çalışmaları, milliyetçilik, hatta gericilik olarak değerlendirdiler. Nasıl olsa devrim başarıya ulaşır da işçi sınıfı başa geçerse, ulusal sorun kendiliğinden çözüme kavuşmuş olurdu. Da-

dar uzak gözüküyorlardı ki, sanki böyle bir şeyden hepten habersizdiler.

Aradan yıllar geçip de maoist harekette tıkanma ortaya çıkınca, kopmalar da ister istemez hızlandı. Hatta kimi gruplar dağıldı, kimileri de o noktaya geldiler. Bunlardan ayrılan insanlarda ise iki türlü eğilim göze çarpıyor. Bir bölümü, Kürt yurtsever hareketiyle, demokratik çevrelerle şu veya bu şekilde diyalog içerisinde, ya da enazından herhangi bir şekilde zarar verme yoluna başvurmuyor. Bunlar içerisinde, geçmişteki yanlışlarını samimi olarak dile getiren insanlar da var ki bu, saygı duyulması gereken bir tutumdur. Ama bazıları için durum tam tersine gözüküyor. Özellikle de, geçmişteki örgütlerinde yönetici durumunda olan kimileri gerçekçi davranamıyor, yurtsever saflara mütevazice katılamıyor, kariyerist eğilimlerin de etkisiyle, Kürt halkına, onun yurtsever güçlerine adeta kin besliyorlar. Sanki karşılaştıkları olumsuz durumun, tek sorumlusu Kürt yurtseverliğidir. Bölgecilik ve Alevilik ise, onlar için bu konuda sarılacakları bir silah, bir koz rolü oynuyor.

Özellikle de, geçmişteki örgütlerinde yönetici durumunda olan kimileri gerçekçi davranamıyor, yurtsever saflara mütevazice katılamıyor, kariyerist eğilimlerin de etkisiyle, Kürt halkına, onun yurtsever güçlerine adeta kin besliyorlar. Sanki karşılaştıkları olumsuz durumun, tek sorumlusu Kürt yurtseverliğidir. Bölgecilik ve Alevilik ise, onlar için bu konuda sarılacakları bir silah, bir koz rolü oynuyor.

Üçüncü grubu ise, geçmişte sol ve yurtsever hareket içerisinde çalışmış olup da, günümüzde artık eski politikayı sürdüremeyen, o günkü konularını yitirmiş olanlar teşkil etmektedir.

Bu son noktaya değinirken, özellikle de Maoist gruplardan kopmuş olanların, bu yöndeki çabalarına dikkat çekmek gerekiyor.

Bilindiği gibi bu kesimler, 12 Eylül 1980 darbesinden önce, Kürdistan'ın somut koşullarına uygun bir politik program ortaya koyamadılar. Onlar, önlerine Türkiye devrimini tek hedef olarak koymışlardı ve bu nedenle de ulusal-demokratik devrim programına sahip yurtsever Kürt örgütleriyle sürekli çelişki içerisinde oldular, onları işçi sınıfı hareketini bölmekle vs. suçladılar. Kürt dili, kültürü,

ha şimdiden bu gibi şeylerle uğraşmaya ne gerek vardı?

Böyle olunca da bu örgütlerin saflarındaki insanların bir çoğu, kendi toplumuna, onun ulusal ve kültürel değerlerine uzak, yurtsever mücadeleye yabancı duruma düştüler. Bu kesimler içerisinde, Kürtçeyi ağzına almamaya adeta yemin etmiş pek çok kişi tanıyorum. Yeri gelmişken, geçtiğimiz yıl, bu konuda karşılaştığım ilginç bir gözlemimi anlatmak istiyorum. KOMKAR'ın Londra'da düzenlediği Newroz gecesine gelen Dersim-Erzincan yöresinden 30-40 kişilik genç bir grup, sanatçı Ferhat Tunç'tan abartmasız yirmiden fazla türkü istedi ve bunların bir teki bile Kürtçe değildi. Gerçi Ferhat Tunç'un Kürtçe türkü repertuarı zengin değildi ama, onların tutumunun bununla bağlantısı yoktu. Onlar, kendi halkının müziğine o ka-

Benzer duruma, geçmişte Kürt yurtsever hareketi saflarında yer almış, ama tıpkı Maoistler gibi Alevi kesimin, hatta Dersim'in dışına çıkmamış olanlar arasında da rastlanıyor. Düne kadar Bağimsız Kürdistan'ı tek alternatif olarak savunan, "eşit koşullara sahip federal bir devlet çatısı altında, Türklerle birlikte yaşayabiliriz" diyenleri bile

nerdeyse ihanetle suçlayan kimileri, gün gelip de başarısızlığa uğrayınca, bu kez tam ters uçlara savruluyorlar. Bunların da sarıldıkları başlıca silah, yine bölge, lehçe, din ve mezhep farklılığı oluyor.

Bir bakıyorsunuz, "Dersim'liler kendilerine Kırmanc diyor, bu yöre halkı Kürt değil, Kırmanc ulusudur" diyorlar. "Kırmanciye" sözcüğünün, Dersim'de Alevi, Sünni, Kurmanca ya da Kırmancî-Zazaki konuşan herkesi kapsadığı gerçeği bir yana; Sorani lehçesini konuşan Kürtlerle, Kurmanciyi konuşan Behdinanların da kendilerine "Kırmanc" dediklerinden haberleri bile yok. Tabi Kürdistan'ı asgari ölçüde de olsa tanımayınca, sonucun böyle olmasını doğal karşılamak gerekir. Aradan zaman geçiyor, bu sefer "Kırmanc ulusu", "Alevi-Kırmanc ulusu"na dönüşüyor. Fakat ardından, bir de farkına varıyorlar ki Dersim'de Kurmanciyi konuşanlar da var ve üstelik bunlar nüfusun yaklaşık üçte biri kadarlar; o zaman da "ulus" kavramı bir kez daha ve çabucak değişikliğe uğruyarak "Alevi ulusu" oluyor. Tabi doğal olarak sınırlar da bu arada Dersim'i aşıyor; Sivas, Kayseri ve Maraş'a kadar uzanıyor. Ne var ki bu da sorunu çözmeye yetmiyor. Çünkü Türk, Arnavut, Arap ve daha bir dizi halktan olan Aleviler var. O zaman da tüm bunları kapsayan "Alevi ulusu" kavramı ortaya atılıyor.

Yani ortada tarih, bilim, sosyal olgular, araştırma-inceleme diye bir şey yok. Politik hesaplara göre, canlarının iste-

diği biçimde uluorta teoriler üretiyorlar

Toparlıyacak olursak, ister geçmişte Kürt hareketi içersinde çalışmış olsun, ister olmasın, bu şekilde sağa-sola savrulmuş olanlarda rastlanılan ortak özellikleri şu şekilde özetleyebiliriz:

Kürt tarihi, dili ve kültürüne ilgisizlik ve bilgi yetersizli-

Ötedenberi kendilerini sosyalist, hatta marksist-leninist ve ateist olarak gösterenlerin, bir dayanışmadan da öte, cemevi ve benzeri yerler açmaya öncülük etmeleri için aynı şey söylenemez. Bunlar, inandıkları için bu yola başvursalardı, saygı duymak gerekirdi. Fakat gerçek öyle değil. Böylelerini bu yönde çaba harcamaya iten asıl etken, kişisel ya da grupsal çıkarlardır. Başka bir deyişle onlar bu konuyu, ekonomik, politik ve benzeri nedenlerle sömürüyor, istismar ediyorlar. Bu tutumun, ateist birinin, cami ya da kilise yapmaya kalkışmasından farklı bir yanı olmadığını söylemeye gerek yok sanıyorum.

ğ, Kürdistan'ın değişik parçalarına ve Kürt hareketine yabancılik, tepkicilik, kariyeristlik, ulusal duyguların zayıflığı, maddi çıkarlar, bölgesellik ile din ve mezheplerin etkisi.

İşin en ilginç yanı da şudur ki bu tür çabalar içerisinde olanlar, sadece ve sadece Kürt Alevilerdir. Ne Türk, ne Arap ve ne de başka halklara mensup Aleviler arasında böyle bir sorun yok.

Onlar, Aleviliklerini hiç bir şekilde, ulusal kimliklerini tartışmanın bir aracı haline getirmiyor, getirmeyi de düşünmüyorlar.

Örgütlenmeye ilişkin birkaç söz

Bugün yaygın olarak tartışılan konulardan biri de, Alevilerin örgütlenmeleri ile ilgilidir. Bu konuya değinirken de, özellikle şunu vurgulamak gerekiyor. Hiç tereddütsüz örgütlenme özgürlüğü, toplumun her kesimi gibi, Aleviler için de vazgeçilmez bir haktır.

Ancak ilkesel olarak bu hakkı savunmak ile, pratikte onun nasıl olması gerektiğini, doğru biçimde kullanılıp kullanmadığını tartışmak başka şeylerdir.

Bu çerçevede bakıldığında da, Kürt Alevilerin örgütlenmesinde altı çizilmesi gereken bir kaç önemli noktanın varlığı göze çarpıyor.

1) Alevilerin dinsel nitelikte örgüt kurmaları, ibadet yerleri açmaları son derece doğaldır. Özellikle de kentlere göçün büyük ivme kazandığı günümüzde, dini ve kültürel özelliklerini kaybetmelerini

önlemenin başka bir yolu da yok. Bu örgütlerin nitelikleri ve toplumun öteki kesimleriyle ilişkileri üzerine, başka yazılarda değindiğim için, burada ayrıca üzerinde durmaya gerek görmüyorum. Ancak ötedenberi kendilerini sosyalist, hatta marksist-leninist ve ateist olarak gösterenlerin, bir dayanışmadan da öte, cemevi ve benzeri yerler açmaya öncülük etmeleri için aynı şey söylenemez. Bunlar, inandıkları için bu yola başvursalardı, saygı duymak gerekirdi. Fakat gerçek öyle değil. Böylelerini bu yönde çaba harcamaya iten asıl etken, kişisel ya da grupsal çıkarlardır. Başka bir deyişle onlar bu konuyu, ekonomik, politik ve benzeri nedenlerle sömürüyor, istismar ediyorlar. Bu tutumun, ateist birinin, cami ya da kilise yapmaya kalkışmasından farklı bir yanı olmadığını söylemeye gerek yok sanıyorum.

2) Kimileri ise bilinçli bir şekilde, Alevi örgütlenmesini, Alevi Kürtleri kendi ulusal kimliklerinden koparmanın, yurtsever hareketi bölmenin bir aracına dönüştürmek istiyorlar ki, sonuçta bu, köy koruculuğunun bir biçimi olmaktan başka bir şey değil.

3) Bu alanda çabası olan üçüncü bir grup da, yurtsever ve demokrat çizgide olanlardır. Bunlar, oluşmuş ya da oluşacak Alevi örgütlerinde çeşitli sosyal faaliyetlerin, dil ve kültürel çalışmalarının yapılmasından yanalar. Bir hak olarak karşı çıkmamakla birlikte, bence bu durumda olanların tutumuyla ilgili olarak şu soruya yanıt aramak gerekir? Eğer

kültürel ve demokratik nitelikte çeşitli çalışmalar; örneğin dil çalışmaları, folklor, müzik kursları, tarihsel olayların araştırılıp incelenmesi vb., Alevi, Sünni, Şafii, Hristiyan ya da Yezidi gibi farklı din ve mezheplere bağlı insanların ortaklaşa oluşturdukları örgütlerde

Herkesin, tüm bu oyunları gözönüne alarak tutumunu belirlemesi gerekiyor. Dün Ortadoğu'nun Parisi diye adlandırılan Beyrut'un, Kimi eksiklikleri ve zaafları olsa da, halkların yanyana barış içerisinde yaşadığı eski Yugoslavya'nın ne hale getirildiği gözönündedir. İnsan, her zaman düşmanla doğrudan bağ kurarak, topluma zarar vermez. Bilmeyerek, ya da yanlışları ve zaaflarıyla da buna yolaçabilir.

yapılabiliyorsa, o zaman insanları birbirlerinden ayırmamın, uzaklaştırmanın anlamı ne? Kaldı ki ilerici ve yurtsever çizgideki kitle örgütleri ötedenberi zaten bu nitelikler. Eger örgütlenme modeline ya da çalışma düzeyine ve tarzına vs. ilişkin yetersizlikler varsa, bunun için de önerici olmak ve

eksikliklerin giderilmesine çalışmak gerekir. Söylemeye gerek yok ki bu tür örgütlerde bir araya gelmek, isteyenin camiye, cemevine ya da kiliseye gitmesine de engel değil.

Günümüzde, bunun kimi canlı örnekleri var ki, yeri gelmişken kısaca değinmek istiyorum. Daha dün kadar Güney Afrika'da ırkçılığa karşı mücadele edenlerin saflarında Hristiyan, Müslüman ve Hindu vardı. Bunlardan herkes, kendi dini kurumlarına gidip ibadet ediyor ama kültürel, demokratik ve siyasal mücadele için aynı örgütlerde çalışıyorlardı.

Filsitinlilerin durumu yine böyledir. Filsitin halkı, çoğunlukla müslüman olmakla birlikte Hristiyan olanları da var. Müslümanlar camiye, Hristiyanlar ise Kiliseye gidiyorlar. Fakat bunların gençlik ve kadın dernekleri, kültür kurumları ve politik örgütleri ortak. Yani din ve mezheplere göre ayrı örgütler kurmuyor, onlarda örgütlenmiyorlar. Daha da önemlisi kimse dini farklılıklara dayanarak kendi ulusal kimliğini inkar etmiyor, mücadele saflarını terketmiyor.

Aynı şey, elbet Aleviler için de geçerlidir. Ne Türk Alevisi, Türkiye'deki demokrasi mücadelesine uzak, ne de Kürt Alevisi, halkının özgürlük mücadelesinin dışında kalabilir.

Sonuç:

Kürt halkı, bugün çok büyük ve zor bir mücadele veriyor. Kürt sorunu, Ortadoğu'yu derinden sarsacak ve dengeleri alt-üst edecek bir sorundur. O,

dünya politikasında da hergün artan ölçüde yer alıyor. Halkımızı yenilgiye uğratma, onu ezme politikaları da doğal olarak buna paralellik göstermektedir. Onun çok büyük saldırılarla yüzyüze bulunmasının nedeni budur. Bu saldırılar ise sırf askeri operasyonlar, tutuklamalar, işkence ve yasaklarla yürütülmüyor. Halkı içten parçalamak, onu birbirine düşürmek ve ulusal kurtuluş güçleri-

rafından basılıyor ve binlercesi parasız olarak postalanıyor. Kürtçe'nin Kurmancki (Zazaki) lehçesini konuşanlarla, Kurmanciyi konuşanları birbirlerine karşı kıskırtmak için, yine devlete bağlı aynı karanlık eller tarafından bildiriler dağıtılıyor, Tıpkı Kürt örgütlerini birbirlerine düşürmek için, bildiri, broşür vs. basıp dağıttıkları gibi.

O halde herkesin, tüm bu

ğın parçalarını oluşturan unsurların ayrı ayrı taleplerinin, özlemlerinin olması doğaldır. İnsanlar tabii ki gelecekte nasıl bir toplum düzeninde yaşayacaklarını bilmek isterler. Dilleri, lehçeleri, kültürleri, gelenekleri, dinleri ne ölçüde serbest olacak? Tüm bunların açık şekilde konuşulması, tartışılması gerekiyor. Sorunlardan kaçarak ya da görmezlikten gelinerek onlardan kurtulunamayacağına göre, gerçekçi, somut çözümler arayıp bulmak bir zorunluluktur. Bu da herkesten önce Kürt yurtsever örgütlerinin, Kürt aydınlarının, işidir. Bu konuda harcanan çabalar yeterli mi? O kanıda değilim. Özellikle politik örgütlerimizin, Kürdistan'daki din, dil, lehçe ve kültür farklılıklarını gözönünde tutarak, araştırma çalışmalarını hızlandırmalı, geleceğin örgütlenme modeline ilişkin politikalar üretmeleri ve bunu kamuoyuna sunmaları gerekiyor. Yapılan önerilerde bir takım eksiklikler olsa bile, bunlar tartışılır ve zamanla olgun hale getirilirler.

ni tecrit etmek, enaz ötekisi kadar, belki ondan da fazla önem kazanıyor. Bu konuda, yüzyılların bize kazandırdığı nice acı deney, gözümüzün önünde cereyan eden olayları var.

Kimileri, "bütün müslümanlar kardeşler" sloganı altında Kürt halkını uyutmak istiyor, kimileri Aleviliği bu yönde istismar ediyor, kimileri Yezidiliği, kimileri ise lehçe farklılıklarını.

Dün, Kürt oldukları için Dersimlilere karşı soykırım uygulayanlar, bugün "Aleviler Türktür, Dersimliler de Türktür" propagandası yapıyorlar. Dersim katiliamında görev almış emekli subaylar, Zazakiyi konuşanların Kürt olduklarını kanıtlamak için "bilimsel" araştırmalar yapıyorlar. Bunların kitapları, devlet güdümündeki yayınevleri ta-

oyunları gözönüne alarak tutumunu belirlemesi gerekiyor. Dün Ortadoğu'nun Parisi diye adlandırılan Beyrut'un, Kimi eksiklikleri ve zaafı olsa da, halkların yanyana barış içerisinde yaşadığı eski Yugoslavya'nın ne hale getirildiği gözönündedir. İnsan, her zaman düşmanla doğrudan bağ kurarak, topluma zarar vermez. Bilmeyerek, ya da yanlışları ve zaafılarıyla da buna yolaçabilir.

Bütün bunları söylerken, her şeyi düşmanların oyununa bağladığımız sanılmasın. Elbet toplumumuzun güçlükleri, halledilmesi gereken diziyile sorunu var. Kürt halkının üzerinde yaşadığı coğrafya hayli geniştir. Bu coğrafya, dünyanın en eski uygarlıklarının yeşerdiği bir alandır. Burada, pek çok kültür, din, mezhep ve dil bir aradadır. Bu çeşitlili-

Bu arada dindar insanlarımızı bu konularda büyük görevler düşüyor. Onlar, din ve mezhepler kullanılarak kendi başları üzerinde oynanmak istenen oyunlara karşı son derece uyanık olmalı. Hangi din ve mezhepten olurlarsa olsunlar, özgürlük herkesin ortak sorunudur. Ona ise ancak omuz omuza, elele vererek mücadele etmekle ulaşılabilir. Tek başına kurtulmanın olanağı yok. Birlik, her halk gibi bizim halkımızın da en büyük sılahı ve gücüdür.

Otonomi devleti İspanya

Nuh Ateş

1. İspanya Anayasasında

Ülke, Ulus, Dil, Bayrak ve Devlet

İspanya, yakın geçmişe kadar Türkiye ile birçok bakımdan benzerlikleri olan bir ülke. Yüzlerce yıllık geçmişi olan merkezîyetçi devlet geleneği; çok uluslu, çok dilli ve çok kültürlü yapısı; ezen-ezilen ulus ilişkisi ve çelişkileri; "tek ulus", "tek dil", "tek bayrak", "tek ülke" olarak ifade edilen bağnaz, ırkçı-şoven resmi görüş ve gelenekleri, bu benzerliklerin ilk göze çarpanlarıdır.

Ancak bu benzerlikler, Franko'nun ölümünden (1975) sonra ve 1978 Anayasası'nda ifadesini bulan demokratikleşme, ademi-merkezîyetçi ve otonom yapılanma ile son buldu. Artık günümüz İspanya'sı ile Türkiye arasındaki benzerliklerden çok, benzemezlikler bulunuyor.

Buna rağmen, geçmişte kalmış da olsa, bu benzerlikler İspanya'yı, Türkiye için, özellikle ulusal ya da literatürdeki yaygın adıyla rejyonal (bölgesel) sorunların çözümü ve devletin yeniden yapılanması gibi önemli konularda örnek alınabilecek bir ülke konumuna getiriyor.

a) Ülke

İspanya adı, Romalıların o dönemde bu bölgeye verdikleri "Hisbaniya" adından geliyor. Bu ad, bugün İspanya'da yaşayan Galiç, Bask, Katalan ve Kastil gibi farklı ulus ya da dil grup-

larından hiçbirinin etnik-linguistik yapısıyla bağlantılı değil. Bu nedenle İspanya adı, etnik bir kavram değil ve bundan ötürü de birleştirici bir özelliğe sahip bulunuyor.

Bu yanı sıra Türkiye ile bir benzerliği yok. Türkiye kavramı, etnik bir grubun ismini taşıdığı ve içerik olarak da diğer etnik grupları dışladığı için birleştirici değildir. TC yerine, zamanında Anadolu Cumhuriyeti denmiş olsaydı, o zaman İspanya ile bir benzerlik olacaktı. Ya da İspanya'nın adı, İspanya değil de, hakim ulus konumunda bulunan Kastillerden ötürü, Kastilya olsaydı, o zaman yine Türkiye ile bir benzerliği olacaktı.

Diğer taraftan en az kavram kadar, kavramın kimler tarafından hangi içerik ve işlevle kullanıldığı ve çok uluslu bir devlette, farklı uluslar açısından nasıl algılandığı da önemli.

Buna göre İspanya kavramı, pratikte, özellikle Franko dönemi boyunca, etnik, ırkçı, asimilasyoncu bir içerik ve işlevle yüklüydü. Zira İspanya, hakim ulus konumunda bulunan Kastillerin damgasını taşıyordu. Kastilce, İspanya'da tek geçerli resmi ve hakim dildi. İspanya semalarında onların bayrağı dalgalanıyordu. Buna karşın Bask, Galiç ve Katalanların ulusal varlığı, dilleri, kültürleri, bayrakları ve İspanya'nın birer bölgesi haline gelmiş olan ülkelerin adları yasaktı. Bu durum, bu halklarla Kastiller

ve onların egemenliği arasında büyük mücadelelere ve ayrışmalara yolaçmıştı.

Bask bölgesinde bazı kesimlerin halen, dil, bayrak vs. gibi İspanyol (Kastil) olan herşeye karşı tepkici bir eğilim göstermelerinin altında da bu olgu yatıyor.

Günümüzde ise durum değişik.

1978 Anayasası (Madde 2) İspanya'yı tüm İspanyolların "ortak ve bölünmez ana vatanı" olarak tanımlıyor. Ama diğer taraftan Bask, Katalan ve Galiçya'nın ülkesel varlığı (bölge ola-

İspanya adı, Romalıların o dönemde bu bölgeye verdikleri "Hisbaniya" adından geliyor.

Bu ad, bugün İspanya'da yaşayan Galiç, Bask, Katalan ve Kastil gibi farklı ulus ya da dil gruplarından hiçbirinin etnik-linguistik yapısıyla bağlantılı değil.

Bu nedenle İspanya adı, etnik bir kavram değil ve bundan ötürü de birleştirici bir özelliğe sahip bulunuyor

rak) inkar edilmiyor. Onların geçmişte yasak olan adları, otonom bölgelere verilerek resmen tanınıyor.

Kastil kökenli ya da dilli bir İspanyol için İspanya, onun vatandaşlık bağı ile bağlı bulunduğu bir devlet olmanın yanı sıra, aynı zamanda dil, kültür, tarihsel geçmiş, ortak yaşam ve bilinç, coğrafya, sosyo-psikolojik ve aidiyet duygusu gibi alanlara giren bir dizi bağlarla bağlı bulunduğu bir ülke veya anavatan anlamına geliyor.

İspanyol vatandaşı bir Bask ya da Katalan için aynı şeyler geçerli değildir. O İspanya'ya vatandaşlık bağıyla bağlı olabilir, ama saydığımız diğer bağlarla daha çok İspanya'nın bölgeleri konumuna sokulan kendi ülkelerine, Bask ya da Katalanya'ya bağlıdır.

İspanya, bir Basklı için yakın geçmişe kadar sömürgeci, işgalci, ırkçı ve yabancı bir devlet ya da ülke konumundaydı.

Katalan ve Galiçler de onu böyle algılıyorlardı.

Literatürde birden fazla ulusun varlığından ötürü, çok milliyetli olarak adlandırılan devletler, aynı zamanda çok ülkelidirler. İspanya "üst" ya da "çatı" ülke, Bask, Katalanya ve Galiçya ise "bölge", "iç" ülke oluyor.

1985 yılında, Bask bölgesinde yukarıda anlatılanlarla bağlantısı olan konulara ilişkin olarak yapılan bir kamuoyu yoklamasına göre, bu bölgedeki 100 kişiden 36'sı kendisini hem İspanyol hem Basklı olarak görüyor. 25 kişi İspanyol olmaktan çok Basklı, 23 kişi ise kendilerini yalnız Basklı olarak tanımlıyor. Kendisini İspanyol olarak görenlerin sayısı ise 8. Basklı olmaktan çok İspanyol olarak görenlerin oranı yüzde 5'tir.

Bask bölgesinde bugün nüfusun yüzde 50'sinin Basklı olmayanlardan oluştuğunu dikte alıp bu oranları değerlendirdiğimizde kendisini yalnız Basklı ya da İspanyol olmaktan çok Basklı sayanların önde olduğu görülür. Ancak bu oranlar mutlak değil, merkezin bölgelere ilişkin politikalarına göre değişebilecek niteliktedir.

b) Ulus

İspanya'nın nüfusu 39 milyon. Nüfusun bileşimi, anadil temel alındığında, yüzde 63 İspanyolca (Kastilce), yüzde 24 Katalanca, yüzde 10 Galiçce ve yüzde 3 Baskça konuşanlardan oluşuyor.

Katalan ve Basklar parçalanmışlık konusunda aynı kaderi paylaşıyor. Nüfuslarının bir bölümü Fransa sınırları içinde bulunuyor (Katalanlar 280 bin, Basklar 90 bin). Galiçyalılar da köken olarak Portekizlerle akraba. Geçmişteki savaşlar sonucunda bu bölge İspanya sınırları içinde bırakılıyor.

Katalanlar, Basklar ve Galiçler kendilerini ulus olarak görüyorlar ve ulus olma özelliklerine de sahipler.

İspanya'nın çok uluslu olma gerçeğine rağmen, geçmişte Türkiye benzeri resmi ideolojiye göre tek bir ulus vardı.

Bu ulusun dili (resmi) Kastilceydi, bayrağı ve marşı Kastillerindi. Yani Kastil damgalı bir ulus idi. Bundan ötürü ve diğer ulusların varlığı, dilleri, ulusal sembolleri vs. inkar edildiği, yasaklanıp dışlandığı için de, bu dönemdeki ulus anlayışı etnik-ırkçı bir içerik ve işleve sahip bulunuyordu.

Bugün bu görüş, en son 1978 Anayasası'yla önemli oranda terkedildi. Kastillerin yanı sıra, Bask, Katalan ve Galiçlerin ulusal varlığı, dil ve kültürleri, sembolleri resmen tanınıyor. Bunlar için azınlık terimi kullanılmıyor, çok uluslu devletlerdeki uluslar için kullanılan "milliyet" kavramı kullanılıyor. Buna göre İspanya'da Kastil, Katalan, Bask ve Galiç olmak üzere dört "tarihsel milliyet" bulunuyor ve İspanya ulusu bunların tümünden oluşuyor.

İspanya'nın nüfusu 39 milyon. Nüfusun bileşimi, anadil temel alındığında, yüzde 63 İspanyolca (Kastilce), yüzde 24 Katalanca, yüzde 10 Galiççe ve yüzde 3 Baskça konuşanlardan oluşuyor. Katalanlar, Basklar ve Galiçler kendilerini ulus olarak görüyorlar ve ulus olma özelliklerine de sahipler. İspanya'nın çok uluslu olma gerçeğine rağmen, geçmişte Türkiye benzeri resmi ideolojiye göre tek bir ulus vardı.

Anayasanın giriş bölümünde "İspanyol halkları" terimine yer veriliyor. Madde 2'de ise şöyle deniyor:

"Anayasa, İspanya ulusunun ayrılmaz birliğine, tüm İspanyolların ortak anavatanının bölünmezliğine dayalı; ulusun parçalarını oluşturan milliyetlerin ve bölgelerin otonomi hakkını tanır, güvence altına alır ve onlar arasındaki dayanışmaya dayanır."

Burada yine ulusun ve ülkenin "birliği"ne ve "bölünmezliği"ne vurgu yapılıyor, ancak bu ulusun farklı milliyetlerden meydana geldiğine de yer veriliyor.

Dolayısıyla 1978 Anayasası'nda kullanılan "İspanya Ulusu" kavramı etnik yüklü olmayıp, çatı ya da üst kavram olarak tarafsız ve birleştirici bir özelliğe sahip bulunuyor.

"İspanya Ulusu" kavramı, İspanya'da yaşayan Kastil, Bask, Katalan ve Galiç uluslarından

hiçbirinin adını taşımıyor. Yani tüm ulusu temsil edecek şekilde Kastil ulusu ya da Katalan ulusu denmiyor.

Bunun yerine, bunların tümünün varlığını, aralarındaki farklılıkları tanıyarak, İspanya ulusu deniyor.

Bir de karşılaştırma bakımından Türkiye'ye bakalım.

Türkiye'de, örneğin anayasada sadece "Türk milleti" deniyor. Kürt ulusu ya da diğer milliyetlerin varlığı hiçbir şekilde belirtilmiyor. Dolayısıyla bu resmi "Türk milleti" kavramı, içerik ve işlev olarak etnik yüküldür, başka milliyetlere karşı ırkçı-asimilasyoncu bir işleve sahiptir. Çünkü bu milliyetlere, Türk dili, Türk tarihi, Türk bayrağı, Türk marşı vs. dayatılıyor. Ama onların kendi dilleri, kendi tarihleri, kendi bayrakları vs. yasaktır. Onlar, resmi bir statü ve güvenceye sahip değiller.

Bu kavramın etnik-milliyetçi ağırlığını biraz hafifletecek olan "Türkiye milleti", "Türkiye vatandaşı" ya da "Türkiyeli" gibi kavramlar da, eğer Türk olmayan milliyetlerin varlığı ve hakları resmen tanınıp yasal güvence altına alınmazsa, pek bir anlam ifade etmeyecektir.

c) Dil

Çoğumuzun İspanyolca olarak bildiği dilin asıl adı Kastilcedir. Geçmişte Arapçanın etkisinde kalarak, halen bugün bile 2 bin Arapça kökenli kelimesi bulunan İspanyolca, uzun yıllar ülkede tek geçerli resmi ve hakim dil olmuştur. Baskça, Katalanca ve Galiççe ise Kürtçe ile benzer bir kaderi paylaşıyordu. Resmi ideoloji bu dilleri yok sayıyor, yasaklıyor ya da bu dilleri Kastilcenin birer lehçesi olarak tanımlıyordu. Kastilce; Baskça, Katalanca ve Galiççe karşısında sömürgeci bir dil konumunda bulunuyordu.

Bu ırkçı ve asimilasyoncu dil politikası, Franko'nun ölümünden sonra başlayan demokratikleşme ve yeniden yapılanma süreci ve 1978 Anayasası'yla önemli oranda terkedildi.

Anayasanın 3. maddesi şöyle diyor:

"1. Kastilce devletin resmi İspanyol dilidir. Tüm İspanyolların onu öğrenme yükümlülüğü ve kullanma hakkı vardır.

2. Diğer İspanyol dilleri otonom topluluklarda, onların statülerinin (otonom bölge yasası) öngördüğü biçimde aynı şekilde resmidirler.

3. İspanya'nın farklı dillerden oluşan zenginliği, özel olarak gözetilmesi ve korunması gereken kültürel bir varlıktır."

Anayasadaki bu belirleme ve güvenceler, yasaklı olan diller bakımından kazanılmış önemli mevziler oluşturuyor. Gerçi diller arasında, daha doğrusu hakim dil Kastilce ile diğer diller arasında tam bir eşitlik söz konusu değil. Buna göre Kastilce yine hakim dil konumunda ve tüm ülkede "resmi" ve "mecburi" dil olarak kalıyor. Yani Basklı, Katalanyalı ve Galiçyalı kendi dilinin yanı sıra, İspanyolca'yı da öğrenmek mecburiyetindedir. Diller arasındaki eşitlik temelinde bu "mecburiyet" yanlış görülse de, pratik ve pedagojik açıdan İspanyolca'yı öğrenmenin, yani iki dilliliğin gereği ve yararı da gözardı edilemez.

Yarım milyon kişinin konuştuğu Baskça, Bask bölgesinde artık resmi dil, eğitim ve yayın dilidir. Milyonlarca konuşanı olan Kürtçe'ye böyle bir konumu çok görenlerin durumuna ve tarih karşısındaki hallerine kimse düşmesin!

d) Bayrak

Diğer sembollerde olduğu gibi Kürt bayrağının günümüz Türkiye'sinde, "bölücü bayrağı" veya "PKK bayrağı" olarak görülüp adlandırılması ve yasaklanması anlayışına benzer bir uygulama, Franko İspanya'sında Kastil olmayan ulusların bayrak ve diğer sembollerine karşı gösterilmiştir.

Bask, Katalan ve Galiç bayrak ve sembolleri yasaklıydı. Polis gösteri ve yürüyüşlerde bayrak ve amblemlere el koyuyor, taşıyanları tartaklıyordu.

Ulusal sembolere düşkünlükleriyle bilinen Basklılar, gösterilerde Bask bayrağını taşıyor ya da onu bombalı bir şekilde asıyorlardı.

Basklı gençlerle polis arasında bu konudaki

çatışmalar halk arasında "bayrak savaşı" olarak adlandırılıyordu. Bu bayrak yasağı, Franko'nun ölümünden sonra da devam etti ve ilk kez 1977 yılında İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla kaldırıldı ve sorun, 1978 Anayasası'nda hükme bağlandı.

Madde 4 şöyle diyor:

"1. İspanyol bayrağı; sarısı, her bir kırmızının iki misli genişliğinde olan, kırmızı, sarı, kırmızı olmak üzere enine üç şeritten oluşuyor.

2. Statülerde (otonomi yasaları) otonom toplulukların kendi bayrak ve amblemleri tanınabi-

lir; onlar resmi binalarda ve resmi törenlerde İspanyol bayrağı ile birlikte asılırlar."

Geçmişte tek uluslu, tek dilli ve tek bayraklı olan İspanya, 1978'den sonra dört uluslu, dört dilli, dört bayraklı bir yaşama geçti. Ve 17 yıldır bölünmedi, bölünmüyor; orada, Bask bölgesindeki kısmi çatışmaları saymazsak, bir iç savaş yaşanmıyor; düşmanlık ve ayrılma eğilimleri güçlenmiyor, aksine giderek azalıyor.

e) Devlet

İspanya'nın devlet olarak ortaya çıkması 15. yüzyılın ikinci yarısına rastlıyor ve aralarında savaşların, güçlü bir rekabetin bulunduğu iki kraliyet ailesine mensup II. Ferdinand (Aragon-Katalan kralı) ile I. İsabela'nın (Kastilya kraliçesi) evliliğine dayanıyordu.

1492 yılında İslamın son kalesi olan Granada'nın fethiyle 771 yılında başlayan İslam hakiyetine son verilmesi, aynı yılda Amerika'nın keşfi ve sömürge edinme gibi faktörler de devletleşme sürecini pekiştirmişti.

Bu dönemdeki devlet, ulus devletinden ya da merkezîyetçi devletten çok, değişik beylik ve krallıkların birleşmesinden oluşan konfedere

bir yapılanmaydı.

Ve bu yapılanma 1714 yılında iki krallık arasında yeniden patlak veren savaşlarla değişikliğe uğradı. Katalanlar, bu savaşla otonom ya da o döneme özgü bağımsız konumlarını yitirdiler. Basklar ise, 1876 yılında bağımsız ya da yarı bağımsız statülerini kaybettiler.

Bask ve Katalanların bu durumu ile Yavuz Selim döneminde (16. yüzyıl) yarı bağımsız bir konuma sahip bulunan ve 19. yüzyılda bu statüleri savaşla geri alınan Kürt beyliklerinin, özellikle hükümetlerinin durumu arasında kısmen ve hatta zamanlama bakımından da benzerliklerin bulunduğunu hatırlatmakta yarar var. Zira bu konuda yazılanların bir kısmı, Bask ve Katalanların geçmişte otonom geleneklere sahip bulunduğunu Kürtlerde böyle bir durumun olmadığını ileri sürüyorlar.

Tarihte kısa süreli liberalleşme dönemleri hariç, İspanya, yüzlerce yıllık geçmişi olan, özellikle yüzyıl süren Burbonlar döneminde katı merkezîyetçi bir devlet yapısına kavuştu.

İspanya, ilk kez 1873 yılında cumhuriyet oldu (I. Cumhuriyet), 1898 yılında sömürgelerini başka sömürgeci güçlere kaptırdı. 1931 yılında İkinci Cumhuriyet ilan edildi. Ardından meydana gelen iç savaşta (1936-1939) Cumhuriyetçiler yenik düştü ve yaklaşık 40 yıl süren Franko diktatörlüğü iktidarı ele geçirdi.

Faşist diktatörlük döneminde pekişen katı merkezîyetçi uygulamaların ters yönde yarattığı sonuçların da katkısıyla merkezîyetçi devlet yapısı 1978 Anayasası'yla değişime uğradı ve 17 otonom bölgeden oluşan ademi-merkezîyetçi bir yapılanma sürecine girmiş oldu.

Bunun anayasadaki tanımını şöyle (Madde 137):

“Devletin alanı belediyeler, iller ve otonom topluluklardan oluşur. Bunların her biri kendi çıkarlarını takip etme konusunda otonomdur.”

Ademi-merkezîyetçi yapılanma, genel anlamıyla merkezi devlet ve organlarının halen belirleyici olduğu, ancak hiyerarşik olarak alta bulunan organların merkezi organ kararlarını uygulamaya sokarken, kısmen inisiyatif sahibi bulunduğu bir sistemdir. Bu haliyle o, federal devlet sistemiyle kıyaslandığında, onun gerisinde bulunmaktadır. Fransa ve İtalya'daki bölge-

lerin konumları buna örnek gösterilebilir. İspanya'daki otonom bölgeler yetki bakımından daha ileri bir konumda bulunuyor.

Böyle olunca da İspanya özünde ademi-merkezîyetçi yapılanmadan çok, federal sisteme daha yakın bir yerde bulunuyor. Her ne kadar devlet, merkezîyetçi özelliklerini kısmen koruyorsa da, yönelimi Alman tipi federal bir sisteme doğrudur.

İspanya'da birleşik sol hariç, politik çevrelerin federasyona, daha doğrusu özünden çok federasyon kavramına karşı olmalarının ve anaya-

Bask, Katalan ve Galiç bayrak ve sembolleri yasaklıydı. Polis gösteri ve yürüyüşlerde bayrak ve amblemlere el koyuyor, taşıyanları tartaklıyordu.

Basklı gençlerle polis arasında bu konudaki çatışmalar halk arasında “bayrak savaşı” olarak adlandırılıyordu. Bu bayrak yasağı, Franko'nun ölümünden sonra da devam etti ve ilk kez 1977 yılında İçişleri Bakanlığı'nın kararıyla kaldırıldı ve sorun, 1978 Anayasası'nda hükme bağlandı.

sanın 145. maddesinde, “otonom toplulukların kendi aralarında federasyona gitmesine izin verilmez” şartının konmuş olmasının arkasında, İspanyol sağının daha çok da geçmişte, Türkiye'de olduğu gibi, federasyona ülke ve ulusu parçalayacak bir model gözüyle bakmış olması bulunuyor. Nitekim federasyonun savunucuları olan Katalanların, İkinci Cumhuriyet döneminde bu yönde adım atmış olmaları iç savaşın nedenleri arasında sayılmıştı.

Bugün bu korku ve kuşklar sağ kesimde bile önemli ölçüde aşılmış gibi görünüyor. Geçen yıl, 17 yıllık otonomi deneyimi sonrası ilk kez yapılan, Bask bölgesi hariç, tüm otonom bölge hükümet başkanlarının katıldığı konferanstan çıkan sonuçlar ve özellikle de bu konferansın hemen ertesinde yapılan senato oturumunda ali-

nan ve otonom bölgeler ile onların temsil edildiği senatonun yetki ve olanaklarını arttırmayı öngören kararlar, federal sisteme tam geçişi sağlamaya yönelik adımlar olarak görülmelidir.

Bu konferans çerçevesinde federalizm kavramının kullanılmasına ilişkin olarak sorulan bir soruya, Başbakan Gonzales'in, "Sorun modelimize bir ad takmak değil, son olarak öngörülen yetkilerin bölgelere verilmesidir" biçiminde verdiği yanıt da, federalizmi ad olarak dışlasa bile, öz olarak kabul ettiği anlamına gelmektedir.

Bu Bölgeler Konferansı'nın tek bir resmi dili yoktu. Katalan Bölgesi başkanı ve delegeleri Katalanca, Galiçler Galiççe konuşuyor ve arala-

İspanya'da birleşik sol hariç, politik çevrelerin federasyona, daha doğrusu özünden çok federasyon kavramına karşı olmalarının ve anayasanın 145. maddesinde, "*otonom toplulukların kendi aralarında federasyona gitmesine izin verilmez*" şartının konmuş olmasının arkasında, İspanyol sağının daha çok da geçmişte, Türkiye'de olduğu gibi, federasyona ülke ve ulusu parçalayacak bir model gözüyle bakmış olması bulunuyor.

Nitekim federasyonun savunucuları olan Katalanların, İkinci Cumhuriyet döneminde bu yönde adım atmış olmaları iç savaşın nedenleri arasında sayılmıştı

rında geçmişte karşı olanların da bulunduğu, bu dilleri anlamayanlar ise kulaklarında kulaklık, şimultan (anında) çeviri yoluyla söylenenleri anlamaya, belki de hiç alışık olmadıkları bu duruma alışmaya çalışıyorlardı.

2. Ademi Merkezîyetçi ve Bölgesel

Otonom Yapılanmaya Götüren Etkenler

İspanya'nın ademi-merkezîyetçi ve bölgesel-otonom yapılanmaya yönelmesinin altında

bir dizi etken bulunuyor.

İspanya'nın çok uluslu olma gerçeği, bu gerçeğin inkar edilmesi temelinde ortaya çıkan ulusal sorunun varlığı bu etkenlerin başında geliyor.

Bölgelerarası farklı gelişmişlik düzeyi, bölgelerarası ve bölge-merkez ilişkileri ile bu çerçevede politik, ekonomik ve idari merkezîyetçiliğin yarattığı sonuçlar diğer önemli bir etkeni oluşturuyor.

Yine bölgesel ve ulusal temelde merkezi yönetime karşı ve sosyal hareketlerin yanı sıra, genel anti-faşist mücadelenin bu sürece önemli etkisi olmuştur.

Aşağıda özet olarak üç bölge ve ulus temelinde bu etkenlerin nasıl şekillendiği anlatılmıştır.

a) Basklar

Basklar, İspanya'nın kuzeyinde bulunan ve küçük bir alana tekabül eden bir bölgede yaşıyorlar. Bask ülkesi olarak bilinen bu dağlık bölgeye geçmişte Romalılar girememiş, İspanya kralları ise, Basklarla ittifak halinde olmayı yeğlemiş, onların o döneme özgü bağımsız ya da yarı bağımsız konumlarını tanımışlardır. Ancak bu durum, 1876 yılında meydana gelen savaşlar sonucu değişti. Basklar bu konumlarını yitirdiler.

Basklar, İspanyolca dahil dünyanın hiçbir diliyle akrabalığı bulunmayan Euskare diye adlandırılan bir dile sahip bulunuyorlar.

İkinci Cumhuriyet döneminde Baskların, Katalanların yanı sıra referandum sonucu ilan ettikleri otonomi (1936) ve kurumları, Franco'cu güçler tarafından yıkıldı; Bask ulusal iradesi çiğnendi. Basklıların dili ve partileri yasaklandı, okulları kapatıldı, kitapları toplatıldı, heykelleri yakılıp-yıkıldı, Bask ileri gelenleri tutuklandı, öldürüldü ya da sürgüne gönderildi. Bask ülkesi bir nevi askeri olarak işgal edildi ve faşist yönetimin tayin ettiği valilerce bir (iç) sömürge gibi yönetildi.

Tüm bunlar Basklıların yanı sıra Katalanlara da, her iki halk iç savaşta Cumhuriyetçilerin saflarında yer aldıkları için, yapıldı. Her iki halk "ulusal hainlik"le suçlandı.

19. yüzyılın başlarında Bilbao ve San Sebastian kentlerini saymazsak, Bask bölgesi dışa kapalı bir konumda ve kırsal-köylü toplumunun

özelliklerini taşımaktaydı. Aynı yüzyılın ortalarından başlayarak, özellikle demir-çelik alanında gelişen sanayileşme ile bu yapı parçalandı, sosyal-sınıfsal ayrışmalar meydana geldi. Bu süreç daha sonra, 1950'lerden sonraki sanayileşme ve modernleşme hareketleriyle derinleşerek tamamlandı. Bölge dışı açıldı, büyük şehirler oluştu. Buraya İspanya'nın diğer bölgelerinden yoğun bir iç göç yaşandı. 1970'lere gelindiğinde, Bask bölgesinde nüfusun yaklaşık yüzde 50'sinin Basklı olmayanlardan oluştuğunu görüyoruz.

Bu yoğun iç göç, özellikle Bask dili açısından, bir tehdit olarak görülüyor. Kimi Bask milliyetçileri, İspanyolca konuşan bu (iç) göçmenlere resmi asimilasyoncu politikanın taşıyıcıları gözüyle bakıyorlar.

Bask bölgesi, günümüzde Katalanya'nın yanı sıra, sanayileşme ve gelişmişlik düzeyi bakımından İspanya'nın en gelişmiş bölgesidir.

Bask milliyetçiliği bu yüzyılın başlarında ortaya çıktı ve uzun süre marjinal bir akım olarak kaldı. 1895 yılında ilk Bask Milliyetçi Partisi (PNV) kuruldu. Dinci, muhafazakar nitelikleri de olan bu parti, merkezi otoriteye karşı duruşu nedeniyle İspanya soluna yanaşıyordu.

Bask milliyetçiliği başlangıçta zayıf bir sosyal tabana dayanıyordu. Küçük burjuva katmanlardan ve kırsal kesimden taraftar buluyordu. Burjuva, aydın ve işçi kesimlerden bu partiye ilgi yoktu. Çıkış dönemindeki bu zayıflıklar, Bask milliyetçiliğine etnik, katı ve modernizme kapalı özellikler veriyordu.

1950'li yıllardan itibaren Bask bölgesindeki yeni sanayileşme ve modernleşmenin de etkisiyle yeni bir Bask milliyetçiliği ortaya çıktı.

1959 yılında kısa adı ETA olan "Bask Ülke-

Basklar, İspanya'nın kuzeyinde bulunan ve küçük bir alana tekabül eden bir bölgede yaşıyorlar. Bask ülkesi olarak bilinen bu dağlık bölgeye geçmişte Romalılar girememiş, İspanya kralları ise, Basklarla ittifak halinde olmayı yeğlemiş, onların o döneme özgü bağımsız ya da yarı bağımsız konumlarını tanımışlardır. Ancak bu durum, 1876 yılında meydana gelen savaşlar sonucu değişti. Basklar bu konumlarını yitirdiler

Basklar, İspanyolca dahil dünyanın hiçbir diliyle akrabalığı bulunmayan Euskare diye adlandırılan bir dile sahip bulunuyorlar

si ve Özgürlük" adıyla yeni bir örgüt ortaya çıktı. ETA, PNV'nin aksine anti-kapitalist ve marksist düşüncelerden etkilenen, şiddeti politik mücadelede zorunlu ve haklı bir araç olarak gören bir örgüt. ETA, Bask bağımsızlık mücadelesinde başlangıçta, özellikle faşist rejimin teşhirinde önemli bir rol oynamıştı.

Bu mücadelesinde ETA, Fransa'nın Bask bölgesini cephe gerisi alan olarak kullanıyordu.

Fransa'nın buna göz yumması '80'li yılların ortalarında son buldu. 1968 yılında bir ETA militanının vurulmasına misilleme olarak bir polis ETA tarafından öldürüldü. Merkezi otorite bunu bahane ederek, tüm bölge halkını cezalandırma niteliği taşıyan önlemlere başvurdu. Bu da tüm Bask halkını faşist yönetime karşı mobilize etmeye ve bölgede Franko rejimine karşı ardı arkası kesilmeyen kampanyalar, öğrenci eylemleri, politik grevlere yol açtı.

ETA, faşizm döneminde, büyük bedel ödeyerek göstermiş olduğu güçlü direniş sonucu, geniş toplumsal kesimlerin desteğini elde etmişti.

Ancak faşist rejimin çökmesinden sonraki dönemde, özellikle '80'li yıllardan itibaren ETA giderek

güç kaybetti. Bunda onun, demokratik kazanımların ve otonominin elde edildiği bir ortama rağmen, bağımsızlık hedefini mutlaklaştırmasının, silahlı şiddeti sürdürmede ısrarcı tutumu ve de bunu sivil, karşıt ya da muhalif güçlere de yoneltmesinin payı büyük olmuştur.

Bask sorununun halen kısmen çözümsüz bir noktada bulunmasının temelinde ETA'nın bu tavrı ile merkezi yönetimin bir o kadar hatalı tutumu bulunmaktadır.

Faşizmin yıkılmasından önceki dönemde ve Franko sonrası dönemin ilk yıllarında ETA'nın

sivillere ve muhaliflere yönelik şiddet uygulamasına, onları "ulusal hain" ilan ederek cezalandırma eylemlerine karşı tepkiler son derece sınırlıydı. Bask toplumunun çoğunluğu bu konuda susmayı tercih ediyordu. Bunda ETA'nın ulusal mücadeledeki cesaretli çıkışlarına ve faşizme karşı ödediği büyük bedele duyulan saygının payı vardı.

Ancak bu durum daha sonra değişti, ETA'nın bu türden eylemlerine karşı tepkiler zaman zaman kitlesel eylemlere dönüştü.

Örneğin Basklı ile evli bir polisin 1978 yılında ETA tarafından öldürülmesi, bölgede genel greve yol açmıştı. Yine 1988 yılında iki işadamlarının vurulması da büyük tepkilere yol açmıştı. Bölgedeki Bask ve İspanyol 14 parti, "ETA terörizmine karşı" ortak bir deklarasyon yayınladı.

ETA'ya karşı tepkiler bölgede 1985 yılında yapılan bazı kamuoyu yoklamalarına yansıyor. Kamuoyu yoklamasına katılanların yüzde 70'i ETA'nın silahı bırakmasını, buna karşılık genel af çıkarılmasını istiyorlardı. ETA'nın silahı bırakması ve kendini feshetmesi biçimindeki bir soruya evet diyenlerin oranı yüzde 76; merkezi yönetimin ETA ile görüşme yapmasını isteyenlerin oranı ise yüzde 63 idi.

b) Katalanya

Katalan yerleşim bölgeleri ülkenin kuzeydoğusunda bulunuyor.

Tarihte güçlü ve kendi başına buyruk krallıklar oluşturan Katalanlar, İspanya'nın devlet olma sürecine önemli katkıda bulunuyorlar. Bu konumlarını 1716 yılında Kastillerle giriştikleri savaşlarda kaybediyorlar. Bundan sonraki dönemlerde ise Bask ve Galiçlerle birlikte merkeziyetçi politikalara hedef oluyorlar.

Bask bölgesi gibi, hatta tarihsel olarak ondan daha önce, Katalanya da sanayileşme ve ekonomik gelişmişlik düzeyi bakımından İspanya'nın en ileri bölgesi konumunda bulunuyor.

Baskların aksine Katalanlar, güçlü ulusalcı bir burjuva ve aydın tabakasına, ulusal örgüt ve kurumlara sahip bulunuyorlar. Denebilir ki onlar, tüm İspanya'da aydınlanma ve kültürel rönesans hareketinin başını çeken bir konuma sahiptirler.

Bu olumlu çıkış koşullarına sahip bulunan

Katalan milliyetçiliği, Bask milliyetçiliğiyle karşılaştırıldığında, onun aksine ayrılmayı dışlayan, pragmatizmi öne çıkaran sivil aktif ve pasif direniş biçimlerini yeğleyen özelliklere sahip bulunuyor.

Basklarda kültürel gelişme politik gelişmenin bir sonucu iken, Katalanlarda bunun tersi geçerlidir.

Katalanya'da ulusal nitelikte ilk siyasal örgütlenmeler bu yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkmıştır. 1901 yılında "Bölgesel Liga" adında muhafazakar eğilimli bir örgüt oluşturuldu ve o, Katalan-Kastil Konfederasyonu'nu savunuyordu.

Katalan yerleşim bölgeleri ülkenin kuzeydoğusunda bulunuyor.

Baskların aksine Katalanlar, güçlü ulusalcı bir burjuva ve aydın tabakasına, ulusal örgüt ve kurumlara sahip bulunuyorlar. Denebilir ki onlar, tüm İspanya'da aydınlanma ve kültürel rönesans hareketinin başını çeken bir konuma sahiptirler.

Katalan milliyetçiliği, Bask milliyetçiliğiyle karşılaştırıldığında, onun aksine ayrılmayı dışlayan, pragmatizmi öne çıkaran sivil aktif ve pasif direniş biçimlerini yeğleyen özelliklere sahip bulunuyor.

Daha sonra 1907 yılında "Katalan Dayanışması", 1912 yılında "Katalan İllerinin Birleşmesi" ve daha başka örgütlenmeler de ortaya çıktı. Bu ilk örgütlenmeler burjuva damgalıydılar.

İlk sol örgütlenme olan "Etat Catala" 1922 yılında ortaya çıktı. 1931 yılında, var olan tüm sol gruplar "Eusquerra Republicana de Catalunya" adı etrafında birleşerek yerel seçimleri kazandılar. Katalanya'da anarşist hareket de çok güçlüydü. 1918 yılında Katalan işçilerin yüzde 80'i anarşist eğilimliydi. Anarşist olmayan Ka-

talan soluyla, Katalan işçi hareketinin yakınlaşması iç savaş döneminde, özellikle de sol öncülüğünde 1932 yılında oluşturulan Katalan otonom yönetimi döneminde oldu.

1971 yılında Katalan Komünist Partisi'nin insiyatifiyle bölgede ulusal güçler birlik oluşturdular.

Katalanlar Franko faşizmi döneminde Basklarla aynı kaderi paylaştılar. Onlar da ağır ulusal baskı ve kıyım uğradılar. 1932 yılında kurulan Katalan otonomisi kaldırıldı, Katalan partileri, Katalan dili vs. yasaklandı.

Katalanlar da demokrasi ve otonomi şiarı altında, faşizme karşı güçlü bir direniş gösterdiler. İspanya'nın demokrasiye geçişine ve mevcut otonom yapılanmaya yönelmesine Katalanlar büyük katkıda bulundular.

c) Galiçya

Galiçya İspanya'nın kuzeydoğusunda, Portekiz'e bitişik bir bölgedir.

Galiçler dil ve köken bakımından Portekizlilerle akrabadırlar.

Bölge bundan yaklaşık 600 yıl önce Portekiz ile İspanya arasında çıkan savaşlar sonucunda İspanya'ya dahil edilmiştir. Galiçler bu savaşlarda Portekizlilerle destekledikleri için, İspanya krallarının hışmına uğradılar. Galiç egemen tabakası yok edildi, yerine Kastil kökenliler geçirildi. Burada ulusalcı bir burjuvazinin çıkmamış olmasının bir nedeni de budur.

Bask'dakinin aksine, kilise de Galiçya'da ulusalcı bir tavır sergilemiyor. Yine ulusalcı aydın tabakası da başlangıçta yok gibi.

Galiçya geçmişten günümüze az gelişmiş, küçük üreticiliğin hakim olduğu bir tarım bölgesi. Ulusalcı ve otonomcu hareketlerden çok burada sosyal nitelikli köylülük hareketleri gelişiyor.

Galiç dili asimilasyondan en çok etkilenen İspanyol dilidir.

Milliyetçilik ve bu temelde siyasal örgütlenme bu bölgede geç ortaya çıkıyor. İlk Galiç partisi, 1931 yılında değişik grupların biraraya gelmesiyle "Galiçya Partisi" adıyla kuruluyor.

1936 yılında Galiçya'da da otonom bir yönetimin oluşturulması kararı alınıyor. Ancak iç savaş nedeniyle yürürlüğe sokulamıyor. Galiç ulusal hareketi ve otonomi istemi bu dönemden

sonra, özellikle Franko dönemi sonrasında gelişme gösteriyor.

Bölgesellik, ulusallık ve otonomi temelindeki Galiç hareketi, geri kalmışlık ve bunun diğer bölgelere (gelişmiş) bağımlılığın ve merkezi politikaların bir sonucu olduğu yönündeki yaygın kanı gibi faktörlerle de besleniyor.

Galiçya'da siyasal örgütlenmelerin, Kürtlerde (Türkiye) olduğu gibi, çoğu sol eğilimli.

Galiçya İspanya'nın kuzeydoğusunda, Portekiz'e bitişik bir bölgedir.

Galiçler dil ve köken bakımından Portekizlilerle akrabadırlar.

Galiç dili asimilasyondan en çok etkilenen İspanyol dilidir.

Milliyetçilik ve bu temelde siyasal örgütlenme bu bölgede geç ortaya çıkıyor. İlk Galiç partisi, 1931 yılında değişik grupların biraraya gelmesiyle "Galiçya Partisi" adıyla kuruluyor.

Özet olarak anlatılan bu üç bölge dışında kalan bölgelerde de, otonomi hareketleri, özellikle Franko sonrası dönemde ve daha çok da sosyo-ekonomik ve diğer bölgesel özellikler temelinde ortaya çıkmıştı. Bu bölgelerde, Bask, Katalanya ve Galiçya'da olduğu gibi, ulusal bakımdan farklılık faktörü bulunmuyor.

Madrid odaklı ve Kastil ağırlıklı Metropol (Merkez) politik, idari ve ekonomik alanlardaki merkezîyetçi uygulama ve yapılanmalar yoluyla, özellikle farklı ulusların yaşadığı bölgelerde ulusal iradenin vücut bulmasını engellemiştir. Yine bölge ekonomileri merkezin anlayışına ve ihtiyaçlarına göre yönlendirilip yapılandırılmış ve bölgesel zenginliklere el koyma, onları merkeze aktarma olanağı bulunmuştur ve bu da Anduluzya ve Galiçya örneklerinde görüldüğü gibi az gelişmişliğe neden olmuş, ekonomik gelişmenin yolunu tıkamıştır.

Bölgeleri iç sömürge konumuna sokan ve

onlarla merkezin arasını açan bu politika ve yapılanma, Franko döneminde derinleşmiş ve sonuçta bölgelerin merkeze karşı ayaklanmasına yol açmıştır.

Bu bölümde sonuç olarak şunu belirtmekte yarar var. İspanya'nın faşizmden demokrasiye, yeniden yapılanma ve otonomiye geçişini şu dört ana faktörün buluşması kolaylaştırmıştır: Ezilen ulusların ve bölgelerin merkezi otoriteye başkaldırması, İspanya solunun 1974'lerde sosyalist ve komünist olmak üzere iki ana blok halinde ittifak oluşturması, Franko'nun zulmünü arttırarak kendi sonunu getirmeye katkısı (1975 yılında ölmesi) ve liberal kesimin, kralın da onayıyla yukarıdan geçiş sürecine yeşil ışık yakması.

3. Otonom Yapılanma Süreci

İspanya, tarihsel gelenekler, kapsadıkları alan, otonomiye geçiş biçimi ve başlangıçta sahip bulundukları yetkiler bakımından farklılık gösteren toplam 17 otonom bölgeden oluşuyor. Bunlardan bazıları, Madrid örneğinde görüldüğü gibi tek ilden oluşuyor.

Otonom yapılanma süreci 1977'de başladı ve 1983'de formel olarak tamamlanmış oldu.

15 Haziran 1977'de Franko sonrası dönemin ilk demokratik seçimleri yapıldı. Bu seçimle A. Suarez başkanlığındaki Demokratik Merkez

Birliği (UCD) iş başına geldi. Aynı dönemde, özellikle bölgelerde otonomi talepli güçlü kitle eylemleri sahnelendi. Örneğin 11 Eylül 1977'de, Katalan Ulusal Günü nedeniyle, Barselona'da 1 milyonu aşkın bir kitle otonomi için sokaklara döküldü. Benzer çapta eylemler diğer bölgelerde de gerçekleştirildi. Bu durum Suarez hükümetine otonomi konusunda çözüm bulmayı dayatıyordu. Yeni yönetim bu durum karşısında ve de yeniden yapılanma sürecinde inisiyatif ve kontrolü elde tutma amacıyla harekete geçti. Hükümet yeni anayasanın oluşturulma-

İspanya, tarihsel gelenekler, kapsadıkları alan, otonomiye geçiş biçimi ve başlangıçta sahip bulundukları yetkiler bakımından farklılık gösteren toplam 17 otonom bölgeden oluşuyor. Bunlardan bazıları, Madrid örneğinde görüldüğü gibi tek ilden oluşuyor.

Otonom yapılanma süreci 1977'de başladı ve 1983'de formel olarak tamamlanmış oldu.

sından kısa bir süre önce, bölgesel politik çevrelerle yapılan görüşmelerden sonra, kanun hükmünde bir kararname ile geçici otonom yönetimlerin oluşturulmasını olanaklı kıldı. Böylece otonomiye giden yol açılmış oldu ve bu yolla anayasa öncesinde, başta geçmişte referandum sonucu otonomi statüsüne sahip olmuş Bask, Katalan ve Galiçya olmak üzere toplam 13 geçici otonomi oluşturuldu. Yönetimleri, bölge milletvekilleri ve il meclis üyelerinden oluşan bir yürütme erki ve başkandan oluşan bu geçici otonomiler, daha çok merkezi hükümetin etkinliğinde bulunuyordu ve idari niteliği ağır basan oluşumlardı.

a) Anayasal Çerçeve

1978 Anayasası'na ilişkin görüşmeler Ağustos 1977 ile Nisan 1978 arası zamanda gerçekleşti. Bu amaçla oluşturulan Anayasa Komisyonu'nda hükümet partisi UCD, Sosyalist Parti (PSOE), Komünist Parti (PCE), aşırı sağcı Alianza Popular (AP) ve Katalan partilerinin temsilcileri bulunuyordu. Bask temsilcileri bu aşamada görüşmelere katılmadılar; onlar mevcut otonomiye aşan talepler ileri sürüyorlardı. Siyasal partilerin konuya ilişkin görüşlerinde temelde farklılıklar bulunuyordu.

Komünistler ve sosyalistler geniş yetkilere sahip, aralarında da güçlü bir işbirliği bulunan yaygın otonomiler dayalı federal bir modeli savunuyordu.

Komünistler ayrıca milliyetlerin kesin bir biçimde ve resmi olarak tanınmasını ve İspanya ulusunun, uluslardan oluşan bir ulus olarak tanımlanmasını talep ediyordu.

Katalan milliyetçileri ise, Bask, Katalanya ve Galiçya için geniş yetkilere sahip otonomiye savunuyordu.

Franko mirasçısı AP, politik otonomiye ve milliyetlerin varlığının tanınmasına kesin karşı çıkıyor ve idari temelde ademi merkeziyetçi bir model savunuyordu.

Hükümet partisi UCD'nin başlangıçta ken-

di görüşü yoktu. O, farklı görüşler arasında yalpaladı; ama sonunda Katalan milliyetçilerinin görüşlerine yaslandı. Yani otonomiye evet, ama bu otonomi mümkün olduğunca az yetkili olmalı ve sadece Bask, Katalanya ve Galiçya ile sınırlı olmamalıydı.

Hükümet partisi ile diğer milliyetçi-sağcı kesimin, gerek geçici ve idari ağırlıklı otonomiyi, gerekse daha sonra anayasada yer aldığı biçimiyle ülke çapında, sayısal bir sınırlama koymadan yaygın bir otonomi ağının kurulmasını favorize etmesinin altında şu amaç ve endişeler bulunuyordu: Otonominin, sağ kesimin öteden beri karşı ve hassas olduğu Bask, Katalan ve Ga-

1978 Anayasası'na ilişkin görüşmeler Ağustos 1977 ile Nisan 1978 arası zamanda gerçekleşti. Bu amaçla oluşturulan Anayasa Komisyonu'nda hükümet partisi UCD, Sosyalist Parti (PSOE), Komünist Parti (PCE), aşırı sağcı Alianza Popular (AP) ve Katalan partilerinin temsilcileri bulunuyordu. Bask temsilcileri bu aşamada görüşmelere katılmadılar; onlar mevcut otonomiye aşan talepler ileri sürüyorlardı.

Siyasal partilerin konuya ilişkin görüşlerinde temelde farklılıklar bulunuyordu.

liçya ile sınırlı olması yeniden tepkilere yol açabilecek. Ayrıca, özellikle Bask ve Katalanya'da otonom yönetimin bölgesel güçlerin denetiminde olacağı önceden bilinen bir durum. Otonominin tüm ülkede yaygınlaştırılması, merkezîyetçi-sağcı kesimin etkili olacağı otonom yönetimlerin oluşmasını olanaklı kılacak ve bu yolla Bask ve Katalan milliyetçiliğinin öne çıkması engellenebilecek ya da sınırlandırılması mümkün olabilecek.

Arkalarında önemli kitle desteği bulunan sosyalistler ve komünistler, UDC'nin yalpalayıcı tavrından ve Frankocu güçlerin izole konu-

mundan yararlanarak ilk anayasa taslağına görüşlerini yansıtmayı başardılar.

Ancak sağ yelpazede yer alan kamuoyu, siyasi çevreler, ordu ve basından gelen tepkiler sonucu bu taslak geri alındı.

Sonuçta otonomi ve milliyetlerin varlığına yer veren ve tarafların görüşlerini dikkate alan formülasyonları içeren bir taslak üzerinde uzlaşma sağlandı.

Bask kesiminde, PNV, anayasa referandumuna karşı çekimser oy kullanma yönünde kampanya açtı ve bu bölgedeki oylamada yüzde 55 çekimser oy çıktı.

Anayasada (madde 143) otonom topluluk oluşturma hakkının kullanılması şu şartla bağlanıyor: Birbirlerine komşu olan, ortak tarihsel, kültürel ve ekonomik özelliklere sahip iller otonom topluluk oluşturabilecek. Aynı kural tek tek iller ve onlardan daha alt konumda bulunan adalar için de geçerli oluyor.

Otonomiye geçiş farklı yollardan mümkün olabiliyor.

Genel geçerli yönetime göre bu konuda inisiyatif, geçici otonomiye sahip bulunan bölgelerde il meclislerine, adalarda ise buna denk düşen mercilere veriliyor. Ayrıca, nüfusları il ya da ada seçmen nüfusunun asgari çoğunluğunu oluşturan belediyelerin üçte iki çoğunluğunun onayı gerekiyor. Otonomilerin çoğu bu yolla oluşturuldu.

Anduluzya, Navarra, Ceute ve Melilla, özel yoldan ya da parlamento kararıyla otonomiye kavuştular.

Geçmişte referandumla otonomiye sahip olmuş Bask, Katalan ve Galiçya ise istisna bir yoldan otonomiye geçmiş oldular. Bu bölgelerde referanduma gidilmeden, otonomiye geçiş inisiyatifi otonomi öncesi bölgedeki en yüksek merceye verilmişti.

b) Kurumlaşma

Otonomilerin kurumlaşması, anayasa ve otonomi yasaları çerçevesinde gerçekleşti.

Merkez ve bölgelerin ortak komisyonları tarafından hazırlanan otonomi yasaları referanduma sunulup yürürlüğe girmeden önce ülkede genel ve yerel seçimler yapılmıştı (1979). Bu seçimlerde bölgesel partiler -özellikle yerel seçimlerde- büyük etkinlik sağladılar. Bu durum otonomi yasaları görüşmelerinde onların pozis-

yonunu güçlendiren bir faktör oluşturdu.

Bask ve Katalan otonomi yasaları 25 Ekim 1979'da bu bölgelerde referanduma sunuldu, yüzde 90'lık bir oranla onaylandı ve merkezi parlamentonun onayını alarak 18 Aralık 1979'da resmen ilan edilmiş oldu.

Diğer bölgelerde bu süreç uzun sürdü. Galıçya'da 1980'de, Anduluzya'da 1981'de otonomi yasaları referanduma sunulduktan sonra yürürlüğe girmiş oldu.

Otonomi yasaları hem merkezi yasama organının, hem de bölgesel bazda halkın onayından geçerek yürürlüğe girdikleri için normal yasalardan farklı bir niteliğe sahiptirler. Onların, tek taraflı, yani merkezi yasama organı ya da bölge parlamentoları tarafından iptal edilmesi ya da değiştirilmesi mümkün değil.

Anayasaya göre (madde 147) otonomi yasalarının, otonom topluluğun tarihsel kimliğine en iyi hitap edecek olan ismini, bölgenin sınırlarını, otonom kurumların ad ve yerlerini, anayasaca verilmiş olan yetkileri içermesi öngörülmüyor.

Hukuki niteliği bakımından otonom topluluklar merkezi devletle birlikte ya da onun yanı sıra bölge düzeyinde egemenlik uygulayan kurumlardır. Onlar, merkezi devletin idari alt birimleri olmayıp, politik nitelikli yargısal-bölgesel kurumlardır. Anayasa Mahkemesi kararlarında da otonom topluluklar devlet olarak nitelendirilmektedir.

c) Otonom Organlar ve Yetkiler

Otonom toplulukların yasama ve yürütme yetkileri bulunuyor. Bu yetkiler, otonom bölge parlamentosu seçimleriyle oluşturulan otonom parlamento ve hükümet tarafından kullanılıyor.

Otonomilerin kurumlaşmasından sonraki dönemde en çok tartışmalı olan konu, yetki paylaşımı ve kullanımı oldu.

İspanya otonomisinin zayıf olan bu yanının giderilmesi için, yazının ilk bölümünde de değinildiği gibi, yeni kararlar alınmış bulunuyor.

Bu alandaki sorunlar, yetki paylaşım sisteminin karmaşık oluşundan, otonom toplulukların tam yetkili oldukları alanların net olmayışından, onların yetkili kılındığı pek çok alanlarda merkezi devletin de yetkili olmasından kaynaklanıyor.

Anayasaya göre (madde 148) otonom toplulukların yetki kullanabileceği alanlardan bazıla-

rı şunlar:

Otonom yönetimi olanaklı kılabilecek kurumların oluşturulması, şehircilik, konut, altyapı yatırımları, trafik, tarım ve hayvancılık, balıkçılık, orman, çevre bakımı, bölgesel ekonomik kalkınma, kültür ve dil politikası, turizm, sosyal ve sağlık politikası, spor, kendi bina ve kurumlarının korunması.

Anayasanın 149 (1) maddesinde ise merkezi devletin yetkili bulunduğu alanların bir listesi yapılmış. Bunların en önemlileri şunlar:

Vatandaşlık sorunları, iç ve dış göç, politik sığınma hakkı, uluslararası ilişkiler, savunma ve ordu, adli örgütlenme, sivil, ceza ve ekonomik yasalar, mülkiyet hakkı, gümrük ve dış ticaret, para ve kredi sistemi, ekonomik ve mali politika, kamu güvenliği.

Mali alandaki yetkiler konusu otonom topluluklarca eleştiriye uğramış ve son yapılan bölge konferansında bu konuda iyileştirmeler yapılması kararlaştırılmış bulunuyor.

Otonom bölgelerin gelirleri 1986'ya kadar ağırlıklı olarak merkezi devlet gelirlerinden aldıkları belli bir paydan oluşuyordu. Bu da bölgelerin merkeze bağılıklarını beraberinde getiriyordu.

1987'de yapılan bütçe yasasıyla bu durum kısmen iyileştirildi. Buna göre otonom bölgelerin gelirleri, idari birimlerden sağlanan ücretlerden, devletin devrettiği vergilerden ve bölgelerarası dengesizliği gidermek amacıyla oluşturulan fondan alınan paylardan oluşuyor.

d) Merkezi Temsil

İspanya otonomisinin bir diğer tartışmalı yanını, merkezi yasama organlarında temsil edilme sorunu oluşturuyor.

Otonom toplulukların merkezi olarak temsil edilmesinin öngörüldüğü Senato, Milletvekili Meclisi ile birlikte yasama organını oluşturuyor. Yetkileri sınırlı olan Senato, başlangıçta otonomilerin temsil edildiği, onların çıkarlarını gözetten bir organ olarak düşünülmüş, ancak bu işlevi görmekten uzak kalmıştır. Çünkü, anayasada belirlendiği biçimindeki (madde 69) bileşimi, onun bu işlevini sınırlamaktadır. Buna göre senatörlerin ancak beşte biri (47 senatör) otonom topluluklarca belirlenebiliyor. Otonom topluluklar birer senatörü doğrudan ve her 1 milyon nüfus için de birer senatör tayin edebiliyor. Se-

natörlerin çoğunluğu iller tarafından seçilip gönderiliyor, dolayısıyla da otonom toplulukları temsil etmiyor.

Bu durumun düzeltilmesi yönünde önümüzdeki dönemde adım atılması bekleniyor. Zira 1994'de yapılan otonom bölge konferansı akabinde taraflar, Senato'nun yetkilerini arttırmayı, onu otonom bölgelerin temsil organı haline getirmeyi sağlayacak anayasa değişikliği konusunda görüş birliğine varmışlardı.

4. Siyasal Partiler

İspanya'da yakın geçmişe kadar, günümüz Türkiye'sinde olduğu gibi, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü "bölücülük" adı altında ağır baskı altında tutuluyordu.

Özellikle Bask ve Katalan bölgelerinde, bölgesel veya ulusal farklılıklar temelindeki talep ve eylemlere, "ülkenin ve milletin parçalanmaz birliğine" yönelmiş fiiller addedilerek baskı ve cezayla karşılık veriliyordu.

Franko sonrası dönemde bu alandaki yasaklar ve onları içeren yasalar ayıklandı. Bugün genel anlamda düşünce örgütlenme özgürlüğü önünde yasal bir engel yok. Hatta, yasal olarak olanaklı olduğu halde, bağımsız bir Bask devleti kurmayı amaçlayan, ETA'nın siyasi kanadı HB (Birleşik Halk Partisi) de, taktiksel ve yararcı nedenlerle de olsa, yasak değil. Ayrılma hedefine ulaşmak için şiddete başvurmak ya da bu amaçla örgüt kurmak yasak ve cezaya çarptırılabilir.

Ülke genelinde örgütlenmiş büyük partilerin yanı sıra, bölgesel veya ulusal farklılıklar temelinde bir dizi örgüt ve parti bulunuyor ve bunlar legal olarak faaliyet yürütebiliyorlar.

Ülke genelinde örgütlü partiler ya da onların bölgelerdeki uzantıları konumundaki partiler, bölgelerde otonom parlamento seçimlerine, bölgesel partiler de ülke çapındaki genel seçimlere katılabilirler.

Bask ve Katalanya, bölgesel partilerin en güçlü oldukları bölgelerdir.

Katalanya'da, ülke çapındaki sosyalist ve komünist partilerin kardeş örgütleri konumunda bulunan Katalan Sosyalist Partisi (PSC) ve Katalan Komünist Partisi (PSUC) önemli güce sahip partilerdir. Yine, Liberal Cumhuriyetçiler (ERC) ile Konvergenz ve Birlik Partisi (CiU) sağ eğilimli diğer iki güçlü partidir. Katalan

Otonom Parlamentosu'nda en güçlü fraksiyonu CiU oluşturuyor.

Bask bölgesinde en güçlü parti muhafazakar Hristiyan Demokrat PNV'dir. O, bölge parlamentosunda çoğunluğu oluşturuyor. Onu sırasıyla ETA yanlısı HB, Sosyalist Parti'nin bölgedeki örgütü PSOE ve Sol İttifak (EE) izliyor. HB, ayrılarak bağımsızlığı savunan tek partidir. Seçmenlerin yüzde 15 kadarlık bir bölümünü

İspanya'da yakın geçmişe kadar, günümüz Türkiye'sinde olduğu gibi, düşünce ve örgütlenme özgürlüğü "bölücülük" adı altında ağır baskı altında tutuluyordu.

Franko sonrası dönemde bu alandaki yasaklar ve onları içeren yasalar ayıklandı. Bugün genel anlamda düşünce örgütlenme özgürlüğü önünde yasal bir engel yok. Hatta, yasal olarak olanaklı olduğu halde, bağımsız bir Bask devleti kurmayı amaçlayan, ETA'nın siyasi kanadı HB (Birleşik Halk Partisi) de, taktiksel ve yararcı nedenlerle de olsa, yasak değil. Ayrılma hedefine ulaşmak için şiddete başvurmak ya da bu amaçla örgüt kurmak yasak ve cezaya çarptırılabilir.

temsil ediyor.

Gerek bölge, gerekse ülke düzeyinde merkezi partilerle bölgesel partilerin koalisyon hükümetleri oluşturmaları bile artık normal bir durum olarak algılanıyor. Örneğin, Bask bölgesinde güç kaybeden PNV, 1987'de bölgede güçlenen PSOE ile ortak hükümet kurmuştu.

Skandallarla sarsılan, şu anda en kritik dönemini yaşayan ve 12 senedir iktidarda bulunan İspanya Sosyalist Partisi, ülke düzeyinde iktidarda Katalan CiU'nun sayesinde ayakta durabilmektedir.

İspanya'da politik ademi merkeziyetçi şıyasal parti sistemi ülke çapında köklü bir değişime ya da ülkenin dağılmasına yol açmadı, aksine entegrasyonu güçlendiren bir zemin oluşturdu.

Yeniden yapılanmanın uygulamaya sokulduğu tarihten bu yana yapılan seçimlerde bölge partilerinin oy oranlarında önemli sayılabilecek bir değişiklik olmadı. Ülke genelinde ise merkezi partiler, UCD, komünist sol güç kaybettiler. Sosyalistler güçlendi ve uzun süre bu konumlarını koruyabildiler, ancak son dönemlerde onlar da güç kaybına uğradılar.

5. İspanyolca Dışındaki Diller

Daha önce de belirtildiği gibi anayasa, otonom bölgelerde İspanyolcanın yanı sıra o bölgelerdeki farklı dilleri de resmi dil olarak tanıyor. Buna göre Bask, Katalan ve Galiçya bölgelerinde iki resmi dil geçerli, bunların dışındaki bölgelerde ise İspanyolca, yani tek dil geçerli oluyor.

Otonominin kurumlaşmasıyla adı geçen üç bölgede, bölgeden bölgeye farklılık gösteren dil politikaları, dil yasaları ve kurumları oluşturulmaya başlandı.

Böylece İspanyolca ile bu üç bölgenin dilleri arasında farklı bir zeminde yeni bir ilişki ya da yarış dönemi başladı. Geçmişin yasaklı dillerinin elde ettikleri kazanımlara rağmen İspanyolca bu bölgelerde halen tarihsel olarak ve asimilasyon sonucu elde ettiği güçlü konumu koruyor. Yine merkezi yönetimler, özellikle Anayasa Mahkemesi yoluyla bu bölgelerde İspanyolcanın konumunu zayıflatacak girişimleri engelleme olanağına sahip bulunuyor.

Merkezi yönetimler için İspanyolca, dil olmanın ötesinde, bölgelerde politik ve ekonomik kontrolü ve etkinliği elde tutmanın bir aracı durumundadır.

a) Galiççe

Galiçya'da Galiççe konuşanların sayısı tahminlere göre yüzde 70-80 arasında bulunuyor. Bu, örneğin Bask bölgesine kıyasla oldukça yüksek bir oran. Bölgeye, Bask bölgesinin aksine bir iç göçün olmayışı, bu dil açısından bir şans oluşturuyor.

Buna karşın Galiççe, konuşanı çok olmasına rağmen, yazı dili olarak ve resmi alanlarda kullanılması bakımında en geri konumda bulunuyor. Bunda tarihsel nedenler, az gelişmişlik ve ulusal bilincin zayıf oluşu gibi etkenlerin de bü-

yük rolü olmuştur. Portekizce çok eskilerde Galiçcenin bir lehçesi iken, bağımsızlık sonrasında, ticaret ve sömürge edinme gibi etkenlerin katkısıyla güçlü bir dil konumuna gelirken, Galiççe neredeyse yok olmayla yüz yüze gelmiş bir dil konumunda. Galiçcenin yasaklı olması, politik ve ekonomik bakımdan değer sahibi olmasını onu Galiçlerin gözünden de düşürmüştü, ona olan ilgiyi azaltmıştı. Ancak son 15-20 yıl içinde bu durum değişti. Özellikle aydın ve öğrenci kesiminde Galiççeye olan ilgi artmış bulunuyor.

Daha önce de belirtildiği gibi anayasa, otonom bölgelerde İspanyolcanın yanı sıra o bölgelerdeki farklı dilleri de resmi dil olarak tanıyor. Buna göre Bask, Katalan ve Galiçya bölgelerinde iki resmi dil geçerli, bunların dışındaki bölgelerde ise İspanyolca, yani tek dil geçerli oluyor.

Otonominin kurumlaşmasıyla adı geçen üç bölgede, bölgeden bölgeye farklılık gösteren dil politikaları, dil yasaları ve kurumları oluşturulmaya başlandı.

Dil politikasının ana hedeflerinden birisi, üniversite öncesi öğrenimde Galiççe ile İspanyolca arasında eşitlik, yani ders saatlerinin yarı yarıya İspanyolca ve Galiççe olmasını sağlamak olarak belirlenmiş.

Galiçya'daki ilk ve orta dereceli okullarda öğrencilerin yüzde 95'i Galiççe anlayabildiklerini açıklıyor.

Galiççe yayın yapan TV programlarına olan ilgi de giderek artış kaydediyor.

Galiçcenin güçlükleri de çok. Resmi dil politikasını eleştirenler, bu politikanın Galiçceden çok İspanyolcaya hizmet ettiğini ileri sürüyor ve Galiçcenin geliştirilmesi için öngörülen bir dil kampanyasına otonom parlamentoda çoğunluğun karşı oy kullanmasını örnek gösteriyorlar. Yine, okullarda öğretilmesine karşılık, Galiççe dil dersi olarak henüz yok. Dil çalışmaları taban-

da ve muhalif gruplarca da yürütülüyor.

Galiç diliyle yayın yapan basın-yayın da sınırlı. Tümüyle Galiççe çıkan bir tek haftalık dergi bulunuyor. Bunun dışında periyodik olmayan ve politik ya da kültürel gruplar tarafından çıkarılan yayınlar da mevcut.

Galiççe günlük gazete henüz yok. İspanyolca çıkan bazı günlük gazetelerin belli sayfalarında çıkan Galiççe yazılarda da azalma var.

Galiççe yayın yapan iki radyo programı bulunuyor. Bunların da kullandıkları dil eleştiriliyor.

Bu olumsuz koşullarda Galiçlerin, kimi gözlemcilere göre lüks sayılabilecek bir de "gramer kavgası" var. Gerçekten de üzerinde uzlaşmanın mümkün olduğu bu kavgada ana hatlarıyla iki kesim bulunuyor. Bir kesim, otonom yönetim çevreleri de dahil, standart Galiç dili için, Kastilceden devraldığı kelimeler ve deyimlerle birlikte bugünkü Galiçcenin temel alınmasını savunurken, diğer kesim ise Galiçcenin genetik olarak akraba olduğu Portekizceye yaslanmasını ve Kastilce etkilerden arındırılmasını savunuyor.

b) Baskça

İspanya'nın Indo-avrupayı olmayan tek dili olan Baskça, konumu ve sorunları itibarıyla Galiçceden farklı bir görünümündedir. Bu bölgede ulusal bilinç ve örgütlenmenin uzun bir geçmişi bulunuyor.

Baskça, Galiç ve Katalanca ile kıyaslandığında, onu konuşanların azlığıyla dikkati çeker.

2 milyonu aşkın Basklıdan ancak nüfusun yaklaşık yüzde 24'üne tekabül eden yarım milyon kişi Baskçayı konuşabiliyor. Bunların da ancak beşte üçü Baskçayı okuyup-yazabiliyor.

Baskça dağınık bir dil, aralarında oldukça büyük farklar bulunan toplam 8 lehçeden oluşuyor.

Bu dağınıklığa yol açan bir dizi etken bulunuyor. Bask bölgesinin dağlık bir yapıya sahip olması, Baskça üzerindeki baskı ve yasaklar, yazı dili geleneğinin zayıf oluşu ve bölgeye yoğun bir iç göçün olması en önemli etkenleri oluşturuyor.

Baskça uzun yıllar köylülerin ve eğitim düzeyi düşük katmanların dili olarak varlığını sürdürdü.

Basklar uzun süren bilimsel-linguistik tartışmalar sonunda (1968) birleşik standart bir Baskça üzerinde anlaşma sağlayabildiler. Baskça günümüzde kendini kanıtlama aşamasına girmiş bulunuyor. Ders ve yönetim dili olarak, bir dizi yeni çıkan yayının dili olarak kullanılmaktadır. Bu dille roman alanında yeni yeni ürün veriliyor.

Baskça 1983'den bu yana okullarda zorunlu dil dersi olarak öğretiliyor. Ayrıca eğitim dışı alanlarda Baskça öğrenime yönelik güçlü çabalar gösteriliyor. Okul sistemi çerçevesinde dil eğitimine yönelik bölgede üç değişik model uygulanıyor.

Baskça, Galiç ve Katalanca ile kıyaslandığında, onu konuşanların azlığıyla dikkati çeker.

2 milyonu aşkın Basklıdan ancak nüfusun yaklaşık yüzde 24'üne tekabül eden yarım milyon kişi Baskçayı konuşabiliyor. Bunların da ancak beşte üçü Baskçayı okuyup-yazabiliyor.

Baskça dağınık bir dil, aralarında oldukça büyük farklar bulunan toplam 8 lehçeden oluşuyor.

Model A: Tüm dersler, haftada 3-4 saatlik Baskça hariç İspanyolca veriliyor.

Model B: Model A'nın tersi. Yani tüm dersler, haftada belli İspanyolca saatler hariç Baskça veriliyor.

Model C: Her iki dili aynı oranda temel alan iki dilli bir model.

Baskça yayın yapan iki TV programı var ve izleyici sayılarında sürekli artış görülüyor. Bunlardan biri haftada 55 saatlik yayın süresinin tümünde Baskça yayın yapıyor. Diğeri ise 35 saatin 10 saatinde Baskça, gerisinde İspanyolca yayın yapıyor. Her iki TV programının izleyici sayısı 575 bin dolayındadır.

Baskça çıkan günlük gazete henüz yok. Baskça tek dilli iki dergi yayınlıyor. İki dilli yayınlar daha yaygın olarak okunuyor.

Bask bölgesinde yaşayan ve Basklı olmayanlar arasında Baskça öğrenmeye ilginin artması Baskçanın prestijini arttıran bir etken oluyor.

Tüm bu olumluluklara rağmen, güçlü bir dil olan ve uluslararası alanda önemli bir yere sahip İspanyolca Bask bölgesinde halen etkili bir dil konumunu koruyor. Baskça ile İspanyolca arasındaki ilişkiyi, dev ile cüce arasındaki yarışmaya benzetmek mümkün. Bu yarışta, geçmişte devin güçlü konumuna karşın cücenin eli-kolu, ağzı-dili bağlıydı. Şimdi ise cücenin eli-kolu, ağzı-dili bağlı değil ve artık cüce yenilecek gibi değil.

Basklıların yaşadıkları ama ayrı bir otonom bölge olan Navarra'da da Baskça ders olarak öğretilmektedir.

c) Katalanca

Baskça ve Galiçceye oranla Katalanca daha etkin bir konuma sahip. Katalanca, Katalan-Aragon krallığı döneminde resmi dil olarak kullanılmıştı. Burbonlar döneminde buna son verildi ve 1716'da Katalancanın yerini İspanyolca almış oldu.

Kastilleşme (İspanyollaşma) olgusu daha sonra 19. yüzyıl ortalarında okul sisteminin uygulamaya sokulmasıyla başladı.

Otonomi sonrası dönemde Katalanya bölgesinde dil konusunda önemli gelişmeler oldu. 1984'den bu yana haftalık El Temps dergisi Katalanca çıkıyor ve Barselona'da Katalanca günlük gazeteler yayınlıyor. Tirajları genelde düşük de olsa sürekli artış gösteriyor.

Yazı dili olarak geçmişe uzanan bir geleneğe sahip Katalancanın, batı ve doğu olmak üzere iki ana lehçesi var. Henüz medya, okul ve idari alanlarda genel geçerli kabul gören standart bir dil haline gelmiş değil. En yaygın şive olan Barselona şivesi, Valensiya, Mollarkin, Laydatanlılar tarafından kabul görmüyor. Standart dil konusundaki tartışma ve ayrılıklar henüz sürüyor. Ancak bu amaçla ortak bir bilim komisyonu oluşturulmuş bulunuyor.

Katalanların, çoğunluğu Katalanya'da ol-

mak üzere, Valensiya ve Balerya olmak üzere üç ayrı otonom bölgede yaşamaları da dil konusunda güçlükler yol açan bir faktör oluşturuyor. Üç otonom yönetim arasında resmi düzeyde olmasa da, dil konusunda bir işbirliği sözkonusu.

Katalanya'nın sanayi bölgesi olması, bu bölgeye de yoğun bir iç göçün oluşmasına yol açmış. Burada da, Bask bölgesinde olduğu gibi nüfusun yarısı Katalan olmayanlardan oluşuyor. Bu durum, resmi dil olmanın yanı sıra, İspanyolcanın bölgede konumunu güçlendiren bir faktörü oluşturuyor.

Katalan olmayanların Katalanca öğrenme yönünde ilgileri de Katalancanın prestijini arttıran bir faktör.

Verilere göre Katalanya'da tüm devlet okulları ve özel okullarda okuyan öğrencilerin yüzde 41'i sadece Katalanca, yüzde 42'si iki dilden (Katalanca ve İspanyolca) ders görüyor. Yüzde 17 ise Katalancayı mecburi ders olarak öğreniyor.

Katalanca yayın yapan iki resmi TV kanalı bulunuyor. 1982'de haftada 26 saat Katalanca yayın yapılırken, 1989'da bu süre 46 saate ulaşmış. Katalan TV'si, Katalancanın konuşulduğu Valensiya ve Balerya'da (ayrı otonom bölgeler) da izleniyor.

Katalanların yüzde 90'ı Katalancayı anlıyor, yüzde 64'ü konuşabiliyor, yüzde 60,5'i okuyabiliyor, yüzde 31'5'i yazabiliyor.

Kaynak

- Maria Desfs Montoro Chiner, *İspanya Raporu: Fritz Ossenbühl (Hrsg.), Föderalismus und Regionalismus in Europa, Nomos Verlag, Baden-Baden, 1990*

- Peter Thiery, *Der Spanische Autonomiestaat, Verlag breitenbach, Saarbrücken, 1989*

- Die Spanische Verfassung (Deutsche Übersetzung), 1982

- Walter L. Bernecker / Josef Oehrlein: *Spanien Heute, Vervuert Verlag, Frankfurt 1993*

- Dirk Gerdes (Hg.): *Aufstand der Provinz Campus, 1980*

- Rudolf Hrbek / Sabine Weyand: *Das Europa der Regionen, Beckische Reihe, 1994.*

DENG YAYINLARI

Türkçe İzahlı Kürtçe Gramer. (Baskısı bitti)	Kamuran Ali Bedirxan	40.000
Dersên Zmanê Kurdi (2. Baskı).	Baran	120.000
Kürdoloji Biliminin 200 Yıllık Geçmişi	Rohat	100.000
Dawiya Dehaq	Kemal Burkay	25.000
Diwana Yekan- Diwana Duduyan Sewra Azadi	Cigerxwin	220.000
Ferheng (Sözlük) Kürtçe-Türkçe/Türkçe-Kürtçe	D. İzoli	450.000
Geçmişten Bugüne Kürtler ve Kürdistan		
Coğrafya-Tarih-Edebiyat Cilt -1	Kemal Burkay	280.000
Kürtler 1-2 Cilt (Sosyolojik ve tarihi inceleme)	Bazil Nikitin	280.000
Ferheng (Sözlük) Zazaca-Türkçe	Malmisanj	250.000
Yakılan şiirin Türküsü	Kemal Burkay	150.000
Azadi û Jiyan-Özgürlük ve Yaşam	Kemal Burkay	250.000
Diwana Sîsêyan Kime Ez- Diwana Çaran Ronak	Cigerxwin	190.000
Em Bînvîsîn.		120.000
Em Bîxwîn -1-		120.000
Em Bîxwîn -2-		120.000
Jiyana Bextewar	Ereb Şemo	180.000
Şivanê Kurd	Ereb Şemo	150.000
Kürt sorunu barış, demokrasi	Ali Dicleli	180.000
Kürtler	Zahoodi-El Dahoodi	150.000
Berf Fedî Dîke (Şîr)	Kemal Burkay	150.000

DİLAN YAYINLARI

Çağdaş Kürdistan Tarihi	Lucien Rambot	150.000
Kürdistan'da Eğitim Süreçleri	Rohat	120.000
Sorgu, Zindan, Direniş ve Yaşam (Baskısı bitti)	M. Ali Ural	200.000
Diyarbakır Sorgu ve 5 Nolu	F. Welat	150.000
Kürdistan Tarihinde Dersim	Dr. Vet. M. Nuri Dersimi	300.000
Hiroşima Duwem Helepçe	Rıza Çolpan	150.000
Xîdê Naxîrwan û Tevkûştina Dersim	Rıza Çolpan	120.000

**Yayinevimiz tarafından DENG ve DİLAN Yayınları'na
ait kitapların satış ve dağıtımı yapılmaktadır**

SİPARİŞLERİNİZ İÇİN ADRES VE TELEFONUMUZ

Evin İnşaat Turizm Yayıncılık Tic. Ltd. Şti

Atatürk Bulvarı Emlak Bank. Apt No: 146/28 Aksaray / İstanbul

Tel: 513 63 25 - Fax: 513 63 26

DENG YAYINLARI